

Private barnehjem i Norge i 100 år

Hvilken nytteverdi har kristne barnehjem i Norge hatt i løpet av 100 år? Med fokus på to kristne barnehjem drevet av to kristne ideelle organisasjoner.

Gunni Banggren

Veileder

Førsteamanuensis i kirke- og misjonshistorie, Kristin Norseth

Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne utdanningen

Det teologiske menighetsfakultet, [2015, høst]
AVH5020: Masteravhandling i Kristendom, 60 studiepoeng

Abstract

This MA-thesis is a study of private orphanage in Norway in a 100-year perspective. With focus on two christian orphanages ran by two christian non-profit organizations, this study will examine what value christian orphanages has had in Norway during the last 100 years, and how they have been conducted. This thesis, which is the first of its kind, is based predominantly on primary sources found in the Norwegian National Archives (Riksarkivet) and in private archives. The main questions have been as follows: what internal and external factors have affected the work, and what changes have characterized the work in the 100 years they have existed? This study is a historical thesis, which means it intends to say something about the actual reality by reconstructing the past. The material has been approached in an inductive way to see patterns in diversity of data. Anne Lise Seips *Welfare triangle* (Velferdstrekant) was an important tool when analysing the material, as the hundred years were divided into four phases. The analyse shows that the work at these two orphanages has undergone big changes because of two main factors: legislation and community development. From this, we can see that the orphanages have been run by organizations, which has been adaptable and changed their work for the needs of society. The price they had to pay was to give up their religious profile, and/or adapt it to a new multicultural and secularized society. In return, the orphanages have survived and become pioneering institutions by provident and long-term thinking. They have also developed their own base of foster homes to provide the most optimal home for each child. By guiding the foster parents, they still are in the child's life after they have moved from the orphanage. An interesting study for the future would be to consider whether this methodology has been a success by comparing it with results of other orphanages and the public foster care.

Innholdsfortegnelse

Forord	4
1. INNLEDNING	5
1.1 Bakgrunn	5
1.2 Om valg av tema og problemstilling.....	6
1.3 Teoretiske perspektiver.....	9
1.4 Metodiske refleksjoner	11
1.5 Kilder og litteratur	12
1.6 Oppgavens struktur	15
2. BARNEHJEM I EN SAMFUNNMESSIG KONTEKST	16
2.1 Den kristne barmhjertighetstanken	16
2.2 Barnehjemmene i et sosialpolitisk perspektiv	18
2.3 Barna og familien.....	26
2.4 Oppsummering.....	32
3. TO PRIVATE KRISTNE IDEELLE BARNEHJEMS OPPRINNELSE	34
3.1 Heggeli barnehjem og Kirkens bymisjon	34
3.2 Frelsesarmeen og Solgløtt ungdomshjem	36
3.3 Omsorg og religiøs oppdragelse.....	41
3.4 Oppsummering.....	45
4. ORGANISERING AV BARNEHJEMMENE GJENNOM 100 ÅR	46
4.1 Statutter, strategiplaner	46
4.2 Omstillinger	56
4.3 Tilsyn.....	58
4.4 Økonomi	60
4.5 Ansatte	71
4.5.1 Organisasjonskart og tabeller.....	76
4.6 Utfordringer.....	78
4.7 Oppsummering.....	81
5. Livet i barnehjemmene	83
5.1 Tanken om et «hjem» ved Alfredheim/Heggeli	84
5.2 Tanken om et «hjem» ved Solgløtt	86
5.3 Var tanken om et hjem like vellykket?	88
5.4 Oppdragelse	91
5.5 Lydighet og disiplin.....	94
5.6 Fritid og aktiviteter	96
5.7 Ferietilbud	99

5.8 Helsetilstand.....	100
5.9 De biologiske foreldrene	104
5.10 Ettervern.....	107
5.11 Oppsummering.....	112
6. Oppsummering med drøfting.....	114

Forord

Dette dokumentet er min oppgave i Masterstudiet i Kristendomskunnskap ved Det Teologiske Menighetsfakultetet i Oslo.

Bakgrunnen for valg av tema er mine 24 år som fostermor. Flere av våre fosterbarn har kommet fra barnehjem eller ungdomshjem, og jeg har derfor som fostermor fått muligheten til å komme litt på innsiden av flere av hjemmene hvor de har bodd. De har vært svært forskjellige, noen av dem har hatt et tydelig institusjonspreg med lange nakne korridorer og rom, mens andre har vært mer som hyggelige vanlige hjem.

Når våre fosterbarn har fortalt at de har kommet fra barnehjem, har de møtt stor forundring fra både barn og voksne. Mange reagerer på at barnehjem finnes fortsatt, og de fleste synes veldig synd på dem fordi de har måttet bo der. De fleste har forestillingen om at barnehjem er som i *musikalen Annie*, eller det de har lest i bøker og aviser. Dessverre er det ikke mange solskinnshistorier å finne i offentlige publikasjoner om det å bo på barnehjem, og våre fosterbarn har nok også hatt delte meninger om hvordan det er å bo der.

Det var derfor jeg ønsket å ta et dypdykk i barnehjemmenes historie. Min motivasjon har vært å finne noen barnehjem som kan si noe om hvordan de er blitt drevet gjennom lang tid, og det fant jeg i Kirkens Bymisjon og Frelsesarmeen. Tusen takk til organisasjonene og barnehjemmene for at jeg fikk innsyn i det arbeidet som er blitt drevet gjennom hundre år.

Mens jeg har skrevet denne oppgaven, har jeg jobbet som fostermor og lærer. Jeg skylder derfor min familie en stor takk for inspirasjon og tålmodighet. Til sist, men ikke minst, må jeg også få takke min veileder Kristin Norseth: Du har lært meg mye, du! Tusen takk!

Hole, 14.12.15

Gunni Marie Kozæk Banggren

1. INNLEDNING

1.1 Bakgrunn

«Vi trenger alle gode krefter for å gi barna en bedre hverdag enn det de har hatt før, og derfor trenger vi både fosterhjem og institusjoner», sa barne-, likestillings- og inkluderingsminister Solveig Horne i programmet «Brustne hjerterom» som ble vist på NRK 25. februar 2014.

I løpet av det siste århundret har situasjonen til barnehjemsinstitusjoner i Norge vært i stor endring. Ved inngangen til 1900-tallet hadde barnehjemsbevegelsen skutt fart for alvor, og i 1905 fantes det hele 89 barnehjem i Norge med plass til 2427 barn. Antallet fortsatte å stige til etter andre verdenskrig da man var oppe i 160 barnehjem, hvor 142 av disse ble drevet av private aktører. Forfatningen på barnehjemmene var imidlertid så dårlig etter krigen at mange av dem måtte legges ned, så kun 111 av disse eksisterte fortsatt i 1948.¹ Staten brukte penger som var igjen fra andre verdenskrig etter tyske farskapsbidrag til å pusse opp og oppgradere de barnehjemmene som ble bestemt skulle brukes videre.

En endring i bruk av barnehjem kom for alvor da den nye Barneloven av 1953 oppfordret til mindre bruk av institusjoner. Disse skulle bare brukes når fosterhjems plassering ikke var mulig. Ansvar for institusjonene ble nå lagt på kommunene, og ansvaret for drift og tilsyn var tillagt barnevernsnemndene. Det ble bygd få nye barnehjem i årene som fulgte, og fra 1970 hadde barnehjems plasseringer en nedadgående tendens. Ved lov av 8. juni 1979 ble ansvaret for barnevernsinstitusjonene overført til fylkeskommunen fordi man ville sikre institusjonene bedre økonomi, og få til en bedre geografisk fordeling av institusjons plassene. Fylkeskommunene hadde fra før ansvaret for barne- og ungdomspsykiatriske institusjoner, og en målsetting var å bedre samordningen av institusjonstilbudet til vanskeligstilte barn og unge.

På slutten av 90-tallet ble man opptatt av utfordringer knyttet til det fylkeskommunale barnevernet og til institusjonstilbudet. Dårlig kvalitet på tilbudet til adferdsvanskelig ungdom og mangelfull oppfølging av de private institusjonene, ble fremhevet som viktige utfordringer. I 2004 ble derfor forvaltningsreformen innført for å sikre bedre faglig og

---

¹ Wiesener (2008), s. 10

økonomisk styring av barnevernet og utvikle likeverdig tilbud på nasjonalt nivå. Det skulle også sikres utvikling av god faglig kvalitet og faglig videreutvikling av tilbudet. I tillegg var det en målsetting å bedre samarbeidet med kommunene og tilgrensende tjenester. Økt krav til rapportering, utvikling av regelverk og rutiner og bedre styring og kontroll med utgiftene var målsettingene til denne reformen. Man skulle vri tiltaksbruken fra institusjon til økt bruk av fosterhjem og hjemmebaserte tiltak, noe som var langt billigere.²

Etter et halvt århundre med nedleggelse av barnehjem blir derfor Solveig Horne den første politikeren og ministeren på flere tiår som taler barnehjemsinstitusjonenes sak. Hun sier at hovedårsaken til hennes engasjement ligger i at det er for få fosterhjem og at mange barn og ungdom i dag har flere sammensatte problemer som gjør at flere trenger institusjonsplass. I tillegg mener hun også at den kartleggingen en barnevernsinstitusjon kan gjøre ved å ha barnet over lengre tid, også er verdifull.³

1.2 Om valg av tema og problemstilling

De siste årene har det vært et generelt stort allment fokus på barnevern i Norge. Oppslag i media som avdekker og forteller sterke historier om barn og ungdom som ikke får eller har fått den hjelpen de har krav på og trenger, har ført til debatter i riksdekkende tv-kanaler og rundt middagsbordet i de private hjem. I november 2014 startet NRK.no en serie de kalte «Her svikter Norge»⁴, hvor de belyste tre samfunnsområder hvor de utfra forskningsrapporter og offentlige dokumenter beskrev hvordan samfunnets håndtering av disse var. Barnevernet var ett av de tre områdene som ble belyst, og hvor tiltak utenfor hjemmene var ett av punktene NRK kritiserte. I undersøkelser som avdekket samarbeidet mellom det kommunale og statlige barnevern, viste det seg at nesten halvparten av de spurte som jobbet innenfor det kommunale barnevern mente at institusjonsplassene Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat) tilbyr, var i nokså eller svært dårlig forfatning.⁵ I tillegg mente kommunene at kvaliteten på institusjonstilbudet var den største utfordringen på de tilgjengelige plassene.⁶

---

²Nova-Rapport 21/2011: Institusjonsplassering – siste utvei? Betydningen av barnevernsreformen fra 2004 for institusjonstilbudet, http://www.nova.no/asset/5057/1/5057_1.pdf, 07.04.2015, s. 17

³Bergens Tidende, 15.02.14 og Brennpunkt NRK, 25.02.14

⁴<http://www.nrk.no/norge/dette-er-her-svikter-norge-1.12071756>, 28.12.14

⁵Det nye barnevernbyråkratiet II, en kartlegging om samarbeidet mellom kommune og stat innen barnevernet, s. 35, <https://s3.amazonaws.com/s3.documentcloud.org/documents/1363715/det-nye-barnevernsbyrakratiet-2010-fafo.pdf>, 28.12.14

⁶Den vanskelige samhandlingen, evaluering av forvaltningsreformen i barnevernet, s. 371, <https://s3.amazonaws.com/s3.documentcloud.org/documents/1363714/den-vanskelige-samhandlingen-evaluering-av.pdf>, 28.12.14

For å kunne si noe om hvilken funksjon barnevernsinstitusjoner har hatt og har i dag, må vi også se på dem med historiske briller. Noe er blitt kartlagt tidligere gjennom ulike granskningsrapporter. Disse rapportene har hatt som mål å avdekke institusjonenes mørke side, om misbruk av makt som forsømmelse, avstraffelse og seksuelt misbruk har funnet sted. Dessverre har det blitt avdekket mye av dette, noe som sikkert er hovedgrunnen til at barnevernsinstitusjoner har fått et negativt renommé. Jeg vil allikevel anta at om man hadde gått inn i en granskning med fokus på å finne positive sider, hadde man funnet institusjoner hvor man har maktet å gjøre det beste for barna og ungdommene.

Det finnes ikke mange institusjoner vi kan følge gjennom et hundreårsperspektiv og som fremdeles er i drift. Jeg har studert to barnehjem som har drevet sin virksomhet over denne tidsperioden, Heggeli barnehjem på Smestad og Solgløtt ungdomshjem i Drammen. Ved å studere disse kan vi få et bilde av hvordan barnevernsinstitusjoner har blitt drevet i hundre år, og samtidig belyse hvilken betydning disse institusjonene har hatt gjennom en så lang tidsperiode.

Problemstillingen jeg har valgt for studien er formulert slik:

«Hvordan har Heggeli barnehjem og Solgløtt ungdomshjem vært drevet? Hvilke indre og ytre faktorer har påvirket driften, og hvilke endringer har vært med på å prege driften i løpet av de 100 årene de har eksistert?»

Begge barnehjemmene har vært, og er fortsatt, private institusjoner drevet av private initiativtakere og kristne ideelle organisasjoner. Dette sosiale arbeidet, med barn som målgruppe, har gått fra å være egenfinansierte prosjekter til i dag å drives med offentlig støtte. Sett i lys av utviklingen av velferdsstaten, hvor det norske samfunnet har gjennomgått en drivende utvikling innenfor sosialt arbeid, må det nødvendigvis ha gitt utfordringer for de private. Et stadig tettere samarbeid mellom det private og offentlige må også ha ført til endringer i driften. Med dette som bakteppe er det derfor interessant å se på hvor ideen til å starte barnehjemmene kom fra og hvordan drivkraften til å drive hjemmene har vært. Hvilken betydning har den private styringsformen hatt for drift og eksistens, og har samarbeidet med det offentlige hatt noe å si for hvor lenge de har drevet virksomheten sin?

Både Heggeli og Solgløtt drives i dag av to kristne ideelle organisasjoner, Kirkens Bymisjon og Frelsesarmeen. Det bringer også andre perspektiver inn i denne studien. For det første kan det gi oss et innblikk i hvorfor barnehjemmene i første omgang oppstod og hvilken tanke som lå bak, og hvordan de private institusjonene driver sin virksomhet. For det andre kan vi også få et bilde på hvordan samspillet mellom de private institusjonene og det offentlige har vært.

Den 100-årige historien til Solgløtt og Heggeli må altså ses fra et «indre» og et «ytre» perspektiv. På den ene siden sier kildene noe om det som skjedde internt ved hjemmene i lys av organisasjonene og styrene de tilhørte. På den andre siden eksisterte også hjemmene i en større kontekst som også påvirket daglig drift og utviklingen i lengre tidsperspektiv. Til slutt håper jeg disse faktorene kan gi et helhetsbilde av hvorfor og hvordan Heggeli og Solgløtt har klart å drive sin virksomhet over så lang tid og hvorfor de har klart å overleve tross den negative statistikken de kunne ha vært en del av. Jeg håper funnene jeg gjør kan kaste et nytt lys over kristne ideelle organisasjoner og deres barnehjemsdrift, og hvilket forhold disse har hatt og har til myndighetene.

De fleste barnehjemmene hadde familien som modell, og skulle være barnas hjem under hele eller deler av oppveksten. Å arbeide på et barnehjem var en livsform, og det ble forventet at bestyreren eller bestyrerparet skulle bo på stedet og vie sitt liv til arbeidet. Hjemmenes ulikhet kunne variere ut fra økonomi, hvilke type barn som bodde der og styrers kvalifikasjoner. Det var små institusjoner med 15-20 barn, i varierende alderssammensetning og kjønn, og barna gikk i vanlig skole. Familiemodellen søkte å holde personalstaben nede på et minimum, noe som førte til at det kunne bli hektisk og slitsomt for de som jobbet der, og lite omsorg for det enkelte barn.

Når man skal definere hva et barnehjem er, er det mange hensyn å ta. For det første er barnehjemmet en institusjon, en bygning, som huser barn, unge og voksne som ikke er i slekt. Men skal vi ta ordet barnehjem på alvor, er det også et hjem hvor barn og unge bor. I tillegg er det en arbeidsplass for de voksne som skal oppdra dem og gi dem omsorg. Dette hjemmet og denne arbeidsplassen blir gjenstand for lovpålagt kontroll av både beboere og ansatte. Et ordinært hjem med en helt vanlig familie, vil ikke ha denne kontrollen, så et

barnehjem blir derfor noe mer enn et vanlig hjem. Jeg har valgt å definere barnehjem på denne måten:

Et barnehjem er en offentlig eller privat institusjon for barn og ungdom som ikke kan bo i sitt opprinnelige hjem. Barnehjemmet bestreber seg på å gi barna det de har behov for av kjærlighet, omsorg, trygghet og oppdragelse som de vanligvis ville fått i en ordinær familie fram til barnet eller ungdommen blir ført tilbake til familien eller inn i en annen omsorgssituasjon.

1.3 Teoretiske perspektiver

For å kunne belyse de ulike fasene barnehjemmene har vært i de siste hundre årene, har jeg tatt utgangspunkt i Anne Lise Seip sin Velferdstrekant. Hun beskriver i sin modell at det finnes tre aktører i velferdsarbeidet; staten (det nasjonale), kommunen (det lokale) og de private aktørene. Gjennom historien har relasjonene til disse endret seg, noe som også har fått innvirkning på barnehjemmene i løpet av de siste hundre årene. Seip beskriver relasjonsendringene i tre tidsperioder⁷ som jeg har valgt å kategorisere i faser:

Fase 1: I tiden mellom 1870 og 1920 påla staten kommunene visse plikter, som fattigstell og skole. Det var imidlertid kommunene selv som trakk opp rammene for hvordan de kunne løses. Selv om staten gav stimuleringstilskudd og utjevningstilskudd til kommunene, var ikke alltid målet for kommunal aktivitet å øke velferden, men å få ned utgiftene.

Velferdsproblemene ble derfor også møtt på en annen måte. Borgerne slo seg sammen i private foreninger for å løse oppgaver som de fant var viktige, alt fra barneredning til byforskjønnelse. Disse foreningene ønsket alt fra å avløse det offentlige til å supplere og øve press på kommunen. I årene mellom 1880 og 1920 ble det innført i Norge flere viktige barnepolitiske reformer som gav uttrykk for en ny forståelse av barnas behov. Med Vergerådsloven som trådte i kraft i 1900, var Norge det første land i verden som fikk et offentlig barnevern.

---

⁷ Nage, Anne-Hilde (red): Velferdskommunen; Seip, Anne-Lise: Velferdskommunen og velferdstrekanten, Alma Mater Forlag AS, Bergen 1991 og Seip (1994)

Fase 2: Etter 1920 blir oppgavene i velferdstrekanten et mer «privatoffentlig» system. Det offentlige hadde sitt eget omsorgsapparat med blant annet Fattigvesenet, men store utgifter som staten mente kommunene skulle ha ansvaret for, førte til at relasjonene mellom staten og kommunene ble anstrengt. På den private siden jobbet kristne organisasjoner, kirkens menigheter, selvhjelpsorganisasjoner og humanitære organisasjoner. Modellen gav plass for folk med ulik bakgrunn, fagfolk og lønnede funksjonærer, lekmenn i folkevalgte nemnder, klienter som arbeidet for egen sak, og filantropisk interesserte mennesker. Aktørene var mange og samhandlingsmønstrene sammensatte. Disse aktørene formulerte problemene og foreslo nye løsninger. De samarbeidet også om å registrere dem som fikk hjelp for å forhindre at noen fikk hjelp både av det offentlige og det private.

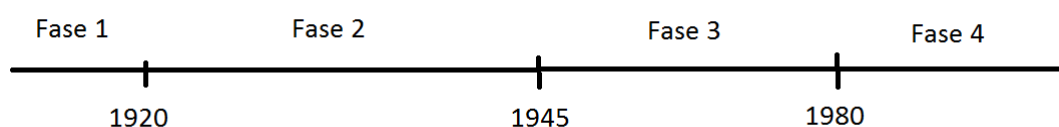
Fase 3: Etter andre verdenskrig skjedde det en ny rollefordeling i velferdstrekanten. Det offentlige fikk stadig større ansvar, og tok på seg ansvar på nye områder. Det ble også en omfordeling av roller mellom kommunene og staten. Kommunene gikk foran og åpnet opp nye felter og den nye barnevernloven på 1950-tallet formulerte at det var kommunene som burde ha ansvar for at det var tilstrekkelig med barnehjem. Det var fortsatt rom for private aktører, men man skulle ikke velte utgifter av denne art over på private og gjøre seg avhengig av veldedige midler. Frivillige organisasjoner beholdt sin plass, men var avhengig av offentlig støtte, og med den kom krav om hvilken karakter og profesjonalitet tilbudet skulle ha.

Først i 1960-årene ble velferdsstaten ledende i forhold til velferdskommunen. Staten kom tyngre inn med penger, påbud og regelverk. Fylkeskommunen fikk også flere oppgaver, mens tyngdepunktet i velferdstrekanten ble forskjøvet fra kommunene til staten. Staten gjorde kommunene til et redskap for sine velferdspolitiske mål. Dette betydde at kommunene også fikk mer like rammebetingelser. Begrunnelser for offentlig ansvar var at det skulle gi bedre omsorg. Det gjaldt rettssikkerhet, og det gjaldt kvalitet og standard. Sentralt stod problemer knyttet til kontroll, frihet og profesjonalitet. Sakte, men sikkert, gikk man fra å være sosialhjelpstat til velferdsstat, og til et mer «offentligprivat» system. Dette fikk også konsekvenser for barneomsorgen, og ansvaret for barnehjemmene ble overført til fylkeskommunen på slutten av 1970-tallet.

I tillegg til de tre tidsfasene i Velferdstrekanten som Seip utviklet på tidlig 1990-tallet, har jeg funnet det nyttig å introdusere en fjerde fase for å belyse trekantmodellens aktører etter 1985.

Fase 4: Etter at en statlig undersøkelse på 1980-tallet slo fast at barnevernet i liten grad greide å fylle sin målsetning for forebyggende arbeid med tilrettelegging av gode levekår for alle barn og unge, fikk vi den gjeldende barneloven 1. januar 1993. En av grunnene det ble pekt på var at barnevernlovens regler fra 1953 var lite forpliktende og manglet lovhjemler som satte dem i stand til å gripe inn i forhold som kunne være til skade eller ulempe for barna.⁸ I 2004 ble også den nye forvaltningsreformen vedtatt, og Statens barnevern og familievern ble opprettet som en del av Barne- ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA). I den forbindelse overføres ansvaret for barnehjemmene fra fylkeskommunen tilbake til staten. 1. juli 2005 ble Statens barnevern og familievern slått sammen med BUFA og den sentrale enheten ble opprettet som et direktorat, Barne- ungdoms- og familiedirektoratet (BUFDIR). I denne fasen kom også anbudsordningen som private- og frivillige organisasjoner måtte ta del i. 400 barnevernsplasser ble lagt ut på anbud, og de private institusjoner har etter dette konkurrert om disse plassene.

Denne periodiseringen har jeg funnet nyttig i forbindelse med mitt arbeid. De følgende fire faser vil derfor bli utgangspunktet for det arbeidet som skal skje for å prøve å finne svar på problemstillingen:

[1.4 Metodiske refleksjoner](#)

Dette er en historisk avhandling, hvilket betyr at jeg ønsker å si noe om den faktiske virkeligheten til de to barnehjemmene jeg har studert. Ved å ta fatt på kildematerialet jeg

---

⁸ NOU 1985: side 28

har fått tilgang til, har jeg prøvd å rekonstruere en fortid ut i fra problemstillingen jeg har satt meg. Knut Kjelstadli sier det på denne måten:

«Dette (re)konstruksjonsarbeidet foregår i et samspill mellom de overleverte restene fra fortida og historikeren, med hans eller hennes problemstillinger, teoretiske forhåndsforestillinger og allmenne horisont.»⁹

I dette arbeidet har jeg forsøkt å tilnærme meg materialet på en induktiv måte ved å søke å se mønstre i mangfoldet av data.¹⁰ Siden oppgaven ligger på et sosialhistorisk plan, var det nødvendig å se disse to virksomhetene inn i et bredere perspektiv, særlig da ut fra det sosialhistoriske. Jeg hadde derfor behov for å skaffe meg sekundærkilder som kunne fortelle noe om barnehjemmets historie i Norge, og hvilke politiske føringer som er blitt gitt i løpet av barnehjemmenes eksistens. I tillegg måtte jeg vite noe om synet på barnet og familien og den kristne nestekjærlighetstanken. Selv om jeg til en viss grad har arbeidet tematisk, følger jeg en kronologisk utviklingslinje. Studien tar for seg to institusjoner, derfor er det også mulig å kunne sammenligne disse to for å se likheter og forskjeller ut fra indre- og ytre forhold, deriblant lovgivningen.

1.5 Kilder og litteratur

For å få tak i informasjon om Heggeli Barnehjem og Solgløtt ungdomshjem har henvendelser og søknader til Kirkens bymisjon og Frelsesarmeen vært nødvendig. Kirkens bymisjon har avlevert det meste av materialet om Heggeli barnehjem til Statsarkivet, men også Oslo Byarkiv sitter på noe. I utgangspunktet har Kirkens Bymisjon klausulert alt materiale i 60 og 100 år. Jeg fikk tilgang til klausulert materiale som ikke hadde informasjon om barna som hadde bodd ved hjemmet. I tillegg ble det også gitt tilgang til privatarkiv som er på Heggeli barnehjem som ikke var taushetsbelagt.

Når det gjelder Solgløtt er det blitt gitt tilgang på det som er bevart og som oppbevares ved barnehjemmet og ved Frelsesarmeens sosialtjeneste i Oslo. Dette er også materiale som ikke er taushetsbelagt. Dette materialet var ikke systematisert og ordnet på samme måte som

---

⁹ Kjelstadli, side 210

¹⁰ Samme bok, side 214

Kirkens Bymisjon, og derfor mer uoversiktlig. Etter besøk både til Drammen og Oslo, fikk jeg dessverre ikke like mye materiale fra Solgløtt. På tross av stor velvillighet og møte med mange positive mennesker som strakk seg langt i å hjelpe meg, ble dette materialet mindre kvantitativt. Dette kan skyldes flere faktorer. For det første er det ikke sikkert at Frelsesarmeen har vært så nøye med skrive ned og ta vare på alt materiale de hadde fra Solgløtt. For det andre kan selve arkivet være uoversiktlig og arkivrutinene være mangelfulle. Jeg mener allikevel at det materialet jeg har fått gir et godt grunnlag for å kunne besvare problemstillingen min.

Med den erfaringen jeg har fått gjennom å søke kilder gjennom denne oppgaven, både fra offentlig og privat arkiv, er det viktig at historisk kildemateriale er lett å få tak i for oss som forskere. Med tanke på den historien Frelsesarmeen har i Norge, ville det kanskje vært en fordel for organisasjonen å benytte seg av det offentlige arkivverket. Dette vil gi en bedre oversikt for organisasjonen selv, og den som vil trenge det materialet organisasjonen har i framtiden.

Det har vært mye materiale å gå gjennom, men til gjengjeld er det blitt tegnet en god historisk oversikt over barnehjemmenes historie gjennom årsmeldinger, årsrapporter, møteprotokoller, virksomhetsplaner og andre saksdokumenter. I tillegg har også arkivene inneholdt avisutklipp, og flere utklipp er også blitt funnet ved Nasjonalbiblioteket og Aftenposten. Årsmeldingene, rapportene, korrespondanse og avisutklippene beskriver den virksomheten som har blitt bedrevet. Målet med årsmeldingene og rapportene var å fortelle både private aktører og det offentlige hvordan virksomheten ble drevet og hvordan tilstanden ved barnehjemmet var. Det var viktig for barnehjemmene å få både privat og offentlig støtte, derfor var det også viktig å beskrive en virksomhet som fungerte etter mål og planer. Diskrepans ble oppdaget ved å studere kladden til en rapport som var sendt fra en bestyrerinne til styret. Ved sammenligning av den med den offisielle utgitte rapporten, var det store forskjeller ved at det ble utelatt en del ærlige frustrasjoner og beskrivelser fra bestyrerinnen. Man kan derfor anta at rapporter er blitt «pyntet» på for å kunne tilfredsstille velyndere og kanskje det offentlige, noe som da kan være med på å fargelegge den faktiske virkeligheten jeg søker i mitt studie.

Selv om kildematerialet gir en god oversikt over en 100-årig drift ved barnehjemmene, er det allikevel en forholdsvis spredt kunnskap en får av å studere det. Fordi forventningene til, og reglene om, dokumentasjon var annerledes tidligere enn de er i dag, mangler også mye materiale. Her kan jeg bare ut fra antagelser eller ved å se på lignende fenomener som fantes på den tiden, finne ut hva som skjedde.¹¹

For å kunne sette meg bedre inn i Kirkens bymisjon har jeg valgt å lese Ola Rudvins bok *Indremisjonsselskapets historie* fra 1967 og Dag Kullerud sin bok *Kirkens bymisjon, respekt, omsorg, rettferd* fra 2005. For å få bedre innsikt i Frelsesarmeen som organisasjon har jeg lest boka *Barna våre – i går, i dag, i morgen* som ble utgitt i forbindelse med 125-års jubileet i 2013, og notat *5/10 Suppe, såpe og frelse som en del av det miljøterapeutiske arbeidet. En studie av Frelsesarmeens barnevernsinstitusjoner* som ble foretatt av Velferdsforskningsinstituttet NOVA i 2010.

En oversikt over barnevernets og barnevernsinstitusjonenes historie i Norge fra 1900-tallet og fram til i dag, har jeg fått ved å i hovedsak bruke bøker av tre forfattere. Gerhard Wieseners bok *Barnevernet i Norge. En oversikt* fra 1948, gir en god beskrivelse fra tiden før andre verdenskrig. Tove Stang Dahls bok *Barnevern og samfunnsvern - om stat, vitenskap og profesjoner under barnevernets oppkomst i Norge* og Gerd Hagens bok *Barnevernets historie – om makt og avmakt i det 20. århundret* beskriver både barnevernets historie og samtid på en god måte. I tillegg har jeg også brukt ulike rapporter fra forskning som er blitt gjort innenfor barnevern og barnevernsinstitusjoner.

For å kunne si noe om den brede samfunnsmessige konteksten har jeg brukt Hugh Cunninghams *Barn og barndom fra middelalder til moderne tid* fra 1995/1996, Harald Thuens *Om barnet, oppdragelse, opplæring og omsorg gjennom historien* fra 2008 og *Foreldre – til barns beste* av Harald Thuen og Hitchen Sommerschild fra 1997. Jeg har også brukt Tormod Øia og Halvor Fauskes *Oppvekst i Norge* fra 2010 og *I gode og vonde dager. Familieliv i Noreg frå reformasjonen til vår tid* av Sølvi Sogner (red). Anne Lise Seips sin bok *Veiene til velferdsstaten* fra 1994 og Mary Ann Stamsøvs *Velferdsstaten i endring* fra 2005 har

---

¹¹ Kjelstadli, side 211-212

gitt meg en god oversikt over det sosialpolitiske som har skjedd i Norge de siste hundre årene. Også Tove Stang Dahl og Gerd Hagens bøker har med dette perspektivet i sine bøker. Jeg har også ønsket å få en bredere innsikt i den kristne nestekjærlighetstanken, og har derfor brukt Alf B. Oftestads bøker *Kirke, fellesskap og omsorg, Diakoniens historie I og II* fra henholdsvis 2001 og 2011.

1.6 Oppgavens struktur

I kapittel to ser jeg på barnehjemmene i en samfunnsmessig kontekst ut i fra de fire fasene og hva som kjennetegner dem. Jeg går inn på den kristne barmhjertighetstanken og hva som lå til grunn for den. Deretter ser jeg på hvilke politiske føringer og lover som har hatt noe å si for barnehjemmene. Jeg tar også for meg barna og familien i et samfunnshistorisk perspektiv for å forstå hvordan synet på dem har vært gjennom perioden. Dette vil være et viktig bakteppe for å kunne drøfte materialet jeg har funnet om mine to barnehjem.

Kapittel tre beskriver Heggeli barnehjem og Solgløtt ungdomshjem helt fra opprettelsen av institusjonene, og hva selve grunntanken bak oppstarten til begge var. Med utgangspunkt i de fire gitte fasene vil jeg se på hvordan grunntanken bak hjemmene har endret seg i takt med de endringene som skjer i samfunnet forøvrig.

I kapittel fire vil jeg beskrive organiseringen av Alfredheim/Heggeli og Solgløtt har vært gjennom hundre år. Jeg vil også se om lovgivningen fikk konsekvenser for statutter og strategiplanene barnehjemmene har hatt i alle fire fasene, og om dette har ført til store omstillinger av driften.

Kapittel fem vil ta for seg livet på barnehjemmene i hundre år. Jeg vil gå nærmere inn på hvordan tanken om et «hjem» har vært på Alfredheim/Heggeli og Solgløtt, og se på hvordan hjemmene har greid å ivareta de oppgavene et vanlig hjem har, slik som fritid og aktiviteter, oppdragelse, lydighet og disiplin og ferietilbud. I tillegg er det interessant å se på hvordan helsetilstanden til barna og ungdommene har vært, og hvordan hjemmene har samarbeidet med biologiske foreldre. Til slutt vil jeg også gå inn på ettervern, for å se på hvordan hjemmene har fulgt opp barna og ungdommene etter endt opphold på institusjonene.

2. BARNEHJEM I EN SAMFUNNSMESSIG KONTEKST

I dette kapitlet vil jeg se på barnehjemmene i en samfunnsmessig kontekst i løpet av 100 år. Først vil jeg si noe om den kristne barmhjertighetstanken og hva som lå til grunn for den. Deretter vil jeg se hva politiske føringer og lover har hatt å si for barnehjemmene. Til slutt vil jeg se på barna og familien i et samfunnshistorisk perspektiv for å forstå hvordan synet på dem har vært gjennom perioden.

2.1 Den kristne barmhjertighetstanken

For å forstå hvorfor antall institusjoner skjøt fart på begynnelsen av 1900-tallet, må man kjenne til den tyske teologen August Hermann Francke (1663-1772) som gjennom sitt praktiske forsorgs- og oppdragelsesarbeid ble et forbilde for mange religiøse organisasjoner som stiftet barnehjemsinstitusjoner i Norge. Hans oppdragelsessyn var enkelt og bestemt av hans religiøse tro på at alt en gjorde, skulle skje til Guds ære, også de jordnære og praktiske handlingene. Francke opprettet først en skole for de fattige barna fordi han ble bekymret over deres mangel på oppdragelse og skolegang. Han så at livet for disse barna utenfor skolen virket nedbrytende på undervisningen, og opprettet derfor såkalte Waisenhaus (tysk betegnelse på barnehjem). Her fikk fattige barn opphold mens de gikk på skolen. Det var studenter som underviste mot gratis kost og losji. I tillegg startet Francke flere forretningsvirksomheter som skaffet gode inntekter; gårdsbruk med eget meieri, avdeling for sykepleie, apotek, trykkeri og bokhandel. Ved hans død utgjorde stiftelsen en liten by med 183 ansatte, 255 studenter og 2300 barn.¹²

Grunnprinsippet for all oppdragelse var ifølge Francke at den skulle skje til Guds ære. Det rette kristne sinnelag skulle påvirke barnas vilje. Oppdrageren skulle være et godt eksempel i tillegg til at man skulle overvåke barnas oppførsel og gi tydelige og forståelige formaninger som også burde begrunnes ut fra Bibelen. Aktiviteter som ikke hadde annet formål enn underholdning, ble forkastet og religionen gjennomsyret både skolen og dagliglivet. De viktigste dydene barna skulle lære, var sannhetskjerlighet, lydighet og flid. Løgn, selvrådighet og lediggang måtte bekjempes. Selv om Waisenhausbevegelsen fikk liten

---

¹² Hagen (2001)

utbredelse i Norge, preget Franckes religiøse og pedagogiske prinsipper oppdragelsen i mange hjem og skoler og ble utviklet gjennom tiden.¹³

Frances kristne barmhjertighetstanke var imidlertid ingen ny tanke. Diakoni har alltid vært en del av kirkehistorien som omhandler barmhjertighetsarbeid og omsorg. Alf B. Oftestad definerer ordet diakoni på denne måten:

«Diakoni blir tradisjonelt og i mange sammenhenger brukt og forstått som nestekjærlighet og barmhjertighet, gjerne knyttet til kristne personer og/eller institusjoner».¹⁴

Oftestad skriver videre at den diakonale handling blir en barmhjertighetsgjerning båret frem som et resultat av tre hovedgrunner. For det første var det et resultat av enkeltmenneskers personlige kristentro. Dette kom først og fremst til uttrykk ved at diakonale institusjoner og stiftelser vokste frem fordi initiativrike, mål- og kallsbevisste kvinner og menn bygget og preget dem. Ett eksempel på dette er nettopp barnehjemsinstitusjonene som økte i omfang i starten av det forrige århundre. Gerhard Wiesener skriver i sin bok *Barnevernet i Norge* at «hovedmengden av hjemmene skylder kristelig interesserte organisasjoner eller enkeltpersoner sin tilblivelse».¹⁵ Han skriver også at flere hjem var kommet i stand fordi varmhjertede ektepar, enkemenn eller enker, ble uten barn eller mistet et kjært barn og i sorgen ble ledet inn på tanken om å gjøre noe for andre barn.

For det andre ble det båret fram som et resultat av en kirkelig tjeneste. Dette viste seg først og fremst i klosterbevegelsen som fra middelalderen tok seg av syke og hjemløse. Da Norge fikk sin grunnlov i 1814 ble kirken en del av den norske stat. Med dette fikk kirken innflytelse ved at prestene hadde sin naturlige plass i kommunale nemnder og ulike styrer, blant annet i fattigomsorgen. Den kirkelige tjenesten kom også til uttrykk i offerviljen kirken hadde hvor de samlet inn penger til de trengende ved kirkekaffen, basarer og kollekter.¹⁶

---

¹³ Ibid

¹⁴ Oftestad (2001), s.16

¹⁵ Wiesener (2008), s.10

¹⁶ Oftestad (2001)

For det tredje var den diakonale barmhjertighetsgjerning et resultat av et urettferdig samfunn påvirket av sosialetikken og dens konstruktive, men samtidig kritiske holdning til samfunnet. Teorier om arv og intelligens stod sterkt, og sinnssykdom, alkoholisme, og forbrytelse ble sett på som arvelig betinget. Fattigdom ble sett på som et produkt av arvelig svakhet. Slike teorier førte til stigmatisering ved intelligensmåling og segregering, og la grunnlaget for en sosialpolitisk bevegelse: «slektshygienen».¹⁷ Tanken om forbedring var ikke mulig, og sosialhjelp ved pengeutlegg og hjelp til arbeid nytteløst. Dette undergravde de kristne verdiene som mye sosialt arbeid på denne tiden bygde på.

De fattige ble oppfattet som en trussel mot hele samfunnet, og en heftig debatt i politikken i 1890-årene diskuterte om hvordan straffelover, kriminalpolitikk og barnevern skulle bidra til å bli kvitt samfunnsproblemene. En av Stortingets radikale Venstre-representanter peker nettopp på at det er de sosiale forholdene som må endres: «Ulykken er, naar Barnet engang bliver voxent, da vil det komme til at staa ligeovenfor de samme sociale Uligheter, Ubilligheder og Urætfærdigheder, som i sin Tid trykkede og fristede Forældrene.....uagtet Lovens Forholdsregler selvfølgelig vil styrke Motstandsevnen.....(vil barnet) blive udsat for at falde i Fristelsen og Straffeloven kommer derfor til at ramme det saalenge de sociale Forhold er uforandret som de er». På den motsatte siden i politikken var imidlertid et kriminelt forebyggende arbeid og barnevern det som skulle ta tak i samfunnsproblemene, og som Høyre-mannen Hagerup uttrykte det: «frels Børnene, og der vil ikke være flere Forbrydere at straffe».¹⁸

2.2 Barnehjemmene i et sosialpolitisk perspektiv

Barnehjemmenes historie i løpet av hundre år må også ses ut fra et sosialpolitisk perspektiv. «Sosialpolitikk handler om at staten/samfunnet gjennom politiske vedtak sikrer noen grunnleggende behov for mennesker som ellers ikke ville ha klart seg gjennom eget arbeid eller ved privat understøttelse», er en definisjon gitt av Vidar Hjelmtveit.¹⁹ Han sier også at i en mer utvidet betydning handler sosialpolitikk også om ulike typer offentlige reguleringer av «private» arenaer for velferd, som familie, nærmiljø, organisasjoner, arbeidsliv og kommersielle ytere av «velferd». Et historisk eksempel på dette kan være legdsordningen

---

¹⁷ Hagen (2001)

¹⁸ Dahl (1992)

¹⁹ Stamsø (2005), s. 25

som tok vare på fattige ved at de fikk gå fra gård til gård hvor de var en tid på hvert sted. Her kunne de jobbe, få husly og mat.

I fase 1, innførte Fattigloven av 1865 en bestemmelse om at bortsetting av barn ikke lenger skulle skje ved legd eller auksjon. Bortakkordering, var fortsatt lovlig. Dette var en slags omvendt auksjon, hvor de som bød minst penger for barnet, fikk omsorgen. Den hadde også en egen bestemmelse om at barna som ikke kunne forsørges sammen med foreldrene, burde søkes opptatt i familie og barnehjem. Det fantes ikke noen bestemmelse om at foreldrene hadde krav på å få tilbake barna når de ikke lenger var avhengig av fattighjelp. Når de unge var 15 år, ble de regnet som voksne og skulle forsørge seg selv. Fattigstyret var i henhold til § 43 pålagt å hjelpe de unge i arbeid, og mange fattigstyret fortsatte derfor å betale for unge til de hadde fått seg utdanning og arbeid. Flere barnehjem hadde også som mål utdanning utover folkeskolen, og lyktes til og med å realisere dette. Det var stor forskjell på fattighjelpen for barn i byene og på landet. Av mangel på barnehjem i bygda ble barna anbrakt på gamle hjem eller fattiggården. Bortsettingen av barn til pleiehjem var også bare for ett år ad gangen, og man flyttet gjerne barnet om man kunne finne et billigere sted.²⁰

Fram til parlamentarismens gjennombrudd i 1884, var det embetsmennene som styrte landet, noe som betyr; den økonomiske overklassen. Dette året kommer imidlertid en ny politisk allianse av bønder og borgere til makten, sammen med partiet Venstre og Johan Sverdrup. De ønsket ikke at staten skulle favorisere enkelte grupper framfor andre, og løftet den sosiale urettferdigheten som sak opp på et nytt nivå. Allerede samme år kom Venstres krav om en enhetsskole. Med Lov om folkeskoler som kom 1889, ble det dermed obligatorisk folkeskole for alle barn, noe som fikk stor betydning for barns liv og utvikling. Skolen kunne ikke lenger utvise barn som ikke oppførte seg, men måtte hankses med dem.

På grunn av økende ungdomskriminalitet og utfordringene man nå fikk i den obligatoriske skolen, ble mange barn satt i fengsel. En som reagerte på dette var riksadvokat Bernard Getz som kunne dokumentere en kriminalitetsøkning på ca. 200% for ungdom under 18 år fra 1867-1889.²¹ Etter at Høyre hadde kommet til makten i 1889, ved å danne samlingsregjering,

---

²⁰ Dahl (1992)

²¹ Nou 2000:12, kap. 3.1.2, side 2

framla Getz et forslag om å løsrive kriminelle barns forhold fra straffeloven, og at hele den prosessuelle framgangsmåten i straffeutmålinger og straffereaksjoner skulle legges inn under et særskilt organ: Vergerådet.²² Dette førte igjen til at en ny lov ble vedtatt i 1896; Lov om behandling av forsømte barn, eller Vergerådsloven. Formålet med denne loven var at man skulle se barnas kriminalitet i lys av forsømmelsen og heller forebygge kriminalitet. I praksis overtok vergerådet det ansvaret domstolene tidligere hadde hatt. I stedet for fengsel skulle de kriminelle barna gis oppdragelse og opplæring i skolehjem, få mildere reaksjonsformer som anbringelse i fosterhjem eller barnehjem, bli satt i arbeid, få advarsler, formaninger eller henstilling som refselse i stedet for fengsel. Foreldre som forsømte sine barn kunne også tildeles alvorlige advarsler og formaninger, bli satt under tilsyn eller bli fratatt foreldreretten. Dette gjaldt alle foreldre, ikke bare fattige.²³

Denne loven ble gjenstand for stor debatt. Hovedtemaet var om Vergeloven var en lov for å beskytte barna, eller om den var en lov for å beskytte samfunnet. I dette viste motsetningsforholdene seg mellom Høyre og Venstre i politikken: juristen mot læreren, eksperten mot lekmannen, staten mot kommunen.²⁴

Livsvilkårene til enslige mødre og deres barn var ekstra harde på begynnelsen av 1900-tallet. Det var skam å komme i en slik livssituasjon og mange ble utstøtt av sin egen familie og nærmiljøet. De fleste mødrene var unge, og de manglet bolig og arbeid. Løsningen ble derfor for svært mange å sette bort barna privat mot betaling, eller å gi dem fra seg for adopsjon. Ba de fattigstyret om hjelp, måtte de kanskje betale for at barnet ble satt bort. Det var også på denne tiden helt vanlig å få fem til seks barn pr. familie. Alkoholproblemene blant mennene førte også til at mor måtte ut å jobbe, og barna måtte klare seg selv på dagtid. De eldste passet de yngste mens foreldrene var på jobb, og arbeidsdagen varte i gjennomsnitt 12 timer.²⁵

Fordi foreldrene måtte jobbe for å tjene til livets opphold, ble flere og flere barn satt bort i private pleiehjem. I den forbindelse kom det en ny lov: Lov om tilsyn av pleiebarn av 1905.

---

²² Thuen (2008)

²³ Ibid

²⁴ Dahl (1992)

²⁵ Ibid

Denne loven ble vedtatt etter at to pleiemødre hadde blitt dømt til livsvarig straffarbeid og fire til fengselsstraff for vanrøkt av, og drap, på barn de hadde tatt imot i sine private pleiehjem. Helserådet hadde, fra 1892, ansvaret med å føre tilsyn med småbarn som var bortsatt privat fordi det var stor dødelighet blant disse. Denne ordningen hadde åpenbart ikke fungert og derfor kom denne nye loven.²⁶

Ved inngangen til det forrige århundreskiftet tok man de første skrittene mot framtidens trygdesystem. Norge hadde jevn økonomisk vekst selv om vi var ett av de fattigste landene i Europa. Industrialisering ved vannkraft gav etter hvert arbeid og bedre økonomiske kår både i byene og på bygda. Man fikk behov for lovgivning på ulike områder, og på dette tidspunktet ble det vedtatt en rekke lover vedrørende barna og familien. Kommunen hadde i all tid hatt ansvar for de sosiale oppgavene. Men rundt 1900, med Venstre ved roret, ble det skapt et nytt planleggings- og styringsapparat for sosialpolitiske tiltak i Norge med opprettelsen av Sosialkomiteen og Sosialdepartementet. Sammen med Riksforsikringsanstalten dannet disse en grunnstruktur i norsk sosialforvaltning. Lov om fattigvesenet av 19. mai 1900 avløste Fattigloven. Nå fikk det kommunale fattigvesenet ansvar for de fattige, og fattigforstandere og folkevalgte tillitsmenn førte tilsyn og kontroll med hvem som skulle få hjelp og hvordan hjelpen ble brukt. Denne loven hadde ingen særskilte bestemmelser om foreldreløse eller forlatte barn, men disse kom inn under fellesbestemmelsen i §1 om at de som ikke hadde midler til livsopphold, eller til kur og pleie i sykdomstilfeller og som ikke hadde noen som kunne forsørge dem, skulle hjelpes om fattigstyret fant det hensiktsmessig. Barn av fattige familier kom under § 6 hvor fattigvesenet kunne overta omsorgen for barna om ikke foreldrene oppfylte sin forsørgelsesplikt. Nektet foreldrene samtykke, skulle saken avgjøres av vergerådet.²⁷

Venstrepolitiker Johan Castberg (1862-1926) ble toneangivende for sosialpolitikken i begynnelsen av 1900-tallet. Med et solidaritetsprinsipp som gikk ut på at samfunnet skulle beskytte de svakeste, engasjerte Castberg seg i en sosial reformpolitikk som blant annet skulle omfatte arbeidervern, syke- og ulykkesforsikring, minstelønnsordning og barnelover. «De Castbergske barnelover» av 10. april 1915 hadde som hovedformål å trygge morens og

---

²⁶ Ibid

²⁷ Sogner (2003)

barnets rettslige og økonomiske stilling og bestod av tre lover. Den første gjaldt «barn hvis foreldre ikke har inngått ekteskap med hverandre». Her ble barn utenfor ekteskap anerkjent på linje med ektefødte barn når det gjaldt navne-arverett. Loven påla moren å oppgi barnefarens navn, som måtte reise sak for retten for å bli frikjent og slippe bidragsplikten. Det offentlige skulle føre saken på vegne av moren og barnet og kreve inn bidraget. Nektet moren å oppgi navnet på faren, kunne hun straffes, ønsket hun å for eksempel adoptere bort barnet, ble saken henlagt. Den andre loven tok for seg «foreldre og ektebarn». Her ble det gitt bestemmelser om bidragsplikter, og om hvem av foreldrene barnet skulle være hos, når de var uenige om det. Den tredje loven, «forsorg for barn», gav ugifte eller gifte mødre rett til å kunne kreve økonomisk hjelp fra bostedskommunen i seks uker før fødselen og opptil seks måneder etter fødselen dersom det var en fare for at hun måtte sette bort barnet på grunn av økonomisk stilling. Gifte kvinner var enker eller kvinner som var forlatt av mannen. Tung saksbehandling, skam, samt lite kjennskap til denne loven gjorde at den ble lite brukt.²⁸

Mer optimistiske forståelsesformer for menneskelig utvikling ble introdusert av psykologer og psykoanalytikere i mellomkrigstiden. Ikke bare arv, men også miljø gav årsaksforklaringer og pekte mot nye oppdragsmetoder og behandling som sosialpolitisk problemløsning. Mentalhygiene ble et motstykke til slektshygiene. Dette innleder fase 2, hvor tyngdepunktet i velferdstrekanten ble skjøvet fra det private til det kommunale. Det betydde imidlertid ikke at de private foreningene og frivillige organisasjonene opphørte, de ble flere og større og utviklet sin velferdsproduksjon. Allikevel var det stor forskjell på kommunene, og det var et skille mellom by og land, og mellom rike og fattige kommuner. Mens Kristiania fikk sitt eget barneforsorgskontor med en barneforsorgsinspektør, legen Carl Sciøtz, ordnet fattige og mindre kommuner seg på tradisjonelt vis.²⁹

Utfordringene omsorgsarbeidet i mellomkrigstiden stod ovenfor var todelt. For det første var det mangel på ressurser, som i hovedsak gjorde utslag i pengemangel og utdannet personell. De hadde også et styringsproblem, som for det andre gav seg utslag i mangel på samordning og plan i arbeidet. I tillegg fantes det et lappverk av lover og tiltak som var rettet mot barn.

---

²⁸ Hagen (2001)

²⁹ Thuen/Sommerchild (1997) og Seip (1994)

Velferdstrekanten som modell gjorde barneomsorgen uoversiktlig og ukontrollerbar. I det offentlige utførte ulike autoriteter samme oppgaver, og etter ulikt regelverk. Fattigvesenet, helserådet og barnevernsnemnda hadde tilsyn med hver sine grupper med bortsatte barn. Røft regnet var det ca. 2100 ulike kommunale organisasjoner som hadde del i ansvaret for barn, noe som skapte konflikter og lite kontroll. I tillegg var det sterke innslag av private aktører. Den økonomiske krisen svekket den politiske oppslutningen og hemmet arbeidet. De som jobbet i barneomsorgen reiste krav om reformer: flere ressurser og fagfolk, ny styringsstruktur med sentralisering og større offentlig ansvar.³⁰

Resultatet av økonomisk nedgangstid ble at man nå fikk en stor motvilje mot utgifter til omsorgstiltak rettet mot barna. De borgerlige regjeringene som styrte på det nasjonale plan i mellomkrigstiden, ønsket å redusere statens utgifter, noe som betød at Stortinget overførte heller utgifter fra staten til kommunene. Et eksempel på dette var tilsynsordningen i barneomsorgen som ble forsømt i mange tiår. De holdt også igjen på støtten til statens egne institusjoner, noe som igjen førte til større utgifter for kommunene. Kommunene reagerte på dette med passivitet, de ønsket ikke å øke gjelden enda mer. Det ble også motstand mot barnehjem og fosterhjem i bygdene. Hjem-stavnsretten ville øke antallet barn, og derved øke utgiftene til kommunene for eksempel ved skolegang.³¹

Den økonomiske nedgangstiden førte til at private institusjoner ble nedlagt, men også mange nye kom til i kraft av det frivillige systemet. Enkelte frivillige organisasjoner var dynamiske og ekspansive, tross krisen. Motviljen som krisen hadde utløst ovenfor barneomsorg, fikk igjen følger for holdningen til barna hvor omsorgsvilje ble borte og systemproblemer ble oversett. Eldre og forkastet praksis dukket opp igjen, man så omsorgssvikt både i privat og offentlig omsorg.³²

Etter 2. verdenskrig vokste et nytt samfunn fram. Fase 3 var preget av større optimisme og tro på at velferdsstaten skulle fjerne de store problemene. Arbeiderpartiet hadde allerede før krigen meldt sin ankomst og fikk rent flertall i 1935. Nå ble sosiallovgivningen videreført,

---

³⁰ Seip (1994)

³¹ Hagen (2001)

³² Ibid

men avbrutt mens regjeringen satt i eksil i krigsårene. Da Einar Gerhardsen dannet Samlingsregjeringen i 1945, inngikk arbeidet med de sosiale spørsmålene i en samlet politikk for økonomisk vekst og velferd. I dette lå det også en sterk satsning på offentlige løsninger i utdanningssektoren og i omsorgen for mennesker med særlige behov, som barn, funksjonshemmede og gamle. Staten satte nasjonale standarder og kommunene hadde i oppgave å sette tiltakene ut i livet. De private tiltakene skulle reduseres, men på barnas område skulle likevel frivillige organisasjoner og private tiltak i en viss utstrekning ennå få spille en viktig rolle. Innenfor barnevernet fikk de frivillige organisasjonene og ulike private institusjoner stort spillerom. I 1947 ble det oppnevnt en barnevernskomité som skulle legge fram et forslag som kunne skape større enhet i barnevernlovgivningen og i den administrasjon som hadde med barnevernet å gjøre, både lokalt og sentralt. Sosialdepartementet fikk hovedansvaret for barnevernet, og en ny barnevernlov ble vedtatt i 1953 som opphevet vergerådsloven, deler av fattigloven og lovene om tilsyn av bortsatte barn. Barnevernet ble samlet lokalt i barnevernsnemnda som skulle bestå av fem menn og kvinner, samt at en dommer skulle tiltre som medlem i tvangsaker.³³

Den nye loven, som ble iverksatt 1. juli 1954, bygget på det utgangspunkt at det var foreldrene som hadde ansvar for barnet og som skulle sørge for at det fikk den omsorg det hadde behov for. Når dette sviktet, hvilte loven på et prinsipp om barnevernets subsidiære ansvar for ivaretagelse av barns interesser.

Utover fase 3 ble antall barnevernsinstitusjoner halvert og antall plasser redusert enda mer. I takt med skriftende politiske vinder, ble også private institusjoner nedprioritert. Et fåtall frivillige organisasjoner som drev barnevernsinstitusjoner fikk beholde sin plass, men var avhengig av offentlig støtte, og med den kom krav om hvilken karakter og profesjonalitet tilbudet skulle ha. Det offentliges ansvar for barn under omsorg ble betydelig skjerpet. Reglene om tilsyn ble enda strengere i barnevernsloven og institusjonene skulle kontrolleres. Debatten om tilsyn var imidlertid like stor på 1970-tallet som i 1930-årene: det var for dårlig.

---

³³ Hagen (2001) og Seip (1994)

I løpet av 1950 og 1960-tallet opplevde man en eksplosjon av ungdomskriminalitet, hvor spørsmålet om straff versus behandling igjen ble aktualisert. Teorier som vektla psykiske årsaker som forklaring på problemet, ble imøtegått. En tredagers debatt i Stortinget høsten 1962 gav en oversikt over situasjonen, og man prøvde å komme fram til retningslinjer for den videre utvikling innenfor rettsvesenet, barnevernet, skolen og helsesektoren, men det kom ikke mange konkrete forslag til løsning. Mange unge med atferdsvansker, befant seg i en gråsoner mellom spesialskolene for atferdsvansker; den nyetablerte barne- og ungdomspsykiatrien og de sosiale barneverninstitusjonene, og ble en kasteball mellom de ulike instansene. I løpet av denne perioden oppstår det også ulike institusjoner for psykisk helsevern for barn og unge i landet. På 10 år ble det opprettet barne- og ungdomspsykiatriske avdelinger ved regionsykehusene og poliklinikker i de fleste fylker, og i 1963 ble Statens Senter for barne- og ungdomspsykiatri bygget på Gaustad. Overlege Per Nyhus beskrev på norsk barnevernmøte samme år ungdomspsykiatrien som et utforsket område, hvor man hadde liten kunnskap og erfaring. Han understreket også at de fleste unge med tilpasningsvansker fortsatt skulle takles gjennom opplæring og oppdragelse.³⁴

Det ble etter hvert klart at barnevernloven hadde tydelige svakheter. En gjennomgående svakhet var at barnevernet ikke kunne komme inn i saken på et tidlig nok tidspunkt. På grunn av manglende ressurser og fokusering på enkelttiltak, ble forebygging bortprioritert. Barnevernet klarte derfor ikke å fylle sin målsetning med å tilrettelegge gode levekår for alle barn og unge. Derfor lå veien åpen for en ny barnevernlovrevisjon.

Fase 4 innledes derfor med en stor undersøkelse om barnevernet (NOU 1985) noe som førte til en ny barnevernlovrevisjon. Den gjeldende barnevernloven trådte i kraft 1. januar 1993. Formålet med denne loven er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, og å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår. Loven gjelder for barn og unge under 18 år, men kan videreføres til de er 23 år hvis han eller hun selv samtykker til det. Loven gjelder for alle som oppholder seg i landet, også utenlandske statsborgere. Et stort skille mellom denne barnevernloven og de to foregående, er det overordnede prinsippet i loven om at hensynet

---

³⁴ NOU 2000:12, kapittel 1: Barnevernet under velferdsstaten, side 6

til barnets beste skal være avgjørende ved valg av tiltak. Det betyr at barnet selv skal få komme til orde og gi uttrykk for eventuelle egne synspunkter. Ansvaret for løsningen av de lovpålagte barnevernopp gavene er lagt til tre ulike forvaltningsnivåer: Staten, fylkeskommunen og kommunen, og disse fordeler arbeidsoppgaver og økonomi mellom seg.³⁵

I denne fasen foregikk det også en omstillingsprosess der institusjonene kom tilbake, blant annet gjennom at fylkeskommunen fikk det overordnede ansvaret for institusjoner for barn og unge. Man så imidlertid en endring bort fra store institusjoner der forholdsvis mange barn vokste opp, til små enheter som er baser for utredning og/eller rehabilitering av sosialt mistilpassede barn og unge.³⁶ De private aktørene hadde blitt få, og for å få barn til institusjonene i dag måtte de private komme med tilbud i anbudsrunder på barn staten la ut. Dette kan minne litt om bortakkorderingene vi hadde til private hjem på begynnelsen av 1900-tallet, hvor pris spiller en stor rolle når staten skal velge hvem som vinner anbudskonkurransen.

I løpet av 1990-tallet oppstod en debatt om kvaliteten i barnevernssektoren. Man så store variasjoner i tilbudet barnevernet kunne gi fra kommune til kommune, det var dårlig samarbeid mellom de ulike organene, og man ønsket å fokusere enda mer på forebygging og økt bruk av tiltak med dokumentert effekt. Forvaltningsreformen ble derfor innført i 2004, noe som innebar at de fylkeskommunale oppgavene innenfor barnevern, ble overtatt av staten.³⁷

2.3 Barna og familien

Hvilket syn vi gjennom historien har hatt på barnet har variert. Det bestemmer hvordan vi tenker om hva som er bra og best for barn, noe som igjen styrer våre handlinger. Det gjelder så vel i dagliglivets oppdragelse som i planleggingen av politikken. Synet på barn har dype røtter i historien, preget av religion og kultur, og først i det 20. århundre blir det utfordret av systematisert kunnskap med framveksten av barnepsykologien i hovedrollen. I fase 1, helt

---

³⁵ NOU 2000:12, kapittel 3: Samfunsmessige forhold, definisjoner og utviklingstrekk, side 5-6

³⁶ NOU 2000:12, kapittel 12: Hjelp- og omsorgstiltak utenfor hjemmet, side 6

³⁷ Forvaltningsreformen 2012

fram til industrialiseringen, var det en forutsetning for å kunne stifte familie, og få barn, at man kunne forsørge en familie. I industrisamfunnet ble familien ofte avhengig av inntektene fra mor og barn. For å kunne si noe om hvilken betydning de kristne barnehjemmene har hatt og fortsatt har for barna og samfunnet de siste hundre år, må vi også se på hvilket syn man hadde på barn og familien i denne epoken i historien, sett ut i fra lovverk og sosiale omstendigheter.³⁸

I løpet av siste halvdel av 1800-tallet skjer det en endring i barneoppdragelsen i Norge. Barna, som hadde vært en ressurs for foreldrene, utgjorde i et lengre perspektiv også en nyttig ressurs for samfunnet. Barneoppdragelsen flyttes derfor fra privatsfæren, hvor foreldrene hadde ansvaret, til nye felter som etablerer seg. Ansvaret for barna skulle heretter hvile på tre pilarer: familien, private velferdstiltak og det offentlige, og sammen skulle de sikre barnas oppvekst- og livsbetingelser, samt ivareta oppdragelsens oppgaver.³⁹ Den evangelisk lutherske tro var statsreligion, og med den fulgte et ansvar for både foreldre og kirke å gi barna en oppdragelse ut ifra den kristne trosbekjennelse og bud.

1900-tallet ble utropt til barnets hundreår, etter den kjente boka med samme tittel av den svenske pedagogen Ellen Key.⁴⁰ Hun ville at barna skulle få utfolde seg og være virksomme uten at de voksne grep forstyrrende inn og ivret for en omfattende beskyttelseslovgivning for kvinner og barn. På denne tiden kan man grovt dele familielivet og barna i tre grupperinger: «De kondisjonerte» fra embetsstanden og borgerskapet, bondefamilien og arbeiderfamilien.⁴¹ Oppvekstvilkårene i disse typer familier var svært forskjellig. Hos embetsstanden og borgerskapet skulle barna tåle disiplin i arbeid og skole, trenes i å kontrollere impulsene sine, ikke vise følelser og ikke blottstille kroppen og kroppsfunksjonene. Barnslig atferd var bannlyst selv for barn. Gode manerer og borgerlige omgangsformer var noe man skulle lære seg gjennom refleksjon og lesing. Foreldrene kjøpte seg fri fra å gi praktisk omsorg til barna sine ved å ha barnepiker og hushjelper. Barna var trygge selv om de måtte være uten mor og far i det daglige, de ble passet på av andre

---

³⁸ Hagen (2001)

³⁹ Thuen og Sommerschild (1997), s. 33

⁴⁰ Key (1900)

⁴¹ Sogner (2003)

voksne. De hadde nymotens klær og leker, bodde i vakre hus med hager, og reiste på landet til sol og frisk luft om sommeren.

Barna som vokste opp i bondefamilien fikk sin oppdragelse gjennom arbeidsprosessen og nærmiljøet. Omsorgen gikk hånd i hånd med arbeid som var knyttet opp til hushold og familiebruket, og barna hjalp til med å skaffe det nødvendige livsoppholdet så snart de var store nok. Kjønnroller ble reproduserte ved at guttene hjalp far, mens jentene hjalp mor. Fellesskapet mellom barn og voksen i arbeidsprosessen dreide seg om å sikre levebrødet, gi opplæring og å føre familietradisjonene videre. Aller best hadde nok de barna det som jobbet med biologiske foreldre som viste omsorg for dem. Arbeidet barn måtte utføre kunne både være psykisk og fysisk svært tungt, og mange ganger utføres i ensomhet slik barn som gjette dyr var dager og uker hjemmefra og barnetjenere som jobbet på andres gårder allerede fra seks-syv års alderen.⁴²

Barna fra arbeiderklassen hadde de dårligste levevilkårene. Familiene bodde trangt og dårlig i arbeiderstrøkene i de raskt voksende byene, hvor boligmangelen var stor. Begge foreldrene var ute i arbeid, og barna var overlatt til seg selv, eller ble passet på av eldre søsken. Maten bestod for det meste av grøt og brødmatt med sukker. Dette førte igjen til dårlig tannhygiene, og arbeiderbarna gikk ofte med tannpine. I kalde trekkfulle hus ble også barna lett syke og fikk øreverk, lungebetennelse og tuberkulose.⁴³

I Norge ble det i årene mellom 1880 og 1920 innført flere viktige barnepolitiske reformer som gav uttrykk for en ny forståelse av barnas behov, noe som kom til å prege fase 2. Det begynte med skolelovene av 1889 hvor den gamle almueskolen ble løftet til en folkestyrt, allmenndannende skole. Man gikk fra standardskoler (fattigskoler, borgerskoler og den lærde skolen) til en syvårig folkeskole. I møte med denne nye skolen ble de sosiale skillene ekstra tydelige, og man så klart at omsorgen barna fikk i familien, varierte med den sosiale stillingen foreldrene hadde. Folkeskolen skulle være syvårig, men de som ville, kunne gå over i middelskolen etter femteklasse. I praksis sluttet nesten alle arbeiderbarn etter fem år fordi

---

⁴²Ibid

⁴³Ibid

de måtte passe mindre søsken eller ut å jobbe i fabrikkene. På mange arbeidsplasser var det tilrettelagt slik at barna også kunne jobbe før og etter skoletid. For barna ble det lange dager, og lærerne ble lei av elever som sovnet i timene. Fordi lærerne reagerte og protesterte, vedtok Stortinget lover i 1892 som satte en aldersgrense på 12 år for fabrikkarbeid, forbød nattarbeid, og satte begrensninger på arbeidagens lengde. Med Vergerådsloven som trådte i kraft i 1900 var Norge det første land i verden som fikk et offentlig barnevern. Loven bestemte at kommunale nemnder, vergerådene, skulle trå til når foreldrene eller foresatte forsømte sitt ansvar.⁴⁴

Til tross for mange lover som skulle beskytte barna, var kravet om lydighet og disiplin den vanligste oppdragelsesformen i begynnelsen av 1900-tallet. Selv om tiden kalte på opposisjon og motstand, var fysisk avstraffelse et anbefalt oppdragelsesmiddel. I lys av for eksempel Darwins utviklingslære kunne man betrakte barnet som «et lite villdyr» som det gjaldt å kultivere trinn for trinn i retning av et voksent liv. Kultiveringsmidlene var mange; skole, bøker, kunst, religion, tukt og straff. I litteraturen ble den tradisjonelle barneoppdragelsen angrepet fra både Bjørnstjerne Bjørnson, Alexander Kielland og Gabriel Finne. Avisene kunne også fortelle om stygge prylehistorier; i Morgenbladet 27. august 1881 kunne man lese om et barn som ble straffet til døde i skolen. Etter lov fra 1891 hadde nemlig foreldre og andre som stod i deres sted, rett til «maateholden legemlig Revselse». I hovedstaden innskjerpet man for lærerne at man ikke skulle benytte slag mot hodet. I løpet av 1920-årene avtok bruken av legemlig straff i skolen, og med folkeskolelovene av 1936, ble det innført forbud mot bruk av slik straff. For skolehjem og spesialskoler ble det forbudt i 1951.⁴⁵

I fase 3 introduserte den nye barnevernsloven fra 1954 en ny tenkning om at barnevernet også hadde et ansvar for barn og unges alminnelige oppvekstvilkår. Hovedvekten lå i forebygging, sosial service og hjelpetiltak. Tvangstiltakene ble skjøvet i annen rekke og skulle bare hentes fram når de rene hjelpetilbudene ikke førte fram. Barnevernlovens primære mål var alt i alt å styrke familien, slik at barn kunne fungere på tilfredsstillende måte i sitt vanlige miljø. Først skulle forebyggende tiltak i hjemmet prøves. Dersom dette ikke førte fram,

---

⁴⁴ Hagen (2001) og Thuen (2008)

⁴⁵ Thuen 2008

kunne en overta omsorgen og plassere barna og de unge i ulike barnevernsinstitusjoner som skolehjem/adferdsskoler, spesialskoler, vernehjem, barnehjem, eller i fosterhjem.⁴⁶

I løpet av 1950-årene, som blir betraktet som husmorens glanstid, la velferdsstatens familieideal grunnlaget for det såkalte «husmorsamfunnet». Selv om kvinnene hadde fått sin rett til høyere utdanning, giftet de fleste kvinner seg før de var 25 år, og de ønsket seg barn. Et husmorideal hvor mor var den kjærlige, gode og selvoppofrende mor i omsorg, barneoppdragelse og praktiske oppgaver, førte til nye begrep som «slitne» husmødre, som gjerne også hadde «nerver». Dette tiåret blir av noen omtalt som «barnas gullalder» fordi kjernefamilien med mødrene i spissen fikk bedre tid i hverdag og ferier til å ta seg av barna. Barnas levestandard var også stigende og utdanningsmulighetene ble langt bedre.⁴⁷

Man innså etter hvert at det hørte til velferdssamfunnets oppgaver å avlaste mødrene i oppdragelsen og tilsynet med barna. I begynnelsen av 60-tallet kommer derfor spørsmålet om barnetilsyn og bruk av daginstitusjoner på dagsorden. Til nå hadde slike institusjoner vært lite i bruk, barnekrybbene hadde vært ment for fattigbarn, og skulle være et «tilbud» for mødre som måtte ut i arbeid for å få endene til å møtes. I løpet av 1930-tallet ble disse erstattet av daghjem der barn av enslige, og/eller syke foreldre, samt liten inntekt og boforhold fikk første prioritet. Ni av ti daghjemsbarn hadde mødre som arbeidet utenfor hjemmet. Barnehagene, som nå etter hvert dukket opp, var ment som et supplement til hjemmets oppdragelse, og her var det bare en fjerdedel av barna som hadde yrkesaktive mødre. Barnehagene ble betraktet som et pedagogisk suppleringsiltak for mødre som ville ha «fri» fra barna noen timer av dagen, eller som mente at barnehagens pedagogiske tilbud var et gode for barna.⁴⁸

Med skolehjemmene og barnehagene entrer også småbarnspedagogene, sosionomene og barnevernspedagogene arbeidsmarkedet i løpet av 1960-tallet og brakte med seg nye oppdrags- og arbeidsmetoder innenfor barnehagene og nye begreper som omsorg, behandling, miljøterapi, atferdsterapi, konsekvenspedagogikk og grensesetting. Med

---

⁴⁶ Hagen (2001)

⁴⁷ Ibid

⁴⁸ Ibid

innføring av lov om barnehager av 1975 skulle barnehagen være «et pedagogisk tilbud», et «sosialpolitisk virkemiddel» og «et sosialt hjelpetiltak». ⁴⁹

Fra 1970-årene, satte man et kritisk søkelys på barn og unges oppvekstmiljø og på tradisjonelle undervisnings- og behandlingsformer. Fjernsynet inntok sin plass i stuen og bilen ble alles eiendom. Medias inntog i hjemmene gjorde at skillet mellom barn og voksne ble visket ut og barna ble som i det føydale samfunnet eksponert for den voksnes verden og all elendighet som mord, vold, rus, seksuelle problemer og familiekriser, ikke som deltaker, men som tilskuer. Husmoren forsvant ut i arbeidslivet, og med dem forsvant også den sosiale kontrollen, og barn og unge ble overlatt til seg selv. Dette fikk konsekvenser, særlig for barn i risikosonen, som lett kunne begynne å skli ut uten at noen grep inn i tide. Kjernefamilien begynte også å gå i oppløsning. Skilsmissestatistikken økte, og antall par som valgte å bo i samboerforhold ble flere. Med de mange skilsmisser, nye samlivsformer og alternative boformer står mange barn i den situasjonen at de har opphold og tilhørighet i forskjellige familier. ⁵⁰

Enhetskolen, var ikke uten videre for alle. Elever som viste dårlig atferd kunne anbringes i spesialskoler, og i 1978, tre år etter at spesialskoleloven ble integrert i grunnskoleloven, fantes det fremdeles 100 spesialskoler med til sammen 3700 elever. Man hadde gått fra et skjebnesamfunn til et valgsamfunn. Postmodernismens kjennetegn var identitetskrise og kulturell frisetting, noe som påvirket barn og unge. Tiden var moden for en ny oppdragerpraksis og for kvinnebevegelsen ble det viktig å bryte ned kjønnsstereotypiske mønstre i familiens handlingssett. I etterkant av ungdomsopprøret og hippie-bevegelsen på slutten av 60-tallet, ble såkalt «fri barneoppdragelse» med minimal irettesetting utprøvd av radikale foreldre. På 70-tallet ble derfor «grensesetting» stikkordet for oppdragelseslitteraturen og ble betraktet som omsorg for barn og foreldre. Loven fra 1891 om at det var lov til å gi sine barn «måteholden» kroppslig avstraffelse ble opphevet i 1972. ⁵¹

---

⁴⁹ Thuen (2008), s. 169

⁵⁰ Thuen (2008)

⁵¹ Ibid

I løpet av de neste tiårene, i fase 4, ble en velkjent karakteristikk for familielivet «den administrerte familie». Familiemedlemmenes timeplaner skulle samkjøres, og det ble en viktig del av oppdragelsen å lære barna å innordne seg og å «klare seg selv». I den senere tiden har «forhandlingsfamilien» blitt lansert, en tid hvor barna ikke lenger ble ubetinget påvirket av de eldre, men hvor de eldre blir påvirket av de yngre. I 1983 viste en gallupundersøkelse at hele 68 prosent av foreldre mente de burde ha adgang til å straffe sine barn fysisk. En milepæl ble endelig satt i 1987 da barneloven av 1981 fikk en tilføyelse der det het: «Barnet må ikkje bli utsett for vald eller på anna vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helse blir utsett for skade eller fare.»⁵²

I begynnelsen av 1990-årene ryddet Høyesterett av veien den siste rest av tvil om hvor grensen for fysisk avstraffelse overfor barn gikk. To saker kom da opp for retten, den første gjaldt bruk av straff i hjemmet, den andre gjaldt skolen. Begge tilfeller dreide seg om forholdsvis små legemsfornærmelser, som bruk av «lugging», «lusing» og «knips» fra de voksnes side. Både faren og læreren som det her gjaldt, ble ilagt bøter av Høyesterett.⁵³

2.4 Oppsummering

Det var på slutten av 1800-tallet at antall barnehjem vokste. På denne tiden preget August Hermann Frankes pedagogiske og religiøse prinsipper fra Waisenhaus-bevegelsen mange hjem og skoler. Mange barnehjem ble etablert som et resultat av private organisasjoner og enkeltmenneskers ønske om å gjøre noe med et samfunnsproblem. Ut fra den kristne barmhjertighetstanken kan man se at enkeltmenneskers personlige kristentro, en kirkelig tjeneste og å ville gjøre noe med et urettferdig samfunn, kan ha vært bærende under oppstarten av hjemmene.

Gjennom et hundre års perspektiv, har det vært store endringer i lovgivningen rettet mot barn og barnehjemmene. Denne har kommet som et resultat av ulike politiske føringer og hvilket fokus man har hatt på de utfordringer man har stått overfor i samfunnet. Fra å være selvstendige institusjoner drevet av egne midler, har det offentlige tatt mer og mer ansvar i takt med at Norge ble en velferdsstat.

---

⁵² Ibid

⁵³ Ibid

Synet på barna og familien har også endret seg i løpet av perioden. I starten av den industrielle revolusjon levde barn under svært ulike kår. Foreldre og kirke hadde ansvaret for den kristne oppdragelsen. Etter hvert kommer det en ny forståelse av barnas behov og lover skulle være med på å beskytte dem og viske ut skillet mellom dem. Til tross for dette, var lydighet og disiplin den vanligste oppdragelsesformen i store deler av perioden.

Med disse endringene i løpet av den hundreårs perioden Heggeli barnehjem og Solgløtt ungdomshjem har eksistert, er det interessant å skulle se hvordan institusjonene har forholdt seg til disse perspektivene. Hvorfor ble de startet i sin tid, og hva var grunntanken? Hvordan påvirket de politiske føringene og lovgivningen dem? Hva med de øvrige samfunnsendringene som synet på barn og familie? Ble barnehjemmets drift preget av dette?

3. TO PRIVATE KRISTNE IDEELLE BARNEHJEMS OPPRINNELSE

Både Heggeli barnehjem og Solgløtt ungdomshjem har i løpet av en hundreårs periode blitt drevet av frivillige. Disse to institusjonene, som var svært ulike i starten, har vært en del av det private velferdstilbudet og drevet på religiøst grunnlag, men helt løsrevet fra statskirken. Jeg vil i starten beskrive kort historien til både barnehjemmene og organisasjonene de representerer. Jeg vil også se på hvorfor de ble opprettet og hva selve grunntanken bak opprettelsen var. Til slutt vil jeg se om denne har endret seg i lys av samfunnsendringer som har funnet sted.

3.1 Heggeli barnehjem og Kirkens bymisjon

Heggeli barnehjem ble opprinnelig kalt Alfredheim I og ble opprettet 6. november i 1875 av sokneprest og sekretær for Den norske Lutherstiftelse (stiftet i 1868), Julius Riddervold (1842-1921). Riddervold mistet sin to-årige sønn Jens Alfred Riddervold i 1873. Derfor ønsket ekteparet Riddervold å opprette et barnehjem som skulle hjelpe trengende barn til minne om sønnen, derav også navnet Alfred. Riddervold formulerte sin intensjon med å starte hjemmet slik: «At den enkeltes sorg og lidelse, rett opptatt, kan komme til, uten at man aner det - å gi inspirasjon til ny livsutfoldelse og velsignelse for mange.»⁵⁴

Med seg hadde han kjøpmann H. C. Heidecker og som startkapital hadde de 256 spesidaler og 68 skilling, noe som i dag tilsvarer mellom 55000 og 60000 kroner. Alfredheim I, det som vi i dag kjenner som Heggeli, var det første av i alt fem hjem som Riddervold opprettet i siste halvdel av 1700-tallet. Riddervold blir in memoriam beskrevet som:

en faderlig ven og raadgiver for bestyrerinderne, en kjærlig «bestefar» for de smaa, som han kjendte hver og en – deres forhold, anlæg og svagheder, gledede sig, når de var lydige og snille, sørgende, når der var noget iveien, og fulgte deres livsskjæbne senere udigjennem aarene.⁵⁵

Selv om sykdom stoppet hans prestegjerning ganske tidlig, var han ivrig engasjert i hjemmene han hadde vært med på å stifte. Arbeidet hans bestod i å samle inn midler og

---

⁵⁴ Beretning om det nyoprettede Børnehjem Alfredheim i Kristiania tilligmed foredrag i anledning af Børnehjemmets indvielse av pastor Jul. Riddervold, 1875, Årsmeldinger Alfredheim, Riksakivet: A-50225/x11

⁵⁵ Årsberetning nr. 26, 1921, Årsmeldinger Alfredheim, Riksakivet: A-50225/x11

knytte til seg mange støttespillere. I begravelsen ønsket han ikke kranser og blomster på kisten sin, og det var derfor bare en enkelt krans fra de nærmeste som var på båren. Barna fra barnehjemmet gikk foran båren og strødde blomster på veien fram til hans siste hvilested.⁵⁶

Alfredheim I startet med fire piker i en privat bolig på Nesodden hvor barnehjemmets første forstanderinne, Anna Daae, bodde. Hun skulle ifølge statuttene: «overtage børnenes oppdragelse og pleie, lede deres undervisning i de private sysler og i det hele forestaa huset».⁵⁷

I tillegg til forstanderinnen var det også andre frivillige som jobbet der. Stiftelsens styre bestod av Julius Riddervold som var formann, pastor H. E. Hanjen og nevnte kjøpmann, Heidecker. Det ble også opprettet en tilsynskomite bestående av tre damer som skulle bistå styret med tilsyn av hjemmet og være med på styrets møter og beslutninger når man mente det var ønskelig. Årsaken til at dette var kvinner, var nok at man mente det var kvinner som var best skikket til å tilsyn med piker og deres behov. Allerede året etter var det 14 piker på hjemmet, og behovet for plass var så stort at de i 1879 og 1891 opprettet to hjem til, Alfredheim II og III, og i løpet av de første 25 årene fra det første hjemmet ble stiftet, skulle antall barn øke til 60 barn fordelt på disse tre hjemmene.⁵⁸

I løpet av de neste 30 årene flyttet Alfredheim I til flere andre adresser før det, i slutten av fase 1, ble bygget et eget hus på Smestad. I arkivmaterialet omtales også Alfredheim I som «Småbarnheimen Alfredheim». Ved innvielsen av det nye hjemmet i 1915 bodde det 30 barn rundt ettårs alderen der, og intensjonen var at disse barna skulle bli på hjemmet inntil de ble seks eller sju år, hvor de så skulle flyttes til ett av de andre Alfredheimene eller «i annen god forpleining». Årsaken til at de ønsket å gjøre om Alfredheim I til småbarnshjem, var at «de hadde i samarbeid med byens autoriteter og egne erfaringer kommet til at hjem for småbarn

---

⁵⁶ Ibid

⁵⁷ Statutter i Beretning om det nyoprettede Børnehjem Alfredheim i Kristiania tilligmed foredrag i anledning af Børnehjemmets indvielse av pastor Jul. Riddervold, 1875, Årsmeldinger Alfredheim , Riksakivet: A-50225/x11

⁵⁸ Årsberetning nr. 25, Årsmeldinger Alfredheim , Riksakivet: A-50225/x11

trengtes i høy grad på denne tiden.» Dette førte også til at ett av de andre Alfredheimene ble gjort om til småbarnshjem året etter.⁵⁹

Alfredheim bestod som en privat stiftelse helt fram til fase 3, da Oslo Indremisjon, som i dag er bedre kjent som Kirkens Bymisjon, overtok driften i 1963. Begynnelsen av 60-tallet ble for Alfredheim en urolig tid hvor hjemmet stod ved et veiskille. I tillegg til å få hjelp fra Oslo kommune til å legge om driften fra småbarnshjem til barnehjem for eldre barn, bestemte også styret seg for å se på muligheten om Oslo Indremisjon kunne tenke seg å overta driften. Flere tiår var gått etter stifteren Riddervolds død, og mer statlig innflytelse i barnehjemsdriften, var nok årsaken til at styret ønsket å gi den stadig mer krevende oppgaven videre til andre.⁶⁰

Under nok en stor omorganisering av Alfredheim i starten av fase 4, ble navnet på barnehjemmet endret fra Alfredheim til Heggeli i 1985. Denne gangen ble huset totalrenovert, og både personale og barn ble byttet ut. I dag fremstår det store gule huset på Smestad som en av mange store gamle villaer i et tettbebygd eksklusivt boligstrøk. I september 2015 feiret barnehjemmet sitt hundreårsjubileum.

3.2 Frelsesarmeen og Solgløtt ungdomshjem

I 1888, etter den offisielle åpningen av Frelsesarmeen i Norge, startet organisasjonen sin særdeles utstrakte sosiale virksomhet i byene ved at to slumsøstre ble sendt til et av de fattigste strøkene for å leie et rom eller to, midt i slummen. Slumsøstrene drev oppsøkende virksomhet og besøkte fattige og syke mennesker i hjemmene, og gav veiledning i husets og kroppens renhold. De vasket huset rent og lagde mat, oftest mat som de selv hadde med. I tillegg hadde de også med seg klær der det var behov for det. De hjalp også familien med å skaffe lønnsinntekter slik at de ble i stand til å forsørge seg selv. Når sult og tørst ble stilt, og et minimum av sosial trygghet var brakt til veie, tillot slumsøstrene seg å presentere sitt budskap: det kristne evangelium som kunne gi håp for evigheten.⁶¹

---

⁵⁹ Beretning om Barnehjemmene Alfredheim, 1913: Riksakivet: A-50225/x11

⁶⁰ Årsberetning om Barnehjemmene Alfredheim, 1964, Oslo Byarkiv: A-50225/x11

⁶¹ Henne (2013)

I 1898 ble Anna Othilie Tønning sosialsekretær i Frelsesarmeen, og det var hun som la grunnlaget for landets mest utstrakte sosiale virksomhet på denne tiden. At hun var dypt åndelig forhindret ikke henne fra å bruke politikken for å nå sine mål. I åtte år satt hun tre perioder i bystyret i Kristiania fra 1907, to av disse årene i formannskapet, valgt inn på avholdsfolkets liste.⁶²

Etter hvert som ryktet om slumsøstrenes omsorg spredte seg, oppsøkte stadig flere nødstilte kvinner dem med bønn om hjelp. Frelsesarmeen sa aldri nei, og med små midler ble virksomheten utvidet fra rom til rom. Årlig fødte 4000-5000 kvinner barn utenfor ekteskap i Norge, og selv om loven om foreldrenes like plikt etter økonomisk evne til underhold av uekte- og ektefødte barn, var det opp til den svakeste part å oppnå sin rett. I 1903 åpnet slumsøstrene sitt første mødre hjem hvor mødre og barn kunne oppholde seg en tid etter fødselen. På mødre hjemmet var forholdene renslige, varme og trygge, og den unge moren kunne knytte seg til barnet lenge nok til at slumsøstre kunne finne et boalternativ som fungerte utenfor mødre hjemmet. Othilie Tønning skrev brev til framstående embetsmenn og dokumenterte en lang rekke uhyrlige barne- og mødreskjebner som følge av den mangelfulle lovbeskyttelse av mødre og barns rettigheter. Blant annet kunne slumsøstre fastslå allerede i 1905 at mødre som ikke klarte å skaffe mat til barna sine, i mange tilfeller tok livet av dem i ren desperasjon. I løpet av årene fram til 1913 fikk stortingspolitikere syn for saken. Allierte av Johan Castberg og Frelsesarmeen analyserte dødsårsaker ved spedbarnsdødelighet, sakkyndige ga betenkning om spedbarnsernæring, og stadfysikus i Kristiania redegjorde for pleiebarnsforholdene i byen. I tråd med slumsøstrenes meldinger viste det seg at de uektefødte spedbarna hadde en kolossal overdødelighet i forhold til de ektefødte. Det aller viktigste problemet var ernæringen, og dødsrisikoen var størst i tredje og fjerde levemåned. Castberg stilte til slutt i 1913 et ultimatum for å delta i ny regjeringssperiode at barnelovene skulle opp, i mellomtiden reddet slumsøstre et antall spedbarnsliv som er vanskelig å tallfeste.⁶³

Frelsesarmeen startet sammen med kommunene konturene av det som vi i dag ser som helsestasjonen. De hadde kontrollstasjoner og depot for spedbarn hvor de delte ut

---

⁶² Norum (1991)

⁶³ Henne (2013)

spedbarnsernæring og melk til barn under ett år. Moren forpliktet seg til å komme innom kontrollstasjonen for veiledning hver 14. dag, hvor også barnet og moren skulle veies. Mødre som var underernærte, fikk utlevert en liter melk hver dag til seg selv. Sommerkolonier for barn i byene ble også startet i 1911 og tusenvis av barn skulle gjennom årene få oppleve solskinn, natur og sunn mat.⁶⁴

Overalt hvor slumsøstrene kom, så de små barn som ikke hadde det godt. Dette var barn som rett og slett manglet tilsyn store deler av dagen fordi mødrene måtte jobbe på fabrikkene. Uten slekt i byen, og uten det man i dag ville kalt et nettverk, løste søstrene problemet ved å passe barna i hjemmene, eller ta dem hjem til seg. Dette arbeidet var svært tidkrevende fordi ett barn kunne kreve innsatsen til en slumsøster hele dagen. Derfor ble det startet barnekrybber, noe som er forløperen til dagens barnehager. Dette var et dagtilbud som gjorde det mulig for mødre å levere fra seg barna et trygt sted tidlig om morgenen og være sikker på at barnet fikk mat, stell og menneskelig kontakt gjennom de elleve-tolv timene mor var på fabrikk. En arbeidsdag for slumsøstrene kunne vare fra klokka fem eller seks på morgenen, til klokka ni, ti på kvelden. Den første barnekrybben kom i Kristiania i 1894, og i 1905 hadde Frelsesarmeen fem barnekrybber som i løpet av året tok imot over 17 000 barn. Syv år senere fantes det sju barnekrybber i Oslo, Stavanger, Bergen, Trondheim og Kristiansund, og i løpet av ett år tok disse syv institusjonene imot neste 37 000 barn. Barna var i alderen seks måneder til seks år, og på hver barnekrybbe kunne det være så mange som et tjuetalls barn.⁶⁵

Men ikke alle barna ble hentet når kvelden kom. Det var ikke uvanlig at slumsøstrene måtte beholde barn natten over. Grunnene til dette kunne være forskjellig, og løsningen på dette problemet ble barneherbergene, et heldøgntiltak der barn kunne få tilsyn og omsorg i perioder da foreldrene ikke var i stand til å ta vare på dem. Barneherbergene som Frelsesarmeen drev, hadde tre funksjoner: For det første skulle de tilby et midlertidig oppholdssted for barn som raskt trengte et sted å bo. Grunnene kunne være husmangel eller mors sykdom, sykehusopphold eller død. For det andre var herbergene en observasjonsanstalt for de barna som måtte settes bort for å finne ut hvilket

---

⁶⁴ Norum (1991)

⁶⁵ Henne (2013)

anbringelsessted som var best for det enkelte barn. For det tredje hadde de en viss oppdragende virksomhet, særlig når det gjaldt barn som kom inn under kategorien forsømte barn. Barneherbergene som etter hvert ble etablert fylte et stort behov for midlertid tilsyn i tilfeller av dødsfall, sykdom eller det vi i dag ville kalle omsorgssvikt.⁶⁶ Det ble imidlertid klart for slumsøstrene og ledelsen at i mange tilfeller var midlertidige løsninger ikke nok. Selv om de formidlet adopsjon og fosterhjem, fantes det barn som ingen ville ha. Behovet for barnehjem ble stadig tydeligere og det ble meldt inn behov fra hele landet.⁶⁷

Solgløtt barnehjem begynte sitt arbeide som en forlengelse av den sosiale virksomheten som Frelsesarmeen hadde startet i Drammen allerede i 1896. Også i denne byen gikk mye av slumsøstrenes tid med til pass av barn når mødre ble syke eller måtte på sykehus. Slumsøstrene hadde samlet inn over 7000 kroner til huskjøp, og den 10. oktober 1917 åpnet Frelsesarmeen et herberge i byen, det som senere skulle hete Solgløtt barnehjem, i dag Solgløtt ungdomshjem. Årsaken til at det ble hetende herberge, var nok tanken om at dette ikke skulle være noe permanent sted for barna. De hadde allerede et hjem, men av ulike årsaker, trengte de et annet omsorgssted for en stund. De flyttet derfor ikke ut av hjemmet sitt til et annet hjem, men til et midlertidig sted, og skulle tilbake til sitt opprinnelige hjem slik det står i institusjonsplanens §1: «Barneherbergets oppgave er for midlertidig opphold aa motta barn til forpleining fra hjem hvor sykdom, død eller andre forhold gjør det nødvendig at barna anbringes utenfor sitt eget hjem.»⁶⁸

Herberget ble innviet av slumsjefen selv, oberstløytnant Othilie Tønning, og hadde plass til 16 barn. Tønning skriver i Faklen som igjen siterer fra Drammens Tidende: «Vi ønsker slummen hell og lykke med denne gren av denne gjerning, idet vi er sikre på at de oppofrende søstre vil stille godt med de små som kommer under deres varetekt».⁶⁹

25 år senere, under 2. verdenskrig, ble behovet for barnehjem enda større. Herberget gikk derfor over til å bli et barnehjem hvor det var det plass til 25 barn ved også å ta i bruk 2.

---

⁶⁶ Wiesener, 1948

⁶⁷ Henne (2013)

⁶⁸ Plan for Frelsesarmeens barneherberge, Bjørnstjerne Bjørnsonsgate 53, Drammen; Frelsesarmeens Privatarkiv, Oslo

⁶⁹ Utklipp fra Faklen, 1917, dato er ikke oppgitt, privatarkiv Solgløtt ungdomshjem

etasje.⁷⁰ I 1949 huset barnehjemmet i alt 31 barn fra 1 ½ til 16 år. Maksimum antall barn man kunne ha, var 27, men behovet var stort, og mange søknader måtte avslås hvert år. De store hjalp litt til med arbeid etter tur, og fire av barna var «åndssvake». De prøvde så langt de kunne å hjelpe barna i arbeid når de flyttet fra hjemmet. Hjemmet hadde 11 rom hvor det kunne bo seks til ni barn på samme rom. Barna hadde også egne leke- og oppholdsrom, ett badekar og to håndvasker til sammen som de kunne bruke.⁷¹ I årsmeldingen fra 1950 ble barnehjemmet beskrevet slik: «Hjemmet ligger i et ubeferdet frittliggende strøk i byens utkant med gode løkker i umiddelbar nærhet, hvor barna har gode lekeplasser.»⁷²

Dette landlige inntrykket forandret seg imidlertid raskt i løpet av få tiår. Byen Drammen vokste seg større og større, og snart var ikke barnehjemmet i utkanten lengre. I 1968 fikk derfor Solgløtt en gave fra Drammen kommune, en tomt på 2,4 mål til en kostnadsberegnet pris på den tiden til 72 000 kroner, slik at de kunne begynne prosessen med å flytte barnehjemmet ut av byen og i mer landlige strøk.⁷³

I 1971 ble det nybygde Solgløtt barnehjem innvidd med plass til 12 barn et godt stykke utenfor Drammen sentrum. Ved innvielsen la ikke statssekretær Per Høybråten (KRF) skjul på at Sosialdepartementet hadde full tillit til Frelsesarmeen. Selv om departementet ønsket med tiden at flere barn ble adoptert eller ivaretatt på liknende måte, sa han at barnehjemmene fremdeles gjorde et utmerket arbeid, at staten fortsatt ønsket frivillig hjelp og at de var takknemlig for den. Det ble også understreket at man var glad for at institusjonspreget var fjernet og at barna bodde «privat» som andre barn.⁷⁴ Moss Dagblad skrev dette om barnehjemmet: «Det er uten tvil landets flotteste, og avviker på mange måter sterkt fra den vanlige oppfatningen av hvordan et barnehjem skal være».⁷⁵

I 1993 ble driften lagt om fordi fylket hadde større behov for plasseringer av ungdom. I dag er Solgløtt et ungdomshjem som gir tilbud om omsorg til ungdom mellom 13 og 25 år og vil i 2017 feire sitt hundreårsjubileum.

---

⁷⁰ Historisk skriv fra privatarkiv, Solgløtt ungdomshjem

⁷¹ Spørreskjema for barneheimeier fra Sosialdepartementet, 1949, Privatarkiv Frelsesarmeens barne- og familievern, Oslo

⁷² Årsmelding fra 1950, Privatarkiv Frelsesarmeens barne- og familievern, Oslo

⁷³ Årsmelding fra 1968, Privatarkiv Frelsesarmeens barne- og familievern, Oslo

⁷⁴ Avisutklipp fra 1971, hvilken avis, privatarkiv ved Solgløtt.

⁷⁵ Moss Dagblad, 9.12.1972

3.3 Omsorg og religiøs oppdragelse

Begge barnehjemmene hadde sin oppstart i løpet av fase 1, Alfredheim allerede i 1875, og Solgløtt i 1917. En todelt tanke finner vi ved oppstarten til begge barnehjemmene.

Alfredheim I ble stiftet til minne om sønnen Riddervold mistet, og var et ønske om å gjøre noe godt for andre ut av en vond situasjon: «at søge at tage sig av nogle af de fattige, forsømte eller forældreløse børns pleie og opdrage dem til nyttige medlemmer av samfundet». Riddervold gav klart uttrykk for at barnehjemmet skulle føre barna inn i en personlig levende tilegnelse av det kristne budskap, noe som også ble stående i barnehjemmets statutter: «De optagne Børn har fuldstændigt Underhold i Børnehjemmet, mottage en kristelig oppdragelse, og faa en Udtannelse der kan sætte dem istand til at blive dyktige Tjenestepiger.»⁷⁶

Barna som kom til barnehjemmet, var sannsynligvis døpte barn, og var allerede i en tradisjon hvor de skulle læres opp i den kristne tro og i det kristne liv. I tillegg var tjenestepiker det vanligste yrket kvinner kunne ha på denne tiden. Det var derfor ingen nye tanker Riddervold hadde, men tanker som var helt i tråd med hans samtid.

Fra Oslo Indremisjon, i dag Kirkens Bymisjon, tok over driften av Alfredheim ble også deres vedtekter en del av driften ved barnehjemmet: «at de skulle virkeliggjøre kirkens oppdrag.»⁷⁷ Den religiøse dimensjonen ble imidlertid tonet ned i årsmeldinger og virksomhetsplaner for barnehjemmet etter at driften fikk nye eiere. Fokuset ble endret, og omsorgstanken for barna ble tydeligere, spesielt fra fase 3.

I fase 4 het det at «Heggeli barnehjem er en diakonal institusjon», men samtidig ble det lagt vekt på at institusjonen var en del av Oslo kommunes barnevernstilbud. De lagde sin egen definisjon av praktisk diakoni: «at det var handling motivert i kjærlighet.» Ord som åpenhet, respekt og toleranse, inkluderende, involverende, tilgjengelige og tilstede, avløste ordene om den kristne oppdragelsen. Det ble imidlertid beskrevet at alle mennesker har en

---

⁷⁶ Beretning om det nyoprettede Børnehjem Alfredheim i Kristiania tilligmed foredrag i anledning af Børnehjemmets indvielse av pastor Jul. Riddervold, 1875, Årsmeldinger Alfredheim , Riksakivet: A-50225/x11

⁷⁷ Vedtekter for Oslo Indremisjon av 1. januar 1979, §1

åndsdimensjon og derav åndelige behov, og de mente at godt faglig arbeid også inneholdt ivaretagelse av denne dimensjonen.⁷⁸

Da Heggeli ble en del av FORUS i 2003, ble hovedmålet «å tilby tiltak som barn, unge og familier i en vanskelig livssituasjon kan nyttiggjøre seg.» Kirkens Bymisjons visjon er: «at menneskene i byen erfarer respekt, rettferdig og omsorg» med slagordet «Rom for alle». Bymisjonens oppdrag er å avdekke krenkelser og nød, gi hjelp, trøst og nærvær, påvirke og endre årsakene til nød, urett og krenkelse og arbeide for en rettferdig fordeling.

For Frelsesarmeen var mottoet suppe, såpe, frelse en strategi helt fra gründerne forstod at menneskene ikke var mottakelig for evangeliet med mindre de hadde fått de primære behovene dekket, som mat og klær. Slumsøstrene ble derfor sendt ut for å gi fattige mennesker en praktisk hjelpende hånd, for deretter å utføre det egentlige oppdrag, å forkynne evangeliet til omvendelse og tro. Som en følge av at de gikk inn i de verste slumkvarterene, fikk de se og oppleve hvor stor nøden var. Dette førte igjen til at de synliggjorde behovene for myndighetene og satte fokus på store samfunnsproblemer. Selv om Frelsesarmeen, som alle de andre frivillige organisasjonene, måtte gjøre det meste av jobben selv før første verdenskrig, ble de en døråpner som igjen fikk andre til å reagere, slik som det tidligere nevnte samarbeid med Johan Castberg er et eksempel på. Dette førte til at barnelovene ble satt på dagsorden på Stortinget og vedtatt i 1915, og at Frelsesarmeen åpnet de første kontrollstasjonene for spedbarn. Ved at de erfarte at en del barn ikke ble hentet etter arbeidsdagen ved barnekrybbene de opprettet, så de behovene for barneherbergene.

I Frelsesarmeens planer for barneherberget i Drammen fra starten, er det kun retningslinjer for inntak, tilsyn og besøk som er beskrevet. Selv om det kristne oppdraget til Frelsesarmeen var, og er, utgangspunkt for alt arbeid de gjør, er det derfor en selvfølgelighet at den kristne oppdragelsen var i sentrum ved barneherberget i Drammen helt fra starten selv om ikke det var fastlagt i statuttene. I 1981, i fase 4, ble det utarbeidet en stillingsinstruks for styreere ved

---

⁷⁸ Virksomhetsplan fra 1996, Privatarkiv Heggeli barnehjem

alle Frelsesarmeens barnehjem, og i denne beskrives den kristne oppdragelsen gjennom ritualer og daglig omgang:

«Sentrale virkemidler i den kristne oppdragelse vil være bordbønn, aftenbønn, korte familieandakter, samtaler og at hjemmets miljø er preget av kristen nestekjærlighet, som også innebærer respekt for mennesker med et annet livssyn og fra andre kulturer». ⁷⁹

Ti år senere skjer det noe nytt i Solgløtts og Frelsesarmeens formulering av målsetting. Selv om Frelsesarmeens overordnede mål fremdeles er «å vinne mennesker for Gud å gjøre dem til engasjerte frelessoldater!»⁸⁰, og det kristne livssyn og menneskesyn fortsatt er viktige deler av målsettingene, er det kommet inn formuleringer som setter mennesket i sentrum på en helt annen måte enn før: «Barnehjemmet skal gi barna og de unge en oppdragelse bygd på det kristne livssyn, stimulere dem til å bruke og utvikle evner og anlegg, for på den måten å gi dem et godt grunnlag til å bli selvstendige og skapende mennesker.»⁸¹

«Frelsesarmeens sentral verdi er det kristne menneskesyn, der begrepet «omsorg for hele mennesket» er en rettesnor for alt utøvende arbeid». ⁸² «Sosialtjenestens mål er å være en fleksibel og brukerorientert sosialtjeneste, basert på det kristne menneskesyn, med utpreget evne til å møte behovet til mennesker som faller utenfor andre hjelpetiltak i samfunnet.»⁸³ I disse målsetningene ønsket de å stimulere ungdommene til å bruke og utvikle evner og anlegg, de skulle gi omsorg til hele mennesket, og møte behovet menneskene har. Selv om dette ikke var nye tanker for Frelsesarmeens arbeid, var det allikevel helt nye skriftlig formulerte tanker.

Ut i fra dette kan vi se at både Frelsesarmeen og Riddervold stod i en tradisjon hvor religionen gjennomsyret både dagliglivet og skole fordi den var nedfelt i grunnlovens §2. August Hermann Franckes grunnprinsipp, om at alt skulle skje til Guds ære, og at det rette

---

⁷⁹ Stillingsbeskrivelse for styrere ved Frelsesarmeens barnehjem, vedtatt av Frelsesarmeens Sosialstyre 10. april 1981; Frelsesarmeens Privatarkiv, Oslo

⁸⁰ Årsmelding fra 1994, Privatarkiv ved Frelsesarmeens barne- og familievern, Oslo

⁸¹ Årsmelding fra 1991, Privatarkiv ved Frelsesarmeens barne- og familievern, Oslo

⁸² Årsmelding fra 1997, Privatarkiv Solgløtt ungdomshjem

⁸³ Ibid

kristne sinnelag skulle påvirke barnas vilje, var også prinsipper ved oppstarten av både Alfredheim og Solgløtt. Også den diakonale tjenesten, slik Alf B. Oftestad definerer den, passer godt inn som en forklaring på hvorfor barneherberget og Alfredheim i sin tid ble startet opp. Både slumsøstrene og Riddervold var initiativrike, mål- og kallsbevisste mennesker som bevisst gikk inn i en tjeneste for Guds rikes sak. Den ytre nøden ble et kall i seg selv, men var også samtidig et kall fra Gud om å hjelpe «de av mine minste».⁸⁴

Riddervold hadde muligheter til å opprette et barnehjem fordi han hadde de økonomiske midlene og en innflytelsesrik omgangskrets som var villig til å hjelpe. Frelsesarmeen var en internasjonal organisasjon som arbeidet blant de fattige i byene. Slik kan vi se at det har vært en todelt tanke; en tanke om omsorg og forkynnelse, som ligger bak opprettelsen av Solgløtt og Alfredheim barnehjem.

Hos begge hjemmene kan vi imidlertid se at det har skjedd en nedtoning av det religiøse. Årsakene til at det skjedde, kan ha vært flere. Samarbeidet med de offentlige myndigheter ble fra fase 3 et krav fra myndighetenes side, og med dette kom strenge søknadsprosedyrer for å bli godkjente. I det kommunale og statlige ble det et skjerpet krav til verdier og målsetninger for drift, noe som også de private måtte følge opp. De skulle ikke lenger bare tilby barna et «hjem», de skulle også være en behandlingsinstitusjon, og ha målsettinger for hvert enkelt barns opphold. Til dette arbeidet måtte de også ha ledere og arbeidere med profesjon⁸⁵, og kompetanse ble et krav. Det religiøse kallet, som var et kriterium tidligere, kom i bakgrunnen, nå het det at man skulle være lojal mot organisasjonenes ideologi. Norge ble etter hvert et sekularisert land, og det kan ha vært en bevisst handling fra organisasjonene å tone ned det religiøse for å få godkjent søknader. Samtidig merket de nok også dette ved at det kom barn med andre nasjonaliteter og religioner til barnehjemmet på grunn av økt innvandring, og medarbeidere som ikke frontet det religiøse.

---

⁸⁴ Matteus 25:40

⁸⁵ Dvs. yrke som man er faglært i, Det store norske leksikon, <https://snl.no/profesjon>, 13.12.15

3.4 Oppsummering

Den kristne grunntanken om omsorg og forkynnelse var bærende for begge barnehjemmene i de to første fasene. Vi ser imidlertid etter hvert at hjemmenes målsetting ble endret i takt med de alminnelige samfunnsendringene. Da velferdsstaten ble en realitet, ble de private barnehjemmene underlagt det offentlige. Dette viser seg først og fremst i målsettingene, hvor ord som omsorg og forkynnelse ble byttet ut med profesjonelle termer. Sekularisering førte til at det religiøse ble tonet ned.

Dette må ha fått følger for organiseringen av hjemmene, og for selve driften. I løpet av fase 3 og 4 ble barnevernloven revidert to ganger. Derfor er det også interessant i det følgende å se nærmere på hva endrede målsettinger og lovendringer har gitt av konsekvenser for organisering og drift.

4. ORGANISERING AV BARNEHJEMMENE GJENNOM 100 ÅR

I dette kapitlet vil jeg følge organiseringen av Alfredheim/Heggeli og Solgløtt gjennom 100 år. Med utgangspunkt i de gitte fasene vil jeg se hvordan lovgivningen fikk konsekvenser for statutter og strategiplanene barnehjemmene har hatt i løpet av en hundreårs drift. Det er også interessant å undersøke om det har ført til store omstillinger av driften. Lov om tilsyn kom allerede i 1905, jeg vil også se på hvordan dette hadde innvirkning på hjemmene. Økonomi må også ha spilt en viktig rolle for driften, samt hvem som ble ansatt, og hvor mange må ha vært med å prege dette. Til slutt vil jeg trekke fram noen vesentlige utfordringer som har oppstått, og se på hvilke følger disse har fått for organisering og drift.

4.1 Statutter, strategiplaner

Helt fra stiftelsen av Alfredheim i 1875 og barneherberget i Drammen i 1917 har hjemmene hatt sine statutter og planer for hvordan de skulle bli drevet. Disse statuttene beskrev hvilke barn som kunne tas inn, hvem som bestemte inntaket, at barna skulle få fullt underhold av barnehjemmet og få gå på skole. Her stod det også om at foreldrene kunne besøke barna til fastsatt tid, hvordan styret av barnehjemmet skulle være sammensatt, hvilken fullmakt styret hadde og hvor ofte det skulle møtes. Det skulle også være en tilsynskomite som skulle kontrollere barnehjemmet på vegne av styret.⁸⁶

Barnehjemmene var også forpliktet på organisasjonenes, dvs. Frelsesarmeens og Oslo Indremisjon/Kirkens Bymisjons vedtekter. For barneherberget i Drammen var jo hele virksomheten bygget på Frelsesarmeens ideologi om «suppe, såpe og frelse». For Alfredheim kom ikke disse forpliktelsene før i fase 3, da de ble overtatt av Oslo Indremisjon. I Indremisjonens vedtekter stod det blant annet: «Oslo Indremisjon har til formål – i samarbeid med Den norske kirkes organer og i overensstemmelse med dens bekjennelse – å fremme tiltak som bidrar til å virkeliggjøre kirkens oppdrag.»⁸⁷

Også stillingsinstrukser for de som jobbet ved barnehjemmene kom etter hvert. Allerede i fase 2 ble det for styret i Alfredheim framsatt en bekymring om at samarbeidet mellom de

---

⁸⁶ Statutter fra Frelsesarmeen av 1931, Privatarkiv Frelsesarmeens barne- og familievern, Oslo og Statutter fra Alfredheim fra 1875 og 1929, årsmeldinger Alfredheim fra 1875 – 1950, Kirkens Bymisjon, Oslo byarkiv; A-50225/x11

⁸⁷ Vedtekter for Oslo Indremisjon av 1. januar 1979, §1

forskjellige bestyrerinnene på de ulike hjemmene dessverre ikke var så godt som man burde vente. En komite ble derfor nedsatt for å arbeide på en stillingsinstruks som skulle gjelde for dem. Bakgrunnen kan ha vært at et barn ble overflyttet mellom hjemmene uten at noen, verken styret eller tilsynsdamene, ble informert, noe man kan lese skjedde ut fra styreprotokollene.⁸⁸ I november samme år vedtok styret stillingsinstrukser for bestyrerinnen, assistenten, barnepleierskene og kokken. I disse var de ulike arbeidsoppgavene godt beskrevet og det ble presisert at ved barns overflytning fra et hjem til et annet, skulle overflytningen avgjøres av tilsynsdamene for de to hjemmene sammen med styrets formann. I Frelsesarmeens stillingsinstruks for bestyrere, som ikke kom før i begynnelsen av fase 4, beskrives bestyrerens arbeidsoppgaver i detaljerte ordelag.⁸⁹

I begynnelsen av fase 4 ble det for begge hjemmene utarbeidet nye institusjonsplaner med strategier og mål. Dette ble gjort etter pålegg fra myndighetenes side om krav til dokumentasjon og i søknader om godkjenning, noe som kom på trappene etter at ansvaret for barnehjemmene ble overført til hvert enkelt fylke. Frelsesarmeens sosialstyre vedtok i april i 1980 følgende målsetting for Solgløtt:

«Barnehjemmet skal gi barna en oppdragelse bygget på det kristne livssyn, stimulere barna til å bruke og utvikle sine evner og anlegg, og gi dem et godt grunnlag til å bli selvstendige og skapende mennesker med forutsetning for senere å kunne ta ansvar og omsorg for andre. Forholdene for barna skal så langt som mulig være som i et godt kristent hjem. Særlig skal det legges vekt på å gi barna trygghet og kjærlighet».⁹⁰

I et informasjonshefte som ble laget på slutten av 1980-tallet til de nyansatte, er målsetting for Solgløtt listet opp i fem punkter:

- Solgløtt eies og drives av Frelsesarmeen i samarbeid med Buskerud Fylkeskommune
- Solgløtt gir det enkelte barn en oppdragelse bygget på det kristne livssyn
- Solgløtt tar imot barn/unge som er i en vanskelig livssituasjon, slik at langsiktige løsninger kan planlegges

---

⁸⁸ Møtebøker fra 1933-1949, Riksarkivet: SAO/PAO-0096/A/Ad/L0003

⁸⁹ Stillingsinstruks for bestyreren, 1981, Privatarkiv Solgløtt ungdomshjem

⁹⁰ Plan for Solgløtt, 1983, Privatarkiv Solgløtt ungdomshjem

- Solgløtt legger vekt på å gi det enkelte barn trygghet og kjærlighet, slik at barnet kan stimuleres til å bruke og utvikle sine evner og anlegg
- Den enkelte ansatte ved Solgløtt skal føle at han/hun har en utviklende og interessant jobb⁹¹

For Alfredheim startet også endringene med nye planer i fase 4, på midten av 1980-tallet. En nyansatt assistent rapporterte til personalsjefen i Kirkens Bymisjon om at styreren dro barna etter håret for å få dem til å legge seg. Denne rapporten førte til at styreren ble førtidspensjonert noen måneder før oppnådd aldersgrense.⁹² Etter dette ble det igangsatt utskifting av personalgruppa og flere ansatte, omlegging av organisasjonsstrukturen internt på institusjonen, og barnehjemmet fikk ny målsetting. Assistenten som varslet om forholdene ble selv ansatt som styrer fra 1985. De syv barna som da bodde ved barnehjemmet ble flyttet til fosterhjem, et annet barnehjem, og en til folkehøgskole.⁹³

Fra juni 1986 tok Alfredheim, som da hadde fått det nye navnet Heggeli barnehjem, inn en helt ny gruppe barn fra 7-14 år. Disse hadde hovedsakelig behov for langsiktig plassering, og hvor institusjon var det beste alternativ med tanke på å skape et nytt omsorgstilbud. Målet var at ved å få et noenlunde stabilt miljø i institusjonen, ville det på lengre sikt sette barnehjemmet i stand til å også åpne opp for barn som i kortere perioder hadde behov av et institusjonsopphold. De ønsket også å bygge opp et nettverk av aktuelle samarbeidspartnere og «støttespillere» i lokalmiljøet, og stimulere til et aktivt liv utenfor institusjonen. Tanken om å ha en mest mulig «åpen» institusjon utad i nærmiljøet var sentral, og huset skulle brukes aktivt av barna og vennene deres, og skulle bli utstyrt for et variert aktivitetstilbud. Barna skulle bli gitt mulighet for å bli boende til fylte 21 år etter eget ønske.

I den nye institusjonsplan var det også spesifisert etiske retningslinjer for hvordan de ansatte skulle behandle barna, og at samarbeidsforholdene mellom de ansatte og imellom og i forhold til barna og deres familier skulle tillegges stor vekt. I Aftenposten 9. november 1986 kunne man lese om «et nytt omsorgssystem» hvor de voksne skulle gå i skift på

---

⁹¹ Informasjonshefte fra slutten av 80-tallet, Privatarkiv Solgløtt ungdomshjem

⁹² Rapport fra Granskningsutvalg oppnevnt av Fylkesmannen i Oslo og Akershus, side 47, 2005, <http://www.samfunnsmagasinet.no/Barnevern/Granskningsutvalget-Oslo.pdf>, 16.10.2014

⁹³ Til det følgende: Institusjonsplan for Alfredheim Barnehjem, 1985, Privat arkiv ved Heggeli Barnehjem

barnehjemmet. Barnehjemmet skulle bli et «veksthjem hvor forholdene må bli så lik en familiesituasjon som mulig».⁹⁴

Fram til fase 4 hadde bestyrerinnene ved både Alfredheim og Solgløtt bodd ved hjemmene. De hadde sin egen lille leilighet og var derfor alltid tilstede for barna, om hun ikke hadde ferie. Også assistenten bodde i lang tid ved hjemmene, og det var derfor en stabil og tilstedeværende betjening som barna hadde som omsorgspersoner. I denne fasen flytter imidlertid de fastboende ut av hjemmene, og man innfører slik man ser på Heggeli skiftarbeid. Familiemønsteret, hvor «mor» bodde fast ved hjemmet, blir derfor oppløst, og barna får flere ansatte som kommer og går på jobb å forholde seg til. I tillegg blir det for første gang i Alfredheims historie, ansatt en mannlig bestyrer, nå kalt styrer. Dette bryter igjen mønsteret om «mor» som barnehjemmets familieoverhode.

I perioden 1992-1996 ble Heggeli barnehjem ett av fire barnehjem i Oslo som ble en barnevernfaglig behandlingsinstitusjon med forskjellige eksterne tiltak. På grunn av store utfordringer i driften i innledning av fase 4 som skyldtes vanskelige barn, samt et enda større fokus på fosterhjem, var Heggeli tidlig ute med å finne løsninger på utfordringene. Styrer ved Heggeli Barnehjem satt i barnehjemmenes plankomite og i styringsgruppa for den endelige utformingen av planen. Det første tiltaket på Heggeli ble opprettet høsten 1992, en såkalt familiegruppe hvor en familie ble ansatt i 1 ½ stilling på Heggeli Barnehjem, men som arbeidet i eget hjem under veiledning av Heggelis konsulent. Ett sett av hjelpetiltak ble også bygd rundt dette nye omsorgstilbudet. På bakgrunn av denne nye institusjonsplanen ble det derfor utarbeidet en ny virksomhetsplan for Heggeli Barnehjem hvor det står at barnehjemmet yter følgende typer tjenester: Miljøterapi: omsorg og terapi, forvern: før innflytting, ettervern og foreldrearbeid.⁹⁵

Det overordnede målet barnehjemmet hadde, var «å medvirke til at barn som er under omsorg av barnevernet skal få leve et verdig liv og bli gangs menneske». Heggeli barnehjem

---

⁹⁴ Aftenposten, 9.11.1985

⁹⁵ Virksomhetsplan for Heggeli Barnehjem, 1992, Privat arkiv ved Heggeli Barnehjem

la vekt på omsorgsbegrepet og brukte en modell hvor barneomsorgsbegrepet bestod av tre hovedelementer: behovsomsorg, utviklingsomsorg og oppdragelsesomsorg.⁹⁶

Ved Solgløtt ble det også endret drift når hovedutvalget for helse- og sosialsektoren i Buskerud Fylkeskommune lagde en ny funksjonsdelingsplan for hjemmet: «På grunn av den store tilgangen av søknader om plasser for ungdom er Solgløtt barnehjem i Drammen nå disponert kun for aldersgruppen 13-18 år.»⁹⁷ Fylkeskommunen hadde fått ansvaret for institusjonene i 1980, og hadde derfor myndighet til å synliggjøre hvilke behov de hadde, og få de private hjemmene til å dekke disse.

Antall plasser ble i den anledning senket med to og beboerne skulle hovedsakelig være barn og ungdom som ventet på fosterhjem. Solgløtt hadde da totalt åtte plasser, hvorav en var akutt plass. Institusjonen ønsket selv i utgangspunktet å fortsatt være en oppvekstinstitusjon, det vil si ha beboere i grunnskolealder. Det var denne gruppen de følte å ha mest erfaring med. Endringen til ungdomsinstitusjon medførte også store endringer for personalet, og flere av medarbeiderne valgte etter hvert å slutte, noe som tilsier at den første tiden ble ganske turbulent.⁹⁸

Etter en hoved-evaluering i 1995 av funksjonsendringen, fikk hjemmet en ny målgruppe, og gikk fra å være barnehjem til å bli ungdomshjem. Derfor skiftet de også navn fra Solgløtt barnehjem til Solgløtt ungdomshjem og fikk følgende målsettinger:

- De totale ressurser nyttes fullt ut innen forsvarlig gitte økonomiske og juridiske rammer
- Solgløtt har et nært samarbeid med sin eierorganisasjon, Frelsesarmeen, som preger institusjonen ved sitt ansvar og deltakelse
- Solgløtt gir individuell omsorg med utgangspunkt i den enkeltes ressurser og behov
- Beboernes åndelige behov er ivaretatt
- Solgløtt kjennetegnes ved trygghet og et positivt sosialt fellesskap

---

⁹⁶ Ibid

⁹⁷ Årsmelding fra 1993, Privatarkiv Solgløtt ungdomshjem

⁹⁸ Ibid

- Solgløtt har medansvar for at beboernes kontakt med familie og venner opprettholdes
- Solgløtt er en arbeidsplass hvor den enkeltes behov for undervisning og veiledning ivaretas, og hvor den enkelte selv også er ansvarlig for videreutvikling av evner og ressurser
- De ansatte er bevisst sin individuelle funksjon, har kunnskap om, og verdsetter/respekterer den enkeltes ansvar og oppgaver
- Solgløtt er en integrert del av fylkeskommunens totale tjenestetilbud og har god kommunikasjon og godt samarbeid med det eksterne kontaktnett⁹⁹

Fra 1996 beskrev Heggeli barnehjem virksomheten sitt fokus på diakoni, ideologi, menneskesyn, kjærlighet og barndom. I tillegg sluttet de seg til faglige prinsipper som helhetssyn, subjektsyn, åpenhets- og tydelighetssyn og utviklingssyn. I virksomhetsplanen for dette året stod det at de ønsket å:

- Bidra til at det enkelte barn tilbys optimale omsorgsbetingelser og oppvekstsvilkår
- Bidra til at det enkelte barn kvalifiseres til et verdig liv og i familie og samfunn
- Følge opp barn som plasseres videre i andre tiltak slik at kontinuiteten bevares
- Utvikle og drive nye tiltak tilpasset barn som faller utenfor de eksisterende tilbud
- Samarbeide med barnas foreldre og øvrige nettverk slik at de får hjelp til å se barnets beste og ønsker å samarbeide om tiltak for å oppnå dette
- Organisere og drive barnehjemmet på en slik måte at det ivaretar beboernes behovsdekning, utviklingsmuligheter og oppdragelse samtidig som det også legges vekt på gode opplevelser¹⁰⁰

I de etterfølgende årene la Fylkeshelsesjefen/barnevernssjefen stadig større vekt på utvikling av fleksible institusjoner, og Solgløtt, var som Heggeli, tidlig ute med å etablere tiltak utenfor «huset», arbeid med ungdommenes biologiske familier og oppfølging etter utflytting. De arbeidet også målrettet med personalet i forhold til fag, Frelsesarmeens verdigrunnlag og

---

⁹⁹ Årsmelding 1995, Privatarkiv ved Solgløtt ungdomshjem

¹⁰⁰ Årsmelding fra 1996; Privatarkiv ved Solgløtt ungdomshjem

etiske spørsmål. Styrer og styrerassistent organiserte personalet på hjemmet i to team med hver sin teamleder. Styrerassistentstillingen falt dermed bort.¹⁰¹ I 1999 startet også barnehjemmet Home Start som et prosjekt mellom Drammen kommune, Buskerud Fylkeskommune og Frelsesarmeen. Årsaken til dette var at lederne på Solgløtt erfarte at mange familier hadde hatt det vanskelig i perioder når barna var små hvor de hadde vært alene om utfordringene. Home Start ville da være forebyggende fra tidlig start og forhåpentlig unngå at familiene måtte søke hjelp på et senere tidspunkt.¹⁰²

I 2002 ble det på oppdrag fra Frelsesarmeens sosialstyre satt ned en prosjektgruppe som skulle evaluere eksterne tiltak med tanke på videreutvikling, vurdere organiseringen av institusjonen og eventuelt foreslå endringer ved hjemmet. Prosjektgruppa ble ledet av Tore Sandvik som var leid inn utenfra og han skulle sammen med leder og ansatte ved Solgløtt utarbeide fagplan for ny ekstern avdeling. I denne rapporten ble «Solgløtt-pedagogikken» beskrevet som en egen modell: Ungdomshjemmet hadde 15 ansatte fordelt på to team som igjen fordelte ungdommene og familiene mellom seg. Hjemmet hadde også en ergoterapeut som hadde ansvaret for ungdommenes og institusjonens dagtilbud og fritidsaktiviteter. Forholdet mellom bruker og personale skulle preges av empati, grensesetting, inkluderende holdning, kvalitet, respekt, tilgjengelighet, tillit, troverdighet, trygghet, åpenhet. Solgløtt hadde flere samarbeidspartnere: Barne- og ungdomspsykiatri, Oppfølgingstjeneste, skoler, Arbeidsinstituttet, lokale næringsdrivende om praksisplasser, organisasjoner og privatpersoner som sørget for fritidstiltak.¹⁰³

Solgløtt ble drevet etter to fagmodeller. I 2001 startet samarbeid med Jon Birger Korsvold for å innføre LØFT-metoden (Løsningsfokuset tilnærming)¹⁰⁴. Virksomhetsteori ble også sentral i Solgløtts arbeid fordi det har fokus på prosessen frem til mestring hvor ungdommenes egne mål og motiv er de viktige. Aktivitet er i dette en sentral metode for å gi ungdommen nye og gode opplevelser, og de settes i system gjennom fastlagte prosedyrer.¹⁰⁵

---

¹⁰¹ Evalueringsrapport fra 2002, Privatarkiv ved Solgløtt ungdomshjem

¹⁰² Skriv om Home Start, Privatarkiv ved Solgløtt ungdomshjem

¹⁰³ Evalueringsrapport 2002, Privatarkiv Solgløtt ungdomshjem

¹⁰⁴ Se Gro Johnsrud Langslets bøker: *Løft på sitt beste*, *Løft i hverdagen* og *Løft for ledere*

¹⁰⁵ Se for eksempel boken *Virksomhetsteorien – en innføring og eksempler*, Falken forlag

Rapporten beskrev de spesielle særtrekkene ved Solgløtt slik:

- Frelsesarmeens verdigrunnlag er vel integrert i institusjonen
- De viser omsorg og profesjonalitet: LØFT og virksomhetsmetodikk er tydelig i arbeidet
- De har ungdommene i sentrum og de ansatte viser fleksibilitet i forhold til egen arbeidsdag og arbeidssituasjon
- De ansatte er flinke til å spørre og etterspørre ungdommens løsninger
- Det er lite fokus på ungdommenes problemer, de ønsker ikke å kjenne for mye til ungdommene før den første forvernsamtalen fordi de vil danne seg et bilde selv
- Solgløtt jobber med normalforventninger, men med små skritt
- De har fokus på hverdagen
- Mestringsperspektiv og respekt er i fokus
- De involverer seg i ungdommenes behov
- De har gode rutiner for internkontroll
- Teamorganisering
- Tverrfaglighet i medarbeidergruppa. Savner flere menn på dagtid.
- Godt arbeidsmiljø
- Dugnadsånd
- Involvering av medarbeiderne i beslutningsprosessen
- Ryddighet i forhold til andre instanser
- Godt samarbeid med barne- og ungdomspsykiatrien
- Tilstedeværende ledelse

Det fremgår også i rapporten at Solgløtt av andre utenfra har blitt kritisert fordi hjemmet er for snilt – «at det er et hjem med snille tanter». Dette har både ledelse og ansatte tenkt mye over, og har bestemt at de ønsker fortsatt å ha denne stilen på ungdomshjemmet og ingen «muskelpedagogikk»¹⁰⁶

---

¹⁰⁶ Evalueringsrapport 2002, Privatarkiv Solgløtt ungdomshjem

Da fylkeskommunen i 2003 gav uttrykk for at det var behov for flere atferdsplasseringer, ønsket Frelsesarmeen å starte opp en avdeling som var noe annerledes enn det allerede eksisterende. Det ble derfor opprettet en prosjektgruppe bestående av representanter fra fylkesbarnevernet, barne- og ungdomspsykiatrien og Solgløtt for å opprette en egen avdeling ved Solgløtt for disse ungdommene. En ny avdeling ble opprettet i Hodtveien, hvor ungdommer med psykiatriske utfordringer og rusproblematikk kunne søke plass. Avdelingen la vekt på inkluderende kultur, respekt for den enkeltes behov og utvikling og tillit. Ungdommene skulle også få oppleve trygge voksne som hadde tid og interesse, god og ernæringsrik mat og hjelp til å lære mer hensiktsmessige måter å møte andre på. Avdelingen var et pent hus i et veletablert strøk i Drammen, men ble nedlagt i 2006 etter at tilbudet ble konkurranseutsatt og Frelsesarmeen tapte anbudsrunderen. Etter dette har huset vært brukt til ulike barnevernstiltak.¹⁰⁷

I 2003 ble Heggeli Barnehjem en del av FORUS - Kirkens Bymisjons senter for barn, unge og familier. Hovedmålet for FORUS er «å tilby tiltak som barn, unge og familier i en vanskelig livssituasjon kan nyttiggjøre seg».¹⁰⁸

På Heggeli er det i dag plass til fem barn i alderen 2-12 år samt to plasser for ungdommer i oppveksttiltak, en leilighet for barn som ikke skal bo i fosterhjem. Barna søkes inn fra bydelsbarnevernet i Oslo kommune, koordinert av Mottaks- og konsultasjonsavdelingen i Etat for barn og familier. Det finnes tiltaksplaner for hvert enkelt barn som får to særkontakter. Disse har et spesielt ansvar for barnet under oppholdet. Det er viktig for barnehjemmet å bygge opp trygghet og tillit til de voksne på institusjonen. De vil også hjelpe barna til å forstå hvorfor de ikke kan bo sammen med foreldrene sine, gi dem forutsigbarhet, trygghet og stabilitet i en kritisk periode i deres liv.

I dag snakker man om «Heggeli-modellen», en modell som er knyttet rundt barnehjemmet og familiebasene, dvs. forsterkede fosterhjem. Heggeli har 17 familiebasert med 19 barn som er knyttet til institusjonen. Det er totalt 19 ansatte fordelt på miljøterapeuter, familiekonsulenter og stab. Det som gjør Heggeli unikt er at de representerer en kontinuitet i

---

¹⁰⁷ Årsmelding 2003, Privatarkiv Solgløtt

¹⁰⁸ Til det følgende: Årsmelding 2004, Kirkens Bymisjon, Privatarkiv ved Heggeli barnehjem

barnas liv ved at de har et livsløpsperspektiv i forhold til omsorgen de gir. Dette er et støttende og fleksibelt system som gir stabile relasjoner over tid helt fra barnet kommer på Heggeli og lenge etter at det har flyttet. I tillegg har de også tiltak for opprinnelsesfamiliene til barna¹⁰⁹

For Solgløtt ungdomshjem er målsettingen i dag «ungdommen i sentrum». Overordnet mål for alt arbeid ved institusjonen er å øke ungdommens egenverd ved å styrke tilhørighet og øke kompetanse. Metodikken institusjonen bruker er forankret i Frelsesarmeen sosialtjenestes mål- og strategidokument og verdihåndbok:

- Alle mennesker er like verdifulle fordi menneskets verdi er gitt utenifra, fra Gud, uavhengig av egenskaper, ferdigheter, kultur og etnisitet
- Institusjonens miljø skal være preget av kristen nestekjærlighet, som også innebærer respekt for mennesker med annet livssyn og fra andre kulturer
- Barn og unge har krav på respekt for og kontakt med sin egen historie og sin sosiale kulturelle bakgrunn. Barn og unge med tokulturell bakgrunn har krav på respekt for og kontakt med sin etniske og kulturelle bakgrunn

Solgløtt ser på mennesket ut fra fire dimensjoner: fysisk, psykisk, sosialt og åndelig. Institusjonens teorier og metoder springer ut fra et ressurs- og mestringsperspektiv. Solgløtt bruker Urie Bronfenbrenners¹¹⁰ økologiske modell som sitt faglige reisverk hvor roller, relasjoner og aktiviteter er de bærende bjelker. I tillegg er LØFT og virksomhetsteori fortsatt sentralt i deres metodikk. Solgløtt har følgende modellbeskrivelse:

- Inntaksfase: motivere og opparbeide tillit slik at innflytting skjer frivillig
- Oppholdsfase: Bolstad/Hotvedt eller etablert i egen bolig
- Ettervernfase:
  - oppfølging i egen bolig
  - oppfølging hos biologisk- og fosterfamilie

---

¹⁰⁹ Forelesningsnotater, PPT, Norsk barnevernkongress, 18.09.2014 og HEGGELI – et barnehjem med foreldrestøttende innsatsformer; artikkel av Elisabeth Hugseth, konsulent ved Heggeli barnehjem, 2012

¹¹⁰ Uri Bronfenbrenner (1917-2005), russisk/amerikansk utviklingspsykolog som har forsket på hvordan individer sosialiseres inn i en kultur. Hans økologiske modell bygger på en forståelse av at individet og omgivelsene er gjensidig avhengig av hverandre og virker i et vekselsspill.

- få tilbud om ferieturer og andre aktiviteter
- få råd og veiledning gjennom en veiledningstjeneste som to ansatte og to tidligere beboere drifter

Fra 2012 har også Solgløtt driftet en egen fosterhjemtjeneste tilknyttet institusjonen. Per i dag har de 11 aktive fosterhjem med 12 plasserte barn. Fosterhjemmene har obligatorisk veiledning en gang pr måned og hjemmebesøk annenhver uke. Solgløtt har kontinuerlig bakvakt på institusjonen som et tilbud til fosterhjemmene. Hver fosterhjems konsulent i 100% stilling har ansvaret for 4-5 hjem.

4.2 Omstillinger

Omstillingene for Solgløtt og Alfredheim/Heggeli har først og fremst kommet fordi begge hjemmene har drevet sin virksomhet styrt av hvilke behov «utenfra» som har vært viktige å fylle. Allerede i Alfredheims første år, i fase 1, var det viktig å samarbeide med byens autoriteter og samtidig løse utfordringer ut fra egne erfaringer.¹¹¹ De gikk fra å være pikehjem til å bli et småbarnshjem fordi det var større behov for barnehjem for de små. I fase 2 ble det et hjem for eldre barn, men som igjen i fase 4 ble omorganisert til et hjem for barn som skulle bo der over lang tid. Dette har igjen forandret seg, og i dag er Heggeli et tilbud for barn som skal ha kort botid før de fases over i et fosterhjem eller i andre tiltak hvor det er tenkt at de skal vokse opp. Heggeli består av flere ulike tiltak, men institusjonen er ikke en akuttinstitusjon, ei heller en oppvekstinstitusjon, og faller dermed utenfor de fleste definisjonskategorier som benyttes av Bufdir/Bufetat. Allikevel blir det offentlig en pådriver i det de gjør, fordi Heggelis drift er avhengig av barn som det offentlig «gir» dem.

Helt ifra starten av fase 4 har Heggeli drevet med ettervern, og ble i starten kritisert for det. Ettervernet, som på den tiden var en kommunal oppgave, ble av Heggeli ansett som mangelfull, og de opprettet derfor ulike tiltak for å dekke behovet for ettervern hos barna som hadde bodd ved hjemmet. Ledere hadde også vært villige til å sitte i prosjektgrupper som igjen har vært med på å prege den framtidige driften av barnehjemmene.

---

¹¹¹ Beretning om Barnehjemmene Alfredheim, 1913: Riksakivet: A-50225/x11

Solgløtt gikk fra å være barnehjem til å bli ungdomshjem fra fase 4 fordi fylket så det som mest hensiktsmessig. En slik omstilling krevde mye av både krefter og innstilling, og flere ansatte valgte som en følge av dette å slutte. Frelsesarmeen var imidlertid villig til å stå i denne prosessen på tross av at de ansatte ved barnehjemmet ønsket å ha det slik de hadde det før. Solgløtt startet også sine prosjekter som har vært behovsstyrt. Både Home Start, egen avdeling for ungdom med psykiatri og rusproblematikk og ettervern har vært etablert som følge av et behov. I 2002 ønsket hjemmet selv å få en utenfra til å evaluere virksomheten med tanke på fremtiden og hvordan hjemmet skulle drives videre. I denne evalueringen kom det fram at Solgløtt har sine spesielle særtrekk og at det var viktig å beholde dette. Solgløtt har også etter at de ble ungdomshjem, sett behovet for å samarbeide med ungdommenes opprinnelsesfamilie, og har i dag ulike tiltak for dette. De har også sett behovet for å selv å rekruttere fosterhjem og følge opp disse ved å opprette egne fosterhjemsbaser.

Vi kan derfor si at begge barnehjemmene har vært endringsvillige ut fra et styrt samfunnsbehov. Selv om omstillingene har vært omstendelige og ført til radikale endringer, har de hele tiden hatt et fokus om at det offentlige og deres syn og behov på velferd skulle styre driften. Dette har nok en sammenheng med at de også ville overleve i vanskelige tider hvor nedleggingstrusselen var stor. De skiftende tidene var påvirket av hvilke politiske føringer som satt ved makten, og hvilket forhold politikerne hadde til private hjelpetiltak som barnehjemmene tilbød. Privatisering av offentlige tilbud har vært, og er fremdeles, en viktig kampsak, og dette fikk barnehjemmene kjenne på når de som var imot private aktører satt ved det politiske roret.

Derfor kan vi også forstå at begge hjemmene hele tiden har måttet være framtidsrettet, og hatt et ønske om å møte fremtidens behov. Ved å hele tiden være i forkant, kunne de tilby sine tjenester ut i fra samfunnsbehovene. For å få til dette måtte de også se hva som var pålagt barnevernet, og et tett samarbeid med kommunen og fylket var derfor ikke bare lovpålagt, men også en nødvendighet. Ved også å være representert i kommunale prosjekter, kunne de være med på prege arbeidet i fremtiden, slik Heggeli var med på i 90-tallet da de satt i plankomiteen og styringsgruppa for utfordring av en plan for barnevernfaglige behandlingsinstitusjoner

Det som allikevel de siste tiårene har bidratt til endre begge institusjonene, er nok lovendringene som fant sted i 1993 når den nye Barnevernloven trådte i kraft. I denne ble det definert en rollefordeling mellom det offentlige, og hvilke kriterier som skulle ligge til grunn for at barnevernsinstitusjoner kunne få godkjenning. Barnehjemmene måtte gjennom en omstendelig søknadsprosess, og fra da var, som vi har sett, den kristne barmhjertighetstanken og diakoni ikke aktuelle begreper lenger. Ut i fra virksomhetsplanene fra denne tiden kan vi se at begge hjemmene fikk egne mål og visjoner. Etske retningslinjer i driften ble også viktig. Disse bygde selvfølgelig på organisasjonenes mål og vedtekter, men det var barnevernfaglige begreper og metodikk som ble lagt til grunn for søknader. Inspirert av ulike pedagogiske strømninger i samfunnet, men sikkert også preget av det de trodde søknadene måtte inneholde for å bli godkjente, ble det kristne oppdraget lagt mer og mer bort til fordel for profesjonelle barnefaglige termer.

Begge institusjonene utformet også sin egen pedagogikk og modell som er blitt kjennetegnet for den driften de har og hvordan de jobber med de oppgavene de får i dag. Solgløtt-pedagogikken kom tydelig fram i evalueringsprosessen de hadde i 2002, og Heggeli-modellen ble i 2014 både løftet opp på den nasjonale barnevernskonferansen og presentert i NRK Brennpunkt. I 2015 ble den også beskrevet i Fagbladet og magasinet Oppvekst Aftenposten, i tillegg til at de ble invitert til den nordiske barnevernskonferansen for å presentere arbeidet sitt.

4.3 Tilsyn

Selv om lov om tilsyn av pleiebarn allerede var vedtatt i 1905, og ble integrert i barnevernloven i 1953, var det en krevende og økonomisk byrde for kommunene å gjennomføre tilsynet. Alfredheim hadde imidlertid sine egne tilsynsdamer allerede fra starten i 1875, og disse var i virksomhet til langt ut i fase 3. Disse damene ble nok sannsynligvis «plukket ut» og godkjent av styret. Det kan ha vært problematisk for hvilket tilsyn de førte. Lojalitet til styret og enkeltpersoner kan ha vært med på å prege hva de «så». Om besøkene var uanmeldte eller planlagte, har også mye å si. Men at damene førte tilsyn, kan vi blant annet se ut i fra en sak hvor de reagerte på og rapporterte inn til styret om at et barn hadde blitt overflyttet til ett av de andre barnehjemmene uten at verken de eller styret var blitt informert om det. Etter dette fikk også de ansatte ved Alfredheim sine egne

stillingsinstruksjer.¹¹² Ved en annen anledning kan vi se at tilsynsdamene i 1935 fikk brev fra J. R. Ringnes om at bestyrerinnen utøvde fysiske avstraffelser overfor barna ved Alfredheim, noe som utløste etterforskning av forholdene.¹¹³

På begynnelsen av 1960-tallet var det Oslo barnevernkontor som førte tilsyn med Alfredheim, og bestyrerinnen fortalte at hun opplevde de uanmeldte besøkene fra barnevernet som støttende.¹¹⁴ Oslo barnevernkontor på sin side opplevde at styreren som var ansatt på 1970-tallet var for streng. Også på 1980-tallet opplevde Oslo barnevernkontor at barna ikke hadde det godt og rapporterte dette inn til Kirkens Bymisjon. Styrer, som ble ansatt i 1985, trodde at både Kirkens Bymisjon og Oslo barnevernkontor visste om at forholdene ikke var bra ved hjemmet. Ut i fra årsmeldingene på 90-tallet kan vi også se at kommunen strevde med å få på plass en tilsynskomite. Da den endelig var på plass, rapporterte de blant annet om et svært belastet barn som trengte mer hjelp enn den det kunne få ved hjemmet.

Også på Solgløtt fantes det fra starten en tilsynskomite bestående av tre medlemmer som skulle føre tilsyn med barneherberget. Disse medlemmene ble ikke utnevnt av Frelsesarmeen selv, men av Drammen vergeråd, Drammen fattigstyre og Borgermesteren. To av medlemmene skulle helst være kvinner. Det var formannen i komiteen som bestemte hvor ofte de skulle føre tilsyn, og avvik skulle rapporteres til sosialsekretæren i Frelsesarmeen. Om innrapporterte forhold ikke ble rettet på, skulle de videre rapportere dette til vergerådet og fattigstyret. Besøkene skulle være uanmeldte. I tillegg hadde også vergerådet, fattigstyret og Borgermesteren rett til å inspisere herberget når de måtte ønske det. Ut i fra et spørreskjema som var sendt ut fra Sosialdepartementet i 1949, kan vi lese at helsesøster inspiserte hjemmet av og til, og hjemmet stod under tilsyn av Kvinners Sosiale Arbeides Sosialsekretær.

At tilsynsordningen var en god intensjon, er det ikke noe tvil om. Vi forstår at Riddervold allerede i 1875 ønsket at det skulle være en slik ordning, lenge før loven om tilsyn av

---

¹¹² Møtebøker fra 1933-1949, Riksarkivet: SAO/PAO-0096/A/Ad/L0003

¹¹³ Til det følgende: Møtebøker 1933-1949, Alfredheim barnehjem, Kirkens bymisjon, Riksarkivet: SAO/PAO-0096/A/Ad/L0003

¹¹⁴ Til det følgende: Rapport fra Granskningsutvalg oppnevnt av Fylkesmannen i Oslo og Akershus, side 45-47, 2005, <http://www.samfunnsmagasinet.no/Barnevern/Granskningsutvalget-Oslo.pdf>, 16.10.2014

pleiebarn kom, fordi han ville kontrollere at barna hadde det bra. Det var også damer som skulle gjøre denne jobben. Styret bestod bare av menn, og i tråd med tiden var det damene som var mest skikket til å oppdra barn og ivareta deres omsorg. Alfredheim var derfor forut for sin tid ved å skaffe denne ordningen. Lojalitet til styret og bestyrer kan nok imidlertid ha hindret tilsynsdamene i å operere slik et tilsyn av i dag er ment å være, eller man kan anta Frelsesarmeen hadde, siden de hadde en tilsynskomite som ble valgt eksternt. Et eksempel på dette er den tidligere nevnte saken som ble rapportert av J. R Ringes til tilsynsdamene i 1935. Den gangen fant verken legen eller tilsynsdamene noe å utsette på bestyreren. I Granskningsrapporten fra 2005 fortalte imidlertid en av guttene som bodde på Alfredheim i perioden 1936-1940 om både ris og lugging.

Når vi så ser at heller ikke det offentlige klarte å gjennomføre det de hadde bestemt, og tatt ansvar for, var nok tilsynet de selv opprettet bedre enn ikke noe tilsyn. Det kan også se ut som både Kirkens Bymisjon og Oslo barnevernskontor valgte å lukke øyne og ører for innrapporterte fysiske overgrep, feil og mangler ved Alfredheim, der de burde tatt affære. Hva årsakene til dette kan være, kan man bare anta. Lojalitet overfor en gammel, trofast bestyrer som også på sin side hadde vist barnehjemmet lojalitet, kan ha vært hovedgrunnen. For en privat ideell kristen organisasjon som Kirkens Bymisjon, kan man forstå at de havner i et slikt utføre når driften er et produkt av goodwill.

4.4 Økonomi

De private barnehjemmene fikk i utgangspunktet ingen statlig økonomisk støtte. Inntektene fikk de ved forpleiningsgodtgjørelse, legatrenter, frivillige gaver fra enkeltpersoner og institusjoner og organisasjoner (sparebanker, samlag, kommuner), kirkeofringer, inntekter fra basarer, tilstelninger m.m. De kjempet ofte en hard kamp for å holde det gående og spesielt i nedgangstider var det vanskelig. Uten den private offervilje og hjelpsomhet var driften umulig da den var basert på nettopp dette.

Økonomien til Alfredheim var derfor i starten først og fremst basert på frivillige bidrag i tillegg til bidrag fra foreldrene. Før hjemmet ble småbarnshjem måtte også barna og ungdommene som bodde i de ulike hjemmene lære seg håndverk slik at de reparerte sko og klær for å være med på å tjene penger til driften. Fra 1914, hvor hjemmet ble barnehjem for

barn fra 0-2 år, var det naturlig nok kun betalingen for hvert enkelt barn og andre frivillige gaver fra banker og private som var inntektene til hjemmet. I 1917 kostet et barn ved småbarnshjemmet 600 kr pr. år. Enkelte foreldre betalte hele denne summen, mens andre betalte kanskje halvparten, eller ingenting. I hver eneste årsmelding helt fra starten i 1875 til begynnelsen på 1950-tallet ble hver enkelt giver takket med navn og hvor mye de hadde bidratt med, og Dameforeningene ble nevnt hvert eneste år da de betalte for enkelte barn i tillegg til å sy klær, gardiner og andre ting som hjemmet trengte. Enkelte ganger ble noen av giverne nevnt særskilt: «Grosserer Alf Bjercke sendte efter sin avdøde hustrus ønske kr. 500. Et lignende beløp vil ogsaa fremtidig bli tilstillet Alfredheim paa hendes fødselsdag 16de april».¹¹⁵

En annen som ble ærbødig nevnt var Lorens Cicilia Larsen som hadde en syforening i Oslo. Hun besøkte ofte barnehjemmet især om søndagene og ble av frøken Daae invitert til å spise med dem. Etter hennes død i 1887 viste det seg at hun hadde testamentert hjemmet alt hun hadde oppspart, et beløp på kr 11 080,-. Det kom også inn gaver fra tidligere barnehjemsbarn og i 1931 mottok de i løpet av året 350 kroner fra frøken Agnes Svendsen fra Hamar. Hun var et tidligere pleiebarn som ville gi pengene som takk for den kjærlighet hun ble til del under frøken Anna Daaes tid.¹¹⁶

Frelsesarmeens barneherberge fikk helt fra starten en viss støtte etter de nye barnelovene trådte i kraft fra 1916. I tillegg fikk de en årlig støtte fra Drammen kommune, likeledes Drammen Sparebank og kvinneforeningen Dorkas. Ellers var også byens folk flinke til å støtte med frivillige gaver.¹¹⁷

I midten av 1920-årene, fra fase 2, sank antall givere betraktelig og man er svært bekymret. I årsberetningen for Alfredheim i 1925 ble det skrevet at man de siste årene hadde gått med økende underskudd fordi gavekontoen minker. Mange av de tidligere «velyndere» var gått bort, og få nye var kommet i stedet. I forbindelse med jubileet som skulle være i 1935 bestemte derfor styret seg for at de skulle henvende seg spesielt til enkeltmennesker for å

---

¹¹⁵ Beretning om Barnehjemmene Alfredheim, 1892: Riksakivet: A-50225/x11

¹¹⁶ Årsmelding Alfredheim, 1931: Riksakivet: A-50225/x11

¹¹⁷ Informasjonshäfte, privatarkiv ved Solgløtt ungdomshjem

håpe på at de ville gi støtte, hvis ikke måtte de øke betalingen for barna. Til tross for dette foretok man de neste årene nødvendige utbedringer ved hjemmet med 6000 kroner som blant annet gikk til fornyelse av vannrør. I tillegg lagde man også i denne tiden en pensjonsordning for bestyreren for å knytte henne bedre til hjemmet og sikre alderdommen hennes.¹¹⁸

I forbindelse med 60 års jubileet i 1935 ble det skrevet om Alfredheim-hjemmene at

«Samtlige hjem er i særdeles god stand, vel vedlikeholdte og godt utstyrte. Dette siste har man særlig å takke de Dameforeninger for som så trofast og interessert virker for de enkelte hjem og holder våkent øye med hvad der bør fornyes og anskaffes til hjemmene og for størstedels selv betaler disse nyanskaffelser».¹¹⁹

Under andre verdenskrig gikk Alfredheim med store underskudd. I årsmeldingene ble det skrevet at på grunn av tidene var det mer enn noensinne nødvendig at hjemmene fikk allsidig støtte hvis de fremdeles skulle kunne fortsette sitt arbeid som før. Ekstra støtte fikk de fra Svenske Norgeshjelpen og Røde Kors barnehjelp. I 1942 ble også lønnen til bestyrerinnen vurdert fordi den lå langt under Oslo kommunes satser. Styret så det imidlertid vanskelig å følge de gode vilkårene som Oslo kommune bød sine bestyrerinner. De bestemte seg allikevel for å øke lønnen hennes til 200 kr i måneden. Hun hadde også fri kost og losji (to rom på barnehjemmet), seks uker ferie med kostpenger, full lønn under sykdom og tre måneders oppsigelsestid. I årsmeldingen fra 1945 står det at man også dette året gav et julegratiale til bestyrerinnen på 200 kr og kr 50 til hver av assistentene som har vært tilstrekkelig lang tid i tjenesten og kunne påregnes å ville fortsette i arbeidet. Fortsatt kom det bidrag til underhold for noen av barna fra foreldrene, for andre fra Oslo og Aker forsorgsvesen og for noen fra andre distrikter. To små flyktninger fra Nordland var også blitt boende på hjemmet, og de ble underholdt av Statens Flyktningkontor og Røde Kors Barnehjelp. Oslo kommunale adopsjonskontor disponerte også jevnlig noen plasser for å ha barn en tid til «legemlig og åndelig observasjon».¹²⁰

---

¹¹⁸ Årsmelding Alfredheim, 1925: Riksarkivet: A-50225/x11

¹¹⁹ Avisoppslag funnet i møtebøker fra 1933-1949 – hvilken avis er ikke oppgitt. Riksarkivet: SAO/PAO-0096/A/Ad/L0003

¹²⁰ Beretning om Barnehjemmene Alfredheim, 1945: Riksarkivet: A-50225/x11

Spesielt i mellomkrigstiden og under andre verdenskrig, som var en stor økonomisk nedgangstid i Norge, slet barnehjemmene for å få endene til å møtes. Virkemidlene de hadde for å få inn mer penger var få. I tillegg til å ta direkte kontakt med potensielle givere, ble også annonser satt inn i blader/tidsskrifter for å få bedrifter og enkeltpersoner til å donere penger. Et annet virkemiddel de hadde, var å øke pleieprisen for barna, noe som skjedde med jevne mellomrom. Et tredje tiltak var å endre driften slik Alfredheim gjorde da de etablerte en egen spedbarnsavdeling ved hjemmet i 1946.¹²¹ Dette gjorde de også for å samtidig ta inn barnepleiestudenter som ikke ville øke lønningsutgiftene. Den 23. april 1947 ble derfor Alfredheim småbarnhjem gjenåpnet etter grundig oppussing med plass til 20 barn. Bestyrerinnen skrev dette året følgende om den økonomiske situasjonen:

Vi vet at private barnehjem ofte arbeider under nokså vanskelige økonomiske kår, det kan ha så mange grunner: Betalingen for det enkelte barn strekker ikke til, dyrtiden, kravene som blir stillet til et godt barnehjem i dag, tilgangen på private midler er få, og mange andre ting. Derfor er det av usigelig stor betydning at der finnes dem som forstår disse vanskeligheter, og som vil være med og hjelpe på den måten som passer for den enkelte. Alfredheim-hjemmene er så heldig stillet å ha en slik strålende støtte i våre trofaste dameforeninger, hvor damene måned etter måned stiller seg selv, sine hjem og sine midler til vår disposisjon, og jeg tillater meg ved denne anledning å sende våre aktive og passive medlemmer samt alle som støtter småbarnhjemmet vår hjertelige takk, takk for stopping og lapping og nye strikkede og sydde saker, og for pengene som blir benyttet til slike ting som budsjettet vanskelig kunne bære. Hjertelig takk.¹²²

Etter hvert som mange av de kommunale barnehjemmene ble lagt ned i fase 3, etter 2. verdenskrig, ble tilbudet de private barnehjemmene hadde, viktig for kommunene. De ble pusset opp og tilført økonomiske ressurser. Kommunen ble igjen på sin side en viktig samarbeidspartner for de private hjemmene ved å betale plass for barna som ble anbragt og dekke opp underskudd hos enkelte hjem. Dette kunne synes som en trygg og god løsning for

---

¹²¹ Flere barnehjem og mødre hjem hadde på den tiden en egne spedbarnsavdelinger som ble drevet av barnepleierstudenter. Disse studentene fikk sin praksis mens de samtidig drev denne avdelingen.

¹²² Årsberetning fra 1947, Kirkens Bymisjon, Riksarkivet: SAO/PAO/D/Db/L0081

de private barnehjemmene, men ut fra årsmeldinger for både Solgløtt og Heggeli kan vi lese at hovedårsaken til at de gikk i underskudd var antall barn og type barn de fikk fra kommunen og fylkeskommune. På den ene siden hadde de ofte underdekning av barn slik at inntektene ble lavere enn budsjettet. På den andre siden fikk de for mange belastede barn slik at de måtte bruke flere ansatte pr. vakt, og i tillegg betale dem overtid. Man kan nok anta at det var en større belastning for de private hjemmene å få et stort underskudd fordi det fra myndighetenes side ble forventet at eierorganisasjonene også tok sitt ansvar for at det økonomiske skulle komme i havn.

Fra det 80. jubileumsåret kan man lese i styreprotokollen for Alfredheim fra 1955 at Småbarnshjemmet gikk med ca. kr 35000 i underskudd første halvår. Dette skyldtes i hovedsak svikt i inntekt på grunn av ufullstendig belegg. Man antok at ledigheten skyldtes «Barnevernsnemdens overtakelse» og det ble anbefalt å undersøke om det var «de kommunale myndigheters hensikt å bruke de private barnehjem bare til toppdrift». Senere det året står det også i styreprotokollen at det var vanskelig å holde på personalet eller få nye folk fordi det var så stor forskjell mellom kommunens og Alfredheims lønninger, og at det hersket misnøye blant personalet. Det ble derfor besluttet å studere saken nøyer, drøfte saken med enkelte styremedlemmer og deretter fremlegge forslag. Eventuelle forhøyelser skulle gjelde fra 1. april s.å. Man så etter hvert at en slik forhøyelse ville berøre hjemmets økonomi som på forhånd var meget anstrengt, og at man måtte vente med en gjennomgåelse av lønnsøkninger til det avsluttede årsregnskapet forelå. Men for å møte de aktuelle vanskelighetene vedtok man allikevel å øke grunnlønnen til barnepleiersker på Småbarnshjemmet med 300,- kr pr. måned. Grunnlønnen ble derfor hevet til 5200,- pr år. Dette året kjøpte man også inn en varmrulle til Småbarnshjemmet, som kostet 4200,-.¹²³

Året etter vedtok man at bestyrerinnen skulle få et tillegg i lønnen på kr 1500,-, assistent I skulle få et tillegg på kr 1000,- og barnepleiersker, kokke og vaskehjelp skulle få 600,- i tillegg. Dette var fordi Alfredheims lønninger lå adskillig under Oslo kommunes for tilsvarende stillinger. Man mente allikevel at man ikke uten videre kunne sammenligne stillingene i Alfredheim med kommunens, fordi bestyrerinner og assistenter hadde større

---

¹²³ Møtebøker 1950-1964, Diverse styre og utvalg, Kirkens bymisjon, Statsarkivet; SAO/PAO-0096/A/Ad/L0004

utdanning og ansvarsområde i kommunen. Dette året viser årsregnskapene at det blir overskudd. Man hadde i løpet av dette året fått et statstilskudd på kr 8000,- og støtte fra Oslo kommune på kr 8928,73. Man hadde også økt pensjonsprisene, med tillatelse fra sosialrådmannen, til 400,- pr. barn pr. måned.¹²⁴

I 1957 foretok styret en henvendelse til Oslo kommune om de ville påta seg å dekke et årvisst underskudd, eller om de vil innvilge en forhøyelse av pensjonsprisen. Man lurte også på om det fra kommunens synspunkt var behov for hjemmene slik de nå var. Man ville også undersøke mulighetene for, og virkningen av, en innskrenkning av barnetallet ved hjemmet.¹²⁵

I løpet av årene 1958/1959 ble det vurdert om man skulle gjøre om driften på Småbarnshjemmet til større barn for å redusere bemanningen. Et forslag fra tilsynsdamene og bestyrerinnen med flere, gikk ut på at man skulle ha fjorten barn av begge kjønn i alderen 6 måneder til 15 år på hjemmet. Med dette kunne man spare inn fire barnepleierskestillinger og dermed få en reduksjon i lønnsutgifter på ca. 28000,-. Endringen betinget imidlertid et par mindre bygningsmessige forandringer, noe som også ville medføre kostnader. Biskop Smidt, som på denne tiden satt i styret, påpekte vanskelighetene som kunne oppstå med å ha 15 åringer av samme kjønn under samme tak, og det ble derfor bestemt at man må diskutere dette nærmere.¹²⁶

Oslo kommune ønsket fra starten av 1960 at man på det enkelte hjem hadde barn av begge kjønn i alderen 1 til 15 år. De rådet også Småbarnshjemmet til å øke prisene til f.eks. 550,- pr. måned siden Oslo kommune hadde en pris på 600,-. Styret ville derfor si opp to av barnepleierskene straks. Formannen i styret hadde også vært i kontakt med bestyrerinnen ved et annet hjem i Bærum hvor de i 40 år hadde hatt gutter og piker sammen. Hun hadde ingen betenkeligheter mot en slik ordning, men en forutsetning var at guttene og pikene kom inn som små barn og vokste opp sammen. I 1961 hadde man fortsatt underbelegg av barn og formannen i styret ved Alfredheim skrev nå til barnevernsjefen og påpekte at

---

¹²⁴ Årsberetning fra 1956, Kirkens Bymisjon, Riksarkivet: SAO/PAO/D/Db/L0081

¹²⁵ Årsberetning fra 1957, Kirkens Bymisjon, Riksarkivet: SAO/PAO/D/Db/L0081

¹²⁶ Årsberetning fra 1959, Kirkens Bymisjon, Riksarkivet: SAO/PAO/D/Db/L0081

hjemmet måtte sikres fast belegg eller at det må stipuleres en pensjonspris som tillot at hjemmet hadde underbelegg. I et svar satte barnevernssjefen som forutsetning at den store stuen i første etasje måtte møbleres til oppholdsrom for barna, først da ville hjemmet være egnet til å ta imot flere barn. Tilsynsdamene og bestyrerinnen ble da gitt i oppdrag å besørge en enkel møblering av «Storstuen». ¹²⁷

I forbindelse med denne omleggingen i 1961/1962 bevilget Oslo kommune kr 26000,- mens de reelle utgiftene ble estimert til kr 75960,-. I 1962 lovte imidlertid Sosialrådmann Cappelen i Oslo kommune, at kommunen skulle garantere for de nødvendige lån til ombyggingen og at pensjonsprisene skulle økes for å kunne bære renteomkostningene som ble en følge av dette. Fullstendige planer og omkostningsoverslag ble framlagt 29. mai 1962 og de samlede utgiftene ville beløpe seg til ca. kr 150000,-. Til dette hadde de fått lånetilsagn på et 1. prioritets pantelån fra Oslo Overformynderi med 5% rente. Småbarnshjemmet ble midlertidig stengt i 1962, og gjenåpnet på nyåret i 1963. De totale byggekostnadene kom på kr 212173,26. ¹²⁸

Også Solgløtt fikk gaver og hjelp fra frivillige. Under innvielsen av hjemmet i 1970 og åpningen i 1971 ble det imidlertid et ekstra stort gavedryss:

- 50 000,- av overskuddet av NRK sin barnetimebok ble tildelt hjemmet
- Fylkestinget gav 10 000 kroner
- Drammen kommune gav 50 000 kroner og hadde i tillegg noen år tidligere gitt tomten til 72 000 kroner
- Flaggstang med flagg ble gitt fra byggmester Haakon Fossen
- Inventar ble kjøpt inn fra en gave på 25 000 kroner fra Drammen Røde Kors
- Kiwanis Club, Drammen hadde organisert en innsamlingsaksjon hvor de brukte pengene til å kjøpe en bil til hjemmet ¹²⁹

Under åpningen lovte også statssekretær i Sosialdepartementet og KRF-politikeren, Per Høibråten, i sin tale fortsatt statlig støtte til private organisasjoners initiativ på sosialfronten.

---

¹²⁷ Møtebøker 1950-1964, Diverse styrer og utvalg, Kirkens bymisjon, Statsarkivet; SAO/PAO-0096/A/Ad/L0004

¹²⁸ Årsberetning fra 1962, Kirkens Bymisjon, Riksarkivet; SAO/PAO/D/Db/L0081

¹²⁹ DT/BB, torsdag 4.2.1971

Vi kan nå se tydelig tegn på at den borgerlige regjeringen han representerte, var for at private institusjoner tok hånd om sosiale hjelpetiltak:

samfunnet som helhet ville gått tapt av noe vesentlig om det skulle bli slik at Staten alene skulle klare oppgavene. Man ville gå tapt av varmen, av det helhjertede engasjementet som kommer til uttrykk så ofte. Uten barnehjem ville samfunnet ikke kunne klare seg, og når man har vurdert betydningen av barnehjem i forhold til adopsjon, så har det vist seg at barn fra barnehjem ofte har klart seg bedre – slik at man altså ikke, slik som man har hørt hevdet, bør satse mer på adopsjon og mindre på barnehjem.

Aftenposten refererer også fra denne dagen og Statssekretær Høybråtens tale fra sosialdepartementet:

I dagens velferdssamfunn skal det ikke være de frivillige organisasjonenes oppgave å sikre driften av hjem for barn ved hjelp av basarer og innsamlinger. Vi er i Sosialdepartementet fullt klar over at det offentlige ennå ikke har løst sin del av oppgaven fullt ut. Våre barnehjem sliter ofte med vanskelig økonomi fordi en tilfredsstillende betalingsordning ennå ikke er funnet. Vi får håpe det går an å komme fram til en tilfredsstillende ordning om ikke altfor lenge, slik at institusjonene ikke skal behøve å være tynget av økonomiske vanskeligheter når det gjelder den daglige drift.¹³⁰

På tross av gavedrysset måtte også Solgløtt øke forpleiningsavgiften rett etter åpningen av det nye hjemmet. Drammen kommune reagerte på dette, og Solgløtt måtte redegjøre for dette overfor Sosialdepartementet. De ba samtidig om støtte fra departementet til å klare driften.¹³¹ I årene framover fikk de også betydelig tilskudd fra Sosialdepartementet til nedbetaling av byggegjeld og til drift av hjemmet. De arvet også 10 000 kroner som gikk til

---

¹³⁰ Aftenposten, 4.2.1971, Privatarkiv Solgløtt ungdomshjem

¹³¹ Årsmelding fra 1971, privatarkiv Frelsesarmeens barne- og familievern, Oslo

nedbetaling av gjelden.¹³² Drammen kommune ga også barnehjemmet støtte til helse- og sosialformål, og en arv fra et dødsbo ble brukt til brannvarslingsanlegg ved hjemmet.¹³³

Både Solgløtt og Heggeli var, slik vi har sett, avhengig av støtte og hjelp fra private. Gjennom deres hundre års historie kan vi lese om dameforeninger som sydde og strikket, Rotary, Odd Fellow og andre foreninger som kjøpte biler og arrangerte turer og selskapeligheter for barna.¹³⁴ Gardister og speidere bidro med praktisk hjelp, naboer med frukt, og til og med utenlandske familier og ambassader gav julegaver og bankbøker til barna. Årsmeldingene forteller også om at barnehjemmene gjennom årene ble pusset opp og oppgradert, og nytt utstyr ble kjøpt inn.¹³⁵ Både Oslo og Drammen kommune var behjelpelige med å garantere for lån ved renovering slik som på Alfredheim, eller gi gaver slik som tomten Solgløtt fikk.

Etter hvert som staten, gjennom sin lovgivning og sine støtteordninger, fikk mer å si overfor de private institusjonene, fikk barnehjemmene på sin side mer økonomisk hjelp. Allikevel kan vi se at de private fikk mindre enn de offentlige barnehjemmene, og de var derfor fremdeles avhengig av sine organisasjoner og private for å få økonomisk støtte slik at virksomheten kunne fortsette. Dette kan vi også anta ble forventet av myndighetene, selv om det satte institusjonene i en vanskelig situasjon ved å skulle klare å få til en tilfredsstillende lovpålagt drift med mindre tilskudd enn de andre barnehjemmene fikk. Som vi har sett kunne de utsette det offentlige for press, det vil si true med nedlegging av et behov de hadde gjort seg avhengig av. Det var derfor i det offentliges interesse at de bestod, og dette viste seg også i den økonomiske støtten barnehjemmene fikk. Etter hvert garanterte Oslo kommune for driften på Alfredheim, og hjemmet kunne sette opp refusjonskrav til barnevernskontoret på underskuddet de fikk.¹³⁶ Styret ga også uttrykk for at de var fornøyd med samarbeidet med barnevernskontoret i Oslo: «Vi setter pris på den gode samarbeidskontakt vi har med barnevernskontoret i Oslo, og ser med forventning frem til videre utnyttelse av de ressurser som ligger i Alfredheim Barnehjem.»¹³⁷

---

¹³² Årsmeldinger fra 1973, 1976 og 1978, privatarkiv Frelsesarmeens barne- og familievern, Oslo

¹³³ Årsmeldinger fra 1984 og 1985, privatarkiv Frelsesarmeens barne- og familievern, Oslo

¹³⁴ Årsmelding fra 2005, privatarkiv ved Heggeli barnehjem

¹³⁵ Årsmelding fra 2006, privatarkiv ved Heggeli barnehjem

¹³⁶ Årsregnskap og beretning, 1980, Privat arkiv ved Heggeli barnehjem

¹³⁷ Årsregnskap og beretning, 1982, Privat arkiv ved Heggeli barnehjem

Under omleggingen av driften av Alfredheim/Heggeli barnehjem i starten av fase 4 ble det lagt helt andre kriterier til grunn når det gjaldt de økonomiske rammene. Budsjettet ble utvidet med begrunnelser om at man skulle kunne sammenligne seg med andre barnehjem på tilsvarende størrelser, at rammer for drift gitt i rundskriv fra Sosialdepartementet og Barnevernskontoret skulle gjelde, og at de ønsket å utvide aktivitetsnivået for beboerne. Det fysiske miljøet ble det også gjort noe med. Tidligere hadde man måttet gå gjennom baderommet for å komme inn på et av barneværelsene. Nå ble det en totalreovering av huset hvor det ble bygget bad og toaletter som sikret beboerne privatliv. Barna ble fordelt på fire enerom eller på tre store dobbeltrom der det var hensiktsmessig. Ingen ansatte skulle bo på institusjonen, men det ble innredet et eget vaktrom for nattevaktene i 2. etasje.¹³⁸

Bestyrer ved Solgløtt uttrykker også en optimisme i begynnelsen av fase 4 til A-magasinet: «I dag kan vi gi barna materielle goder som det ikke var mulig å skaffe dem før. Og enda viktigere – vi er flere ansatte pr. barn. Det gir en kontakt med hver enkelt som det før ofte kunne være vanskelig å få til.»¹³⁹ Buskerud fylkeskommune dekte også underskudd ved Solgløtt. I 1986 søkte de fylket om ekstra lønnsmidler og dekning av et underskudd i regnskapet på 23 288,18. Året etter kom de imidlertid ut med et overskudd på det samme beløpet fordi «det hadde vært god budsjett disiplin». Fylkeskommune dekket allikevel 14 000 til merutgifter i forbindelse med justeringsoppgjør i lønnsoppgjøret. Samtidig gikk barnehjemmet med et stort lønnsoverskudd hvor styrer ba om råd fra Sosialtjenesten i Frelsesarmeen om hva man skulle gjøre med dette. Dette året gikk de også til innkjøp av en ny Volvo stasjonsvogn.¹⁴⁰

Det ser imidlertid ut som at de gode økonomiske tidene forsvant i løpet av 90-tallet. I et plandokument beskrives det at Heggeli blir underbudsjettet med nær 300 000 kroner i forhold til en absolutt minimumsdrift: «Ser man antall plasser i sammenheng med bemanning, kommer Heggeli barnehjem dårligere ut enn alle andre institusjoner i Seksjon barn. Vi vil arbeide for å senke plassantallet inne på barnehjemmet.»¹⁴¹

---

¹³⁸ Institusjonsplan for Alfredheim Barnehjem, 1985, Privat arkiv ved Heggeli Barnehjem

¹³⁹ Avisutklipp A-magasinet, 1985, Aftenposten, dato er ikke oppgitt, privatarkiv ved Solgløtt ungdomshjem

¹⁴⁰ Årsmelding fra 1986 og 1987, privatarkiv ved Heggeli barnehjem

¹⁴¹ Fra Strategisk plan 1998-2000, privatarkiv ved Heggeli barnehjem

Et belegg på 70% førte også til usikre tider økonomisk kan man lese ut fra årsberetningen i 2004:

Høsten bar preg av usikkerhet knyttet til behov for barnehjems plasser i Oslo kommune. Det ble iverksatt flere tiltak for å avklare dette – møte med Etat for barn og familier, seminar i Forus med representanter fra Rådhuset og forskere. Vårt inntrykk er at politiske signaler om å redusere bruk av institusjons plasser er blitt en realitet, men at antallet plasser allerede er redusert så mye at det er behov for de barnehjemsplassene som er igjen. Samtidig gir stykkprisfinansieringen oss store utfordringer, fordi salg av færre plasser enn budsjettert gir store utslag på svært kort tid.¹⁴²

Også Solgløtt søkte om utvidelse av de økonomiske rammene: «Vi ser at driftstilskuddet ikke øker i takt med generell lønns og prisstigning. Noe som medfører mindre penger til daglig drift. Dette går ut over generelt vedlikehold, ungdommene og personalet.»¹⁴³

Fra 2004 ble barnehjemsplasseringene lagt ut på anbud hvor hvert enkelt barnevernkontor kan velge ut i fra hvilket tilbud de får fra de ulike barnehjemmene hvor de vil plassere barna som trenger det. Denne anbudsordningen har vært mye diskutert de siste årene, og senest i 2013 ble det løftet fram et forslag om at de ideelle organisasjonene skulle få slippe å være med i den, men heller ha langsiktige avtaler med det offentlige.

I følge Statistisk Sentralbyrå hadde de ideelle private institusjonene lavest driftsutgifter i 2013. De offentlige institusjonene hadde høyest driftsutgifter pr. oppholdsdag, litt over 9000 kroner. De private ideelle lå på litt over 6500 kroner og andre private var på om lag 8250 kroner.¹⁴⁴ Noen forklaringer på at de offentlige er dyrere, er at personelldekningen per plasser er klart høyere i offentlige institusjoner, og at de offentlige tar imot tre ganger så mange akutt plasseringer som de private.¹⁴⁵ Man kan allikevel ikke stikke under en stol at

---

¹⁴² Årsmelding 2004, Kirkens Bymisjon, Privatarkiv ved Heggeli Barnehjem

¹⁴³ Virksomhetsplan for Solgløtt, 2000, privatarkiv ved Solgløtt

¹⁴⁴ Barnevernsinstitusjoner 2013, Statistisk Sentralbyrå, <http://www.ssb.no/barneverni/>

¹⁴⁵ Barnevernsinstitusjoner 2007, Statistisk Sentralbyrå, <http://www.ssb.no/barneverni/>

anbudsordningen, som fremdeles gjelder for alle private institusjoner, kan være med på å presse ned prisene.

4.5 Ansatte

Det praktiske i arbeidet med barna i hverdagen, var de ansattes ansvar. I løpet av de 70-80 første årene av barnehjemmenes drift, ser det ut som at styrene ved hjemmene var ute etter enslige kvinner som kunne bo ved hjemmene og ha dette som sitt liv. Denne ble da ved sin lest helt til hun fikk en ny beordring, eller gikk av med pensjon. Det var ikke en tilfeldighet at dette arbeidet ble tildelt kvinner. Styrene ønsket nok at bestyrerinnen skulle ha morsrollen slik mor har i en vanlig familie. Barna skulle kalle henne for mor, og i denne rollen skulle bestyrerinnen vise «moderlighet» slik en mor skulle gjøre. På Solgløtt har det kun vært kvinnelige bestyrerinner/ledere, mens på Alfredheim/Heggeli har det bare vært en mannlig styrer i løpet av 100 år, og denne kom i starten av fase 4, først som bestyrerinnens assistent. Årsaken til at de nå ansatte en mann, var nok at en omlegging av hjemmet var prekært og at denne hadde kvalifikasjoner som man kunne dra nytte av i en slik fase. Vi må heller ikke glemme at likestillingsdebatten i denne fasen hadde kommet for fullt, og at profesjon lå først i ansettelseskravene, ikke kjønn.

I Frelsesarmeen ble bestyrerinnene beordret etter å ha stilt seg til disposisjon. Ved Alfredheim søkte man etter ansatte i kristne blader og tidsskrifter. Bestyreren og assistenten hadde lenge sine egne rom ved barnehjemmene. Allerede før første verdenskrig kan vi lese om tiltak som skulle knytte bestyreren og de ansatte bedre til hjemmet. Årsaken til at disse tiltakene kom var nok flere grunner. For det første lå hjemmets lønninger langt under det som de kommunale hjemmene betalte. For det andre var nok arbeidsbelastningen ved å bo ved hjemmet stort. Økte lønninger, pensjonsordninger, julegratiale til de som hadde jobbet lenge ved hjemmet og flere uker med ferie, i tillegg til at arbeidsgiver betalte tannlegeutgifter, var noen av disse tiltakene som kom for at de skulle beholde de ansatte lenger.

Ved opprettelsen av småbarnshjemmet i 1914 var Alfredheim bemannet med seks heltidsansatte på 30 barn. I løpet av de neste 33 årene skulle antall utdannede barnepleiersker øke fra fire til åtte, mens antall barn fortsatt lå på 30. På årsmøtet i 1944

anbefaler tilsynsdamene ved Alfredheim i et skriv at antallet av barn litt etter litt måtte bli redusert fra 30 til maksimum 25 barn. Begrunnelsen lå i at det var vanskelig å beholde pleierskene til så mange barn og at «et stadig skifte av disse var til største skade så vel for barna som for hjemmets drift i det hele tatt.»¹⁴⁶ I tillegg til å ha en mor som overhodet for hjemmet, var det nok også viktig å ha ansatte som stod i arbeidet over tid for at barna skulle oppleve at det var et «hjem» de bodde i. Det var sikkert også vanskelig for de som ble igjen, når en av barnepleierskene sluttet, før de fikk ansatt en ny. Arbeidsbyrden ble enda større med en mindre på jobb. Skjedde dette ofte, ble det til stadighet enda mere arbeid for de som ble igjen.

Først i fase 3, etter andre verdenskrig, reduserte man antall barn til 20, men da reduserte man også antall ansatte fra 10 til seks. Ved omleggingen av Alfredheim i 1962/1963, vedtok styret å halvere betjeningen. Dette fikk følger, og i løpet av det første året sendte bestyrerinnen en skriftlig oppsigelse med den begrunnelse at det var en alt for stor belastning ved hjemmet på grunn av for store og vanskelige barn. Hun fratradte dermed sin stilling 1. november 1963.¹⁴⁷

Som tidligere beskrevet ble ikke slumsøstrene som arbeidet ved barneherberget til Frelsesarmeen ansatt for å drive barnehjem, de dekket bare et behov som oppstod i Drammen på grunn av fattigdom og sykdom.¹⁴⁸ Etter endt offiserskole ble de beordret av Frelsesarmeens sosialtjeneste og jobbet som sosialarbeidere som ble lønnet etter grad av Frelsesarmeen. I 1927 kunne en adjutant få kroner 15,10 pr. måned. Bestyrerinnen hadde Frelsesarmeens krigsskole og fikk tre uker ferie.¹⁴⁹ I et intervju med brigader Isaksen i Fremtiden 1937 fortelles det at de byttet bestyrerinner ofte:

«Nye krefter er alltid best. Å være på et sted lenge ad gangen skaper ofte litt sløvsyn. Man blir vant ved det som er, og ser kanskje ikke manglene. Kommer det da en ny, vil

---

¹⁴⁶ Årsberetning frå 1945, Årsmeldinger Alfredheim, Byarkivet: A-50225/x11

¹⁴⁷ Møtebøker 1950-1964, Diverse styrer og utvalg, Kirkens bymisjon, Statsarkivet; SAO/PAO-0096/A/Ad/L0004

¹⁴⁸ Jfr. Kapittel 2.3.2

¹⁴⁹ Spørreskjema for barneheime fra Sosialdepartementet, 1949, privatarkiv ved Frelsesarmeens barne- og familievern

hun straks se det som er galt, og rette på det, slik at det stadig vil bli nye forbedringer». ¹⁵⁰

Det var ikke før i starten av fase 4 at Frelsesarmeen begynte å ansette medarbeidere etter profesjon. Med disse ansettelsene kom også andre titler som vernepleier og miljøarbeider. Både bestyrerinnen og assistent hadde frem til da bodd i huset sammen med barna, og var tilstede for dem døgnet rundt slik som foreldrene i vanlige hjem var tilstede for sine barn. I 1980 sa bestyrerinnen i et intervju til A-magasinet: «En blir nok trett i arbeidet, men aldri av det.» I Krigsropet fra 1992 uttrykte imidlertid bestyrer at det ble belastende i lengden både for bestyrerinnen og for arbeidssituasjonen å bo på hjemmet. Hun beklager imidlertid det også, fordi hun trodde det var bra for barna at det bodde voksne fast ved barnehjemmet. ¹⁵¹

I 1986 hadde Solgløtt ansatte i syv stillinger fordelt på 12 barn. Siden det er mange ungdommer, ønsket man å komme ned i et antall på åtte barn for å få bedre tid til hver enkelt beboer. De hadde også en ustabil personalgruppe, hvor tre hadde permisjon og en var sykmeldt. ¹⁵² I avisene ble det skrevet om overbelastede barnehjem og at barn plasseres på sykehus. Det var overbelegg på de barnehjemmene som fantes og man måtte si nei til søknader om plass. Det var vanskelig å skaffe fosterhjems plasser og hjemmene var underbemannet, ingen av hjemmene hadde personale nok til å gjennomføre en turnusordning som var forsvarlig. ¹⁵³

Fra flere årsmeldinger gjennom hele den 100 års historien til barnehjemmet har det blitt fortalt om vanskeligheter i å beholde ansatte over lengre tid. Lønn var en av årsakene som ble gitt til at ansatte valgte å slutte. Allerede i 1942 lagde man en pensjonsordning for bestyreren på Alfredheim for å knytte de bedre til hjemmet og sikre deres alderdom. I 1942 ble også lønnen til bestyrerinnen vurdert fordi den lå langt under Oslo kommunes satser. Styret så det imidlertid vanskelig å følge de gode vilkår som Oslo kommune bød sine bestyrerinner.

---

¹⁵⁰ Avisutklipp fra Fremtiden, 1937, dato er ikke skrevet på, privatarkiv Solgløtt ungdomshjem

¹⁵¹ Utklipp fra Krigsropet, 1992, dato er ikke skrevet på, privatarkiv Solgløtt ungdomshjem

¹⁵² Årsmelding fra 1986, privatarkiv Solgløtt ungdomshjem

¹⁵³ Drammens Tidende og Buskeruds Blad, 22. mars 1988

Å få kvalifisert personale har også vært en utfordring gjennom barnehjemmenes eksistens. Med tanke på at profesjon innenfor barnevernssektoren ikke kom for fullt før på 60-tallet, har Solgløtt og Heggeli gjort som alle andre institusjoner gjorde inntil da, ansatte de best kvalifiserte søkerne. Mens Frelsesarmeen beordret sine arbeidere, søkte Alfredheim etter bestyrere og andre ansatte. For Frelsesarmeen var det viktig at man skiftet ut bestyreren med jevne mellomrom, slik at det kunne komme nye krefter inn i arbeidet. Dette var nok begrunnet med tanke på hvor krevende det var å være bestyrer som ikke bare jobbet ved hjemmet, men også bodde der. Beordringen gav også mulighet til å la bestyrere som ikke fungerte så godt i stillingen til å få andre oppgaver innenfor Frelsesarmeens virksomhet uten at man måtte gå til det skrittet at man sa de opp. Vi kan allikevel se ut ifra historien at en av bestyrerinnene virket over flere tiår i arbeidet fram til hun gikk av med pensjon.

Ved Alfredheim var det mer vanlig at bestyrerinnene forble i arbeidet over lengre tid. Kun et par ganger kan vi lese ut fra årsmeldingene at bestyrerinnene var der i et kortere tidsrom. Den ene gangen var på grunn av sykdom, den andre gangen ved at hun sa opp stillingen selv fordi det ble en alt for stor belastning etter en omlegging av virksomheten. Ved en tredje anledning ble bestyrerinnen førtidspensjonert etter flere års bekymring og innrapporterte forhold om fysiske avstraffelser og strengt regime.

Allerede i 1951 etablerte Sosialdepartementet «Statens barnevernskurs», en ettårig skole for barnehjemsstyrere. Det var etter at departementet hadde opprettet en Sosialkomite som skulle utrede spørsmålet om sosialutdanning for tjenestemenn i den kommunale og sosiale forvaltning, og sosialarbeidere i selvstendige private sosialinstitusjoner. Kurset skulle åpne øynene til styrerne ved barnehjemmene at barnehjemsdrift var et faglig anliggende, det var ikke nok å bare være glad i barn og å ha en humanistisk grunnholdning. På grunn av en ny ekspansiv sosialpolitikk på 1960-tallet, ble det behov for flere utdannede sosialarbeidere. I 1964 ble det ett-årige barnehjemskurset utvidet til utdanning over to år, og ble betraktet som en grunnutdanning, men på grunn av ressursmangel holdt elevtallet seg lavt. Først i 1968 ble tittelen barnevernspedagog godkjent, og etter dette ble denne profesjonen styrket

gjennom vekst og utvikling. I overgangen fase 3 og fase 4 ble utdanningen en fullverdig høgskoleutdanning over tre år.¹⁵⁴

Ut ifra materialet om hjemmene er det ingenting som tyder på at bestyrerinnene fram til og med fase 3 hadde det ettårige eller toårige barnevernskurset. Etter at kravet om fagutdannet personale kom, kan vi se at begge hjemmene hadde utfordringer med å få ansatte med profesjon. Ved Solgløtt var det vanskelig å få søkere med sosialfaglig utdanning, hoveddelen av ansatte hadde ingen formell utdanning.¹⁵⁵ Hjemmet satset derfor på etterutdanning av de ansatte, og fylket satte også krav om at styrer skulle ta lederutdanning. Også ved Heggeli så de at de som søkte ikke hadde den utdannelsen de ønsket. Det var få søkere med relevant erfaring og mange av dem var relativt unge med liten arbeidserfaring, mens de eldre søkerne manglet relevant kunnskap/utdanning. De så også at for få ansettelsesforhold ble lange nok, og at mange sluttet etter 1-3 år, og at det var vanskelig å tilby erfarne miljøarbeidere nye utfordringer, avansements- og utviklingsmuligheter.¹⁵⁶

Fra fase 4 ble det lovpålagt hvor mange barn og minimum ansatte det skulle være ved barnehjemmene. Dette sørget nok for at også de private barnehjemmene ikke lenger kunne spare på lønningsutgiftene. Ved flere anledninger kan man nemlig lese om at reduisering av antall ansatte ble foreslått som ett av virkemidlene for å senke driftsutgiftene. Dette ble en realitet for Alfredheim da de bestemte seg for å gjøre om barnehjemmet til større barn. Konsekvensen ble imidlertid at bestyrerinnen sa opp jobben etter kort tid. Da belastningen på de ansatte og overtidsbudsjettet ble for stort på 1990-tallet, vurderte også Heggeli bruk av frivillige i arbeid med barna. Med begrunnelser som at det var vanskelig å overholde taushetsplikten, ble dette forkastet. I dag har begge hjemmene godt kvalifiserte ledere og personale. De jobber kontinuerlig med å tilegne seg ny kunnskap ved å tilby etterutdanning og hente inn fageksperter som kan skolere dem på ulike områder. De ansatte har også lang arbeidstidserfaring ved institusjonene og ønsker å bli værende. Flere ved Heggeli har jobbet der i over 20 år.¹⁵⁷

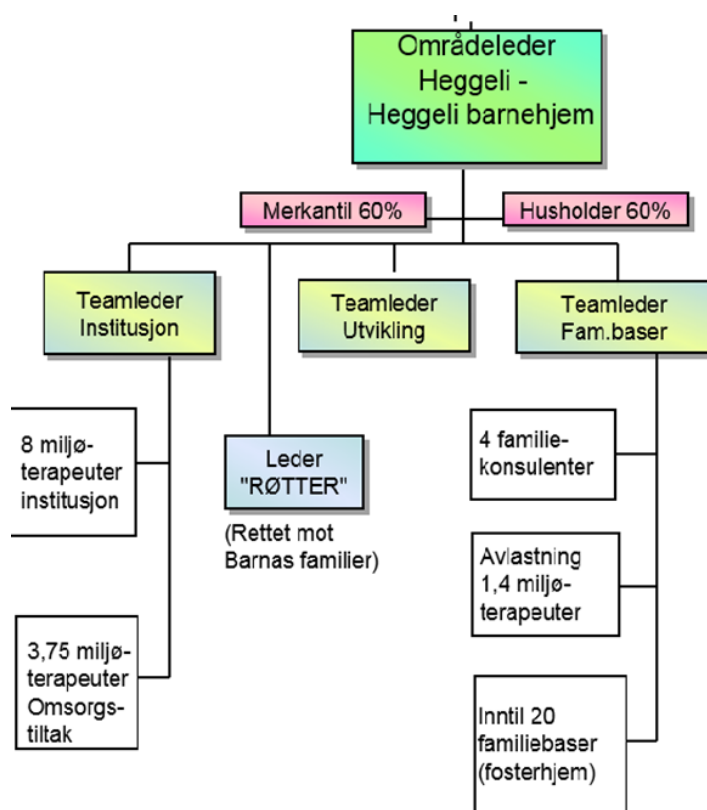
¹⁵⁴ 40 år for velferdsstaten, 1990

¹⁵⁵ Årsmelding fra 1994, Privatarkiv Solgløtt ungdomshjem

¹⁵⁶ Strategisk plandokument, 1998-2000, privatarkiv Heggeli barnehjem

¹⁵⁷ Rett familie til rett barn, artikkel i Fagbladet 3/2015, s. 34

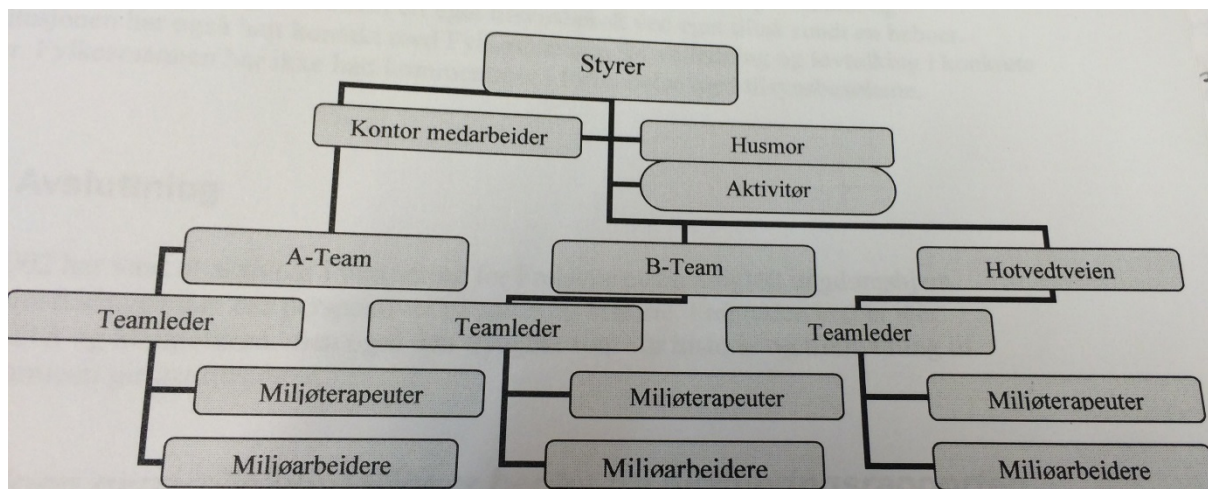
4.5.1 Organisasjonskart og tabeller

Figur 1: Organisasjonskart Heggeli barnehjem 2015

Antall barn og ansatte Alfredheim/Heggeli barnehjem		
Årstall	Antall barn	Ansatte
1914	30	Styrer, fire barnepleiersker, en kokkepik
1925	30	Styrer, fem barnepleiersker, en kokkepik
1936	30	Styrer, seks barnepleiersker, en kokkepik
1938	30	Styrer, syv barnepleiersker, en kokkepik
1941	30	Styrer, åtte barnepleiersker, en kokkepik
1947	20	Styrer, en assistent, en kjøkkenhjelp, to hushjelp, en kombinert hus- og kokkehjelp
1964	12	Styrer, to assistenter, to praktikanter
1972	14	Styrer, assistent, to barnetanter
1985	10	11,5 stillinger: Styrer, assisterende styrer, seks miljøarbeidere, husholder/kokk, ½ kontorassistent, fire halve nattevaktstillinger
1993	10	11,5 stillinger fordelt på 14 personer
2004	5	Områdeleder, kontorfullmektig, husmor/kokk, ni miljøterapeuter
2015	5	Områdeleder, merkantil, 3 teamledere, ca. 13 miljøterapeuter, 4 familie-konsulenter

Tabell 1: Antall barn og ansatte Alfredheim/Heggeli barnehjem 1914-2015

Figur 2: Organisasjonskart Solgløtt ungdomshjem 2015

Antall barn og ansatte Solgløtt barnehjem/Solgløtt ungdomshjem		
Årstall	Antall barn	Ansatte
1917	16	Slumsøstre
1918	21	
1932	25	Slumsøstre
1935	14	Bestyrer, slumsøstre
1949	31	Bestyrer, 4 slumsøstre, 1 beskeftiget
1980	12	Bestyrer, assistent, vernepleier, miljøarbeider, to praktikanter
1986	12	7 stillinger
1989	10	9 stillinger fordelt på 15 ansatte
1991	10	9 stillinger; styrer, styrerass, miljøarbeider, assistent, rengjøringsass.
1997	8	11,5 stillingshjempler
2004	10	27 stillingshjempler, 33 personer i fast stilling
2005	8	36 ansatte, ingen offiserer

Tabell 2: Antall barn og ansatte Solgløtt barnehjem/Solgløtt ungdomshjem 1917-2005

4.6 Utdfordringer

Det har for begge hjemmene vært kamper å kjempe underveis. I fase 4, allerede ved nyåpningen av Heggeli barnehjem i 1986, viste det seg at hverdagen fortonet seg mer problemfylt enn forventet fordi mange av barna var svært problembelastet og hadde betydelige atferdsvansker. På grunn av mangelen på barnehjems plasser i Oslo på denne tiden, hadde man vært nødt til å utnytte de eksisterende plassene uten å kunne ta tilstrekkelig hensyn til planer for de enkelte institusjoner. Ønsket om at Heggeli skulle bli et langtidstilbud med planer for hvert barn, hadde så langt ikke blitt slik man hadde tenkt seg. De hadde også flere søknader for barn mellom 10-14 år, noe som førte til at muligheten for tilknytning ble vanskeliggjort av den løsriving som var en naturlig utvikling i puberteten. Disse barna hadde også en lang erfaring av mislykkede tilknytningsforsøk og separasjoner (to av barna hadde flyttet åtte ganger) og hadde store atferdsvansker. Av de 10 barna som bodde ved hjemmet, mente man at åtte av dem hadde behov for et tilbud som hadde mer karakter av behandling med de rammebetingelsene det måtte gi. Man var engstelig for å bli «kvalt i starten» ved å skulle være med på å dra lasset for plasseringer ut fra Barnevernskontorets behov, men samtidig gi et forsvarlig tilbud til barna, noe som var et krav fra Kirkens Bymisjon.¹⁵⁸

I et brev til styret i Kirkens Bymisjon utdyper bestyrer problemet og mener at situasjonen man hadde kommet opp i skyldtes et misforhold mellom behov og antall plasser i barnevernet i Oslo, samt at psykiatrien vegret seg for å gi heldøgntilbud til barn. Bestyreren ønsker at styret i Kirkens Bymisjon skulle fatte vedtak om at det ikke skulle opptas mer enn åtte barn så lenge barnehjemmet ikke fant det forsvarlig å øke antall til de godkjente 10, samt garantere lønn for å beholde doble nattevakter i seks måneder.¹⁵⁹ I årene som fulgte ble Heggelis utfordring at de fleste plasseringene var akutt plasseringen. Dette førte til mye sammenhengende overtidsarbeid for særkontaktene. Slitasjeeffekten på personalet ble derfor svært stor, og sykefraværet var høyere enn tidligere.¹⁶⁰

---

¹⁵⁸ Årsmelding fra 1986, Privatarkiv ved Heggeli Barnehjem

¹⁵⁹ Brev i saksarkiv, Kirkens Bymisjon, Riksarkivet: SAO/PAO/D/Db/L0067

¹⁶⁰ Årsberetning fra 1988, Kirkens Bymisjon, Riksarkivet: SAO/PAO/D/Db/L0012

I årsmeldingen fra 1990 omtales dette året som «stridens år» ved Heggeli barnehjem. Det var på nytt akutt mangel på barnehjems plasser i Oslo, noe som har ført til at institusjonene var under sterkt press. Hjemmet hadde i perioder hatt overbelegg, og på grunn av svært krevende beboere gikk mye av pengene til å betale overtid til ansatte som måtte jobbe ekstra. Med over en halv million i underskudd hadde styret i Kirkens Bymisjon vedtatt å si opp samarbeidskontrakten med Oslo Kommune, som på sin side ikke gav noe svar. Styret innførte også inntaks- og beordningsstopp ved barnehjemmet ved å bruke styringsretten som privat institusjon. De identifiserte også hovedproblemet: «Det egentlige problem i saken er at barne- og ungdomspsykiatrien ikke har den nødvendige kapasitet, og avviser barn på dette grunnlag. Barnevernet er nødt til å gjøre noe og dermed får vi destruktive ringvirkninger som er umulig å akseptere».¹⁶¹

På den ene siden visste de at dette ville føre til en forverring både for de andre barnehjemmene og de barna som ikke fikk hjelp, men på den andre siden veide hensynet til de ansatte også tungt. I en av episodene som oppsto, ble en gravid medarbeider angrepet så hardt at hun ble sykemeldt. De ansatte på Heggeli var forberedt på å motta sine oppsigelser da Oslo Kommune, bare noen timer før fristens utløp, la fram sitt budsjettforslag for 1991 hvor også underskuddet for 1990 ble dekket. Vedtaket om inntaksstopp ble opphevet da situasjonen var blitt normalisert, men styret tok også initiativ til en politisk debatt som forhåpentlig kunne bidra til endringer på sikt: «Det innebærer at vi snakker om å løfte frem for politisk og allmenn erkjennelse en ødeleggende virkelighet som primært går ut over barn og deres familier, men som også destruerer personalmiljøer og institusjoner.»

Ut i fra årsmeldingen fra 1992 ble dette året beskrevet som det tyngste og mest arbeidskrevende året i Heggelis nyere historie. Året var preget av uro, vold og hærverk. To ansatte sluttet på grunn av vanskelige arbeidsforhold.¹⁶² I virksomhetsplanen for 1992-1994 reiser derfor Heggeli barnehjem problemstillinger overfor det offentlige på flere områder innenfor barnevern og barnehjemsdrift gjennom egne erfaringer. Det ene området er at de anså at 75-80 % av beboere på Heggeli var i behov av kvalifisert psykososial behandling. De mente det hadde foregått en debatt mellom barnevernet og psykiatrien i lang tid hvor

---

¹⁶¹ Til det følgende: Årsmelding fra 1990, Privatarkiv ved Heggeli Barnehjem

¹⁶² Årsmelding for 1992, Privat arkiv ved Heggeli Barnehjem

barnevernet på sin side ikke hadde nødvendig kompetanse og ressurser til å ta seg av disse barna på en tilfredsstillende måte. Psykiatrien på sin side hevdet at de hadde for lite ressurser og at disse barna trengte en trygg og stabil omsorgssituasjon for at behandlingsresultatene skulle bli positive. Heggeli mente derfor at det måtte utvikles en metodikk som var rettet spesielt inn på barnas spesifikke livssituasjon og problemer, og at barnevernet selv måtte skaffe seg den kompetansen de trenger: «hvis ikke fjellet kommer til Muhammed, må Muhammed gå til fjellet». ¹⁶³

Heggeli opplevde at den største trusselen mot virksomheten var stor slitasje på personalet, mangel på kontroll over arbeidsmengde og inntak. Det ble også vurdert bruk av frivillig personale, men kom til at det ble vanskelig i forhold til for mange voksne og at de frivillige, på grunn av taushetsplikten, ikke kunne få innsyn i sakene som er nødvendig for å kunne gjøre en god innsats. ¹⁶⁴

Også Solgløtt opplevde store utfordringer ved å måtte legge om driften fra barnehjem til ungdomshjem. Årene 1987 og 1988 hadde de en stor, og til dels vanskelig ungdomsgruppe, og de forsøkte å unngå å ta inn barn som var eldre enn 12 år. På våren og sommeren var det en aktiv tid med ungdommene og deres venner, med mopedkjøring og dertil hørende motorrusing og mekking. Det kom derfor klager i mengder fra diverse naboer: «Vi forsøker imidlertid å fungere så nær opptil et vanlig hjem som mulig, selv om de fleste av beboerne her kommer fra svært utrygge hjemmeforhold, og ofte er helt nedkjørt, både fysisk og psykisk.» ¹⁶⁵

Også på 90-tallet blir det beskrevet at de fleste beboere har problemer av ulik art, men stort sett psykiske. ¹⁶⁶ Ved inngangen til det nye årtusenet var det flere av ungdommene på Solgløtt som hadde spesielt tilrettelagte skoleopplegg både på skolen og i form av hjemmeundervisning. Utagerende og truende adferd var også en del av hverdagen. ¹⁶⁷ Driften av barnehjemmene ble derfor i denne tiden satt på prøve. Både Frelsesarmeen og

---

¹⁶³ Virksomhetsplan for Heggeli Barnehjem, 1992, Privat arkiv ved Heggeli Barnehjem

¹⁶⁴ Virksomhetsplan for 1993, Privatarkiv ved Heggeli barnehjem

¹⁶⁵ Årsmeldinger fra 1987 og 1988, Privatarkiv Solgløtt ungdomshjem

¹⁶⁶ Årsmelding fra 1994. Privatarkiv Solgløtt ungdomshjem

¹⁶⁷ Årsmeldinger fra 2000 og 2001, Privatarkiv Solgløtt ungdomshjem

Kirkens Bymisjon ville drive barnehjemmene med et forsvarlig tilbud, noe som enkelte ganger ble umulig fordi barna og ungdommene utfordret både de andre barna og ansattes sikkerhet. De følte også at de kom til kort i forhold til å møte de behovene disse barna og ungdommene hadde.

Hvilke virkemidler hadde så barnehjemmene å bruke opp mot dette? Utenom å belyse utfordringene de hadde, var nok det eneste alternativet å si opp samarbeidsavtalene de hadde med Oslo kommune og fylkeskommunen, noe også Kirkens Bymisjon gjorde i 1990. Dette ble imidlertid ingen god løsning da de andre barnehjemmene bare ble enda mer belastet da det ble inntaksstopp på Heggeli. Det kan allikevel se ut som at dette virkemidlet hjalp i forhold til å få satt fokus på problemene for Oslo kommune. Kirkens Bymisjon åpnet derfor for inntak igjen da de fikk økonomisk garanti, men de tok samtidig initiativ til en politisk debatt om den ødeleggende virkeligheten som destruerte både personalmiljøet og institusjonen. En kan også anta at dette ble årsaken til at de ble sittende i plankomiteen og styringsgruppa for utarbeidelse av en plan for barnevernfaglige behandlingstilbud i perioden 1992-1996.

Begge hjemmene innhentet også kunnskap og hjelp fra ulike samarbeidspartnere og eksperter som kunne skolere dem på å møte utfordringene de hadde. Både psykologer og psykiatriske institusjoner har vært viktige samarbeidspartnere for både Solgløtt og Heggeli den gang, og er det fortsatt i dag.

4.7 Oppsummering

Virksomheten til begge barnehjemmene har gjennom hundre års drift blitt styrt ut ifra hvilke behov som har vært viktige å fylle. Det har derfor gjennom denne tiden vært nødvendig for hjemmene å gjøre noe med organisering og drift ved flere anledninger. Lovgivningen har også hatt mye å si i løpet av en hundreårs drift. Dette viste seg blant annet i fase 4 hvor den gjeldende barnevernloven satte kriteriene for godkjenning av dem. Tilsynsordningen var en god intensjon, men var vanskelig å gjennomføre både ved interne og eksterne kontroller.

Økonomi har i alle år spilt en viktig rolle for driften. Selv om økonomien ved begge institusjonene i sin tid ble dekket av private aktører, ble hjemmene etter hvert avhengig av

det offentlige. Hvilke politiske føringer som ble lagt til grunn, ga gode og mindre gode økonomiske tider. Anbudsordningen har vært, og er fortsatt, med på å presse prisene ned, noe som betyr mindre inntekter for de private institusjonene.

Barnehjemmene har først og fremst vært en arbeidsplass for kvinner. Dette kan uten tvil ses i sammenheng med hvilken betydning «mor» har hatt for barna. Etter hvert kom det utdanningskrav for ledere, og pålegg om at ansatte skulle ha en profesjon. Dette ble det i starten vanskelig for begge hjemmene å oppfylle. Det har også gjennom perioden vært vanskelig å beholde ansatte over tid. I dag har begge hjemmene en stabil arbeidsgruppe med ansatte og ledere med en høy og bred utdanning.

Begge barnehjemmene har hatt store utfordringer i fase 4 på grunn av en stor belastende barne- og ungdomsgruppe med store psykiske problemer, noe som fikk store følger for organisering og drift. Skolering på disse utfordringene, samt samarbeid med offentlige myndigheter og eksterne profesjonelle aktører, har ført til en egen pedagogikk og modell som i dag kjennetegner begge hjemmene. Det er derfor også av betydning å se på hva omstillinger og utfordringer har hatt å si for selve livet i barnehjemmene.

5. Livet i barnehjemmene

I sin tid var fattigdom en vesentlig årsak til at barn og unge ble plassert på institusjon, i dag er bakgrunnen i større grad omsorgssvikt eller mishandling relatert til rusmisbruk eller psykiske lidelser hos foreldrene, ofte aleneforeldre, kombinert med et mangelfullt sosialt nettverk.¹⁶⁸

Hvorfor barna kom til Solgløtt kan vi lese i Faklen og Drammens Tidende ved åpningen av hjemmet i 1917: «De seks barna som foreløpig har fått opphold i herberget, er fra fire familier hvor mødrene er på tuberkulosehjem eller sykehus». Avisen Fremtiden foretok et intervju med bestyrerinnen i 1937 og hun fortalte at

«det er Vergeråd og forsorgsvesen som midlertidig plasserer dem her til de kan skaffes en annen plass. Eller det kan være en mor som er blitt syk og ikke kan stelle sine små. De får da alle være her til det blir ordnede forhold. Familier hvor moren arbeider borte kan gjerne anbringe sine barn her om dagen hvor de da får stell som de andre. Vi står alltid klar til å ta imot enten det er bare for dagen eller helt opphold.»¹⁶⁹

I årsmeldingen av 1950 for Alfredheim fortelles det at barna som opptas ved hjemmet kommer fra husmorskoler, spedbarnshjem og private. I forbindelse med restaureringen av barnehjemmet i 1961/62 skriver bestyrerinnen en utfyllende rapport om hvert av barna som skal flytte derfra. Her får vi også vite at årsaken til at barna kom dit var mors sinnssykdom, enslig mor med dårlig økonomi, ugift mor som reiser av sted med en sjømann, barn utenfor ekteskap, far er alkoholiker og mor er narkoman.¹⁷⁰

I årsberetningen fra 1972 kan vi lese at Kirkens Bymisjon ikke hadde noen problemer med å fylle institusjonen med barn, og de fikk ofte forespørsel om å ta inn barn fra andre kommuner. Barnehjems- eller fosterhjems plassering var også sterkt inne i datidens bilde. Grunnen til at barna kom på barnehjemmet var i de fleste tilfeller skilsmisse, sykdom,

---

¹⁶⁸ NOU 2000:12: Kapittel 12: Hjelp og omsorgstiltak utenfor hjemmet, side 5-10

¹⁶⁹ Begge er utklipp fra aviser, Privatarkiv ved Solgløtt ungdomshjem

¹⁷⁰ Årsrapport fra 1961/62, Riksarkivet: SAO/PAO/D/Db/L0083

alkoholmisbruk og dermed ofte vanskelige boligforhold. I noen tilfeller var det besteforeldre eller oldeforeldre som var barnets nærmeste kontakt.¹⁷¹ Barnehjemmene erstattet på mange måter barnas slekt, og fordi organisasjonene, eller de private som eide barnehjemmene tilhørte lokalmiljøet, ble de ikke isolert fra det øvrige lokalsamfunnet.

Både Alfredheim og Solgløtt ble i sin tid startet for å dekke et sosialt problem, nemlig omsorgen for barna som ikke kunne bo hjemme, eller som ikke hadde et hjem. De ble en redning for mange foreldre som var i krise, hvor alternativet var fattigkassen og tvangsskoler. Som oftest var dette i et samarbeid og en forståelse med de biologiske hjemmene. Etter hvert som behovet økte, utvidet også begge hjemmene sin virksomhet. Jeg vil i det følgende gå nærmere inn på hvordan livet på barnehjemmene har vært. Jeg vil ta utgangspunkt i hvordan tanken om et «hjem» har vært på Alfredheim/Heggeli og Solgløtt. Jeg vil også se på hvordan hjemmene har greid å ivareta de oppgavene et vanlig hjem har, slik som fritid og aktiviteter, oppdragelse, lydighet og disiplin og ferietilbud. I tillegg er det interessant å se på hvordan helsetilstanden til barna og ungdommene har vært, og hvordan hjemmene har samarbeidet med biologiske foreldre. Til slutt vil jeg også gå inn på ettervern, for å se på hvordan hjemmene har fulgt opp barna og ungdommene etter endt opphold på institusjonen.

5.1 Tanken om et «hjem» ved Alfredheim/Heggeli

Å ha et hjem med en familie har vært viktig til alle tider og representerer trygghet og fellesskap. Det er i den du får tilhørighet, oppdragelse, hjelp og opplevelser. Barnehjemmene tok over familiens- og hjemmets oppgave, noe Riddervold, Alfredheims grunnlegger, var bevisst på: «I navnet «børnehjem» ligger da, at vi har overtaket et hjems pligter. Blandt disse staar som den øverste at føre børnene ind i personlig levende tilegnelse af daabsnaadens herlighed.»¹⁷² Dette innebar selvfølgelig foreldrenes plikt til å oppdra barna i den Lutherske tro slik §2 i grunnloven fra 1814 påla dem: «Den evangelisk-lutherske Religion forbliver Statens offentlige Religion. De Indvaanere, der bekjende seg til den, ere forpliktete til at opdrage deres Børn i samme.»

---

¹⁷¹ Årsberetning fra 1972, Kirkens Bymisjon, Riksarkivet: SAO/PAO/D/Db/L0134

¹⁷² Til det følgende: Beretning om det nyoprettede Børnehjem Alfredheim i Kristiania tilligmed foredrag i anledning af Børnehjemmets indvielse av pastor Jul. Riddervold, 1875, Årsmeldinger Alfredheim, Riksarkivet: A-50225/x11

Riddervolds intensjon var å gi barn som ikke hadde det, et hjem, og ivareta et hjemms forpliktelser ved å sørge for barnets åndelige liv og legemlige vel:

«vi kalde vor stiftelse «et hjem» og betegne herved, at vi sørge at utgaa det stive, anstaltmæssige præg og arbeide hen til, at stiftelsen bliver et virkeligt hjem for de optagne børn. Et hjem – dette ord har en forunderlig klang og en eiendommelig magt over hjertet. Lad hytten være fattig, krukkens forraad knapt, leiet straa – er der et virkeligt hjem, saa er der dog godt at være, og barnet vil neppe bytte med det bedre udstyrede hus. Hvor der ikke er et hjem, er der øde og koldt trods den mest glimrende pragt.»

Hundre år senere, i starten av fase 4, er ikke tanken om et hjem like tydelig: «Vi ønsker å skape en tilnærmet normal familiesituasjon hvor beboerne har en fast kjerne av stabile voksenkontakter/omsorgspersoner å forholde seg til. Vi ønsker å ta utgangspunkt i barnas egen «verden»/livssituasjon, og gi muligheter for egenutvikling og medbestemmelse.»¹⁷³ Denne fasen bringer med seg, ikke bare et mer moderne og profesjonelt språk, men også en tenkemåte om barnehjemmene man ikke hadde hatt før. De siste tiårene hadde utviklingen gått fra å tilby et hjem, til faglige termer som den sosialfaglige utdanningen og ulike psykologiske teorier hadde bragt med seg. Både kort og langsiktig målsetting for barnas opphold ble innført sammen med et nytt begrep: barna var «klienter» man skulle samarbeide med og som skulle få være med å bestemme. Dette skulle skape et tilnærmet normalt familieforhold, noe som var noe annet enn et hjem.

Fra 1990-tallet blir tanken om at Heggeli skulle være et hjem tonet enda mer ned. I en ny virksomhetsplan fra 1992 heter det at det overordnede målet barnehjemmet har, er «å medvirke til at barn som er under omsorg av barnevernet skal få leve et verdig liv og bli gangs menneske.» Ett av visjonspunktene de har sier følgende: «Heggeli barnehjem skal bidra til å gi barn, tatt under omsorg av barnevernet i Oslo, optimale omsorgs og oppvekstvilkår.»

---

¹⁷³ Institusjonsplan for Alfredheim Barnehjem, 1985, Privat arkiv ved Heggeli Barnehjem

Til magasinet Oppvekst, Aftenposten beskriver de som jobber på Heggeli i 2015 barnehjemmet som en *mellomstasjon*. Felles for barna som kommer til Heggeli, er at de har flyttet mange ganger og opplevd mange brudd. Oppholdet på barnehjemmet skal lære barna at voksne kan være gode, at de kan stole på og nyttiggjøre seg dem. Heggeli blir i tiden de bor der godt kjent med barna og jobber mye med å finne «riktig» familie til dem. Når barna reiser fra Heggeli blir det ikke brudd slik det blir i et beredskapshjem, men de reiser til noe nytt og vet at Heggeli vil være med dem hele veien. Gode eksempler på dette er når de møter de store barna, som har flyttet ut på sommerleir og ved andre treffpunkt:

«Mange av disse barna har ikke noe tro på familie. De har ikke opplevd familie som noe bra. Derfor er det godt for dem å møte noe n som har hatt det akkurat som dem selv, og som har overlevd – dette handler om overlevelse – selv om de har flyttet i fosterhjem. Det ligger mye håp i det», sier familiekonsulent Maja Mugaas til Aftenposten Oppvekst.¹⁷⁴

I samme magasinet forteller leder av Heggeli at kjærlighet er medisin for barna som bor der: «Kjærligheten kan man bare øse av. Selvfølgelig skal man det. Det er ikke uprofesjonelt å vise omsorg og kjærlighet. Det trenger disse barna mer enn noen andre.» Hun forteller også om bånd som ikke brytes: «Her knytter vi bånd, men vi bryter dem ikke igjen. Vi sender julekort, vi inviterer til julefest og sommerfest, vi er her.»

5.2 Tanken om et «hjem» ved Solgløtt

Hos Frelsesarmeen var ikke tanken om et hjem like sentral da de startet barnekrybbene og barneherbergene, som var et dag- og korttidsopphold. De ønsket kun å være et midlertidig tilbud til de barna som i en kort periode måtte bo hjemmefra. Intensjonen var derfor at alle barna som fikk omsorg, hadde allerede et hjem, og skulle tilbakeføres så fort det var mulig. Man så imidlertid etter hvert at flere barn ikke kunne tilbakeføres. Derfor måtte man få et permanent tilbud, eller et midlertidig tilbud til man hadde klart å få tak i fosterhjem.

---

¹⁷⁴ Til det følgende: Aftenposten Oppvekst, nr. 2/2015, side 16-17

Ved åpningen til det nye hjemmet i 1971 er imidlertid også tanken om et hjem blitt sentral på Solgløtt. Det skulle være et hjem som gav barna trygghet, varme og kjærlighet slik en offiser fra Frelsesarmeen uttrykte det i sin tale: «Måtte Solgløtt bli et hjem, med et hjems trygge vern, varme og kjærlighet for alle som skal bo der og vokse opp der».¹⁷⁵ Dette er helt andre beskrivelser av et hjem enn det vi finner hos Alfredheim/Heggeli. I stedet for å overta et hjems «plikter» vil de være et «vern», gi «varme» og «kjærlighet» i kristen og humanistisk tankegang.

Det presiseres også fra bestyrer på Solgløtt gjennom 26 år at det skulle være et virkelig hjem hvor mor og far skulle erstattes så godt det lot seg gjøre. I et intervju til avisen Drammens Tidene og Buskeruds Blad uttrykker major Jofrid Lavold tanken om et hjem på denne måten:

«Et barnehjem skal være et virkelig hjem, ikke en erstatning. Det vil si at mor og far skal erstattes så langt som mulig, barna skal aksepteres og føle seg trygge. Skal vite at noen liker dem, og at de betyr noe. Vi vil at barna våre skal komme så langt som overhodet mulig.»¹⁷⁶

Selv i starten av fase 4 var tanken om et hjem sentral ved Solgløtt, og de sosialfaglige termene preget ikke målsettingen slik vi ser at det gjorde på samme tid på Heggeli. Fortsatt er ord som «trygghet» og «kjærlighet» førende for arbeidet, og de har heller ikke lagt bort den kristne grunntanken: «Forholdene for barna skal så langt som mulig være som i et godt kristent hjem. Særlig skal det legges vekt på å gi barna trygghet og kjærlighet».¹⁷⁷

Tanken om et hjem ble imidlertid tonet ned også for Solgløtts del på 1990-tallet. I 1993 ble institusjonen omorganisert fra barnehjem til ungdomshjem, og man kan derfor anta at endret drift gjorde noe med dette. I tillegg ble også den nye barnevernloven innført i starten av dette året, og den gav også føringer for hvordan arbeidet skulle drives. For Solgløtts del ble omorganiseringen merkbar på flere måter. Ungdommer er som kjent i en løsrivingsfase fra hjemmet, og derfor på vei bort fra det, og dette kan også ha gjort noe med tanken om at

---

¹⁷⁵ DT/BB, 4. februar 1971, avisutklipp, privatarkiv ved Solgløtt

¹⁷⁶ DT/BB, 12. september 1985, avisutklipp, privatarkiv ved Solgløtt

¹⁷⁷ Plan for Solgløtt, 1983, Privatarkiv Solgløtt ungdomshjem

det skulle være et hjem. For Solgløtts del ble det derfor enda viktigere å jobbe med de biologiske hjemmene slik at ungdommene skulle forholde seg til dem på en god måte: «Solgløtt ser også på familien som en ressurs, og det er viktig at ungdommene får et avklart forhold til familien sin, hjelpes til struktur og avtaler i kontakten med familien.»¹⁷⁸

5.3 Var tanken om et hjem like vellykket?

Slik vi har sett har hjemmet som modell preget både Solgløtt og Alfredheim/Heggeli selv om det har vært i varierende grad gjennom de 100 årene institusjonene har drevet sin virksomhet. Selv om ideen i utgangspunktet og underveis har vært å være et hjem som erstattet det opprinnelige hjemmet til barna, er det mange faktorer som kan ha bidratt til om dette har vært mulig å oppfylle. Helt fra starten hadde for eksempel Riddervold sine tanker om hvordan hjemmet skulle se ut:

«...Et børnehjem bør være meget tarveligt utstyret. Og vi ønske tillige at det ringhedens Nazarethpræg, som er det rette præg paa enhver gerning for Guds rige, maa bevares ogsaa for denne vor stiftelse. Og vi vil arbeide for, at selvfornættelsens, arbeidsomhedens og nøisomhedens aand maa indplantes børnene, at de kan komme til at pryde sin stand med de dyder, som der fra mange hold klages over blive sjeldnere og sjeldnere....».¹⁷⁹

Dette ønsket om at barnehjemmet skulle være enkelt, ble en realitet. Ett bilde fra overgangen fase 1 og fase 2 illustrerer dette godt. 30 barn sitter på rad og rekke i datidens «tripp-trapp-stol» med helt like klær. Fem voksne står i sorte kjoler og hvite forklær bak. Nesten alle barna ser opp mot fotografen, og blikk-tallerkenen med ferdigmost mat står foran dem på bordet. Ved et skifte av bestyrerinne i 1959 reagerte den nye på det grå og triste inntrykket institusjonen ga. Hun fortalte videre at hun opplevde at styret for Alfredheim-barnehjemmene var reserverte og lite interessert i barna. Det kom imidlertid ansatte fra barnevernkontoret på uanmeldte besøk. De stilte spørsmål om barna, og opptrådte på en støttende måte. Serviset barna spiste av var av blikk, og all maten til barna

---

¹⁷⁸ Evalueringsrapport 2002, Privatarkiv Solgløtt ungdomshjem

¹⁷⁹ Beretning om det nyoprettede Børnehjem Alfredheim i Kristiania tilligmed foredrag i anledning af Børnehjemets indvielse av pastor Jul. Riddervold, 1875, Årsmeldinger Alfredheim, Riksarkivet: A-50225/x11

ble most, noe hun forandret på. Alle barna gikk også likt kledd, og derfor ba hun barnepleierskene om å sy klær som var tilpasset det enkelte barn.¹⁸⁰

Det var også mange uskrevne regler om hva barna ikke fikk lov til, blant annet å gå utenfor porten. Hun oppfordret derfor de ansatte til å ta med barna på utflukter. Bestyrerinnen opplevde at det ble friere på barnehjemmet da hun begynte å jobbe der, blant annet fikk foreldrene lov til å komme å besøke barna når det passet dem noe statuttene også tidligere hadde åpnet for i og med at foreldrene kunne avtale selv med hjemmet om besøkstid. Videre sier hun at personalet hadde relativt lite utdanning, men at de var engasjerte og glad i barna.¹⁸¹

Det var nok opp til de ulike bestyrerinnene hvor strengt regimet skulle være. Barna som ble intervjuet i Granskningsrapporten, og som bodde ved hjemmet i fase 3, opplevde at de hadde god kontakt med de andre barnehjemsbarna, at de hadde et tett fellesskap. Barna opplevde ikke at de manglet klær, men at klærne var umoderne. En av guttene som ble intervjuet sier at alle kunne se på klærne hans at han bodde på barnehjem. Barna gikk på Smestad skole, og gutten forteller at de skilte seg ut fordi skolen lå på beste vestkant. Barna var mye ute og lekte for seg selv i hagen. Ingen av dem husker at det ble arrangert fritidsaktiviteter fra barnehjemmets side. Ingen av barna som ble intervjuet opplevde heller at bestyrerinnen gav dem omsorg. De syntes at det ble vanskelig å måtte kalle henne for «mor», noe hun krevde.

En av guttene mener at bestyrerinnen hadde i liten grad evne til å forstå at barna hadde det vondt. Om de hadde tisset i sengen, måtte de bære sine egne våte laken ned i vaskekjelleren. Han opplevde også forskjellsbehandling av barna, at de snille barna fikk fordeler og at de som opponerte, ble definert som vanskelige. Når en av guttene gråt mye fordi han savnet moren sin, hadde bestyrerinnen fortalt at det var bare jenter som gråt og han måtte ha på seg nattkjole i stedet for pyjamas. Assistentene som ble intervjuet i

---

¹⁸⁰ Bilde på side 1, Privatarkiv Heggeli barnehjem og Rapport fra Granskningsutvalg oppnevnt av Fylkesmannen i Oslo og Akershus, side 45-47, 2005, <http://www.samfunnsmagasinet.no/Barnevern/Granskningsutvalget-Oslo.pdf>, 16.10.2014

¹⁸¹ Til det følgende: Rapport fra Granskningsutvalg oppnevnt av Fylkesmannen i Oslo og Akershus, side 45-47, 2005, <http://www.samfunnsmagasinet.no/Barnevern/Granskningsutvalget-Oslo.pdf>, 16.10.2014

Granskningsrapporten kunne bekrefte at det var en helt annen stemning på barnehjemmet når bestyrerinnen var borte.

Alle barna beskrev at det var til «tantene» de gikk om de trengte trøst og omsorg, det var de som gjorde det levelig på barnehjemmet. En av guttene fortalte at han holdt seg mest mulig utenfor hjemmet, han var mye hos en familie som bodde i nærheten, og hos klassekamerater etter skolen. Da assistentene prøvde å si fra til bestyrerinnen om at hun var for streng, hadde hun svart med å si at de ansatte skjente bort barna. Den ene assistenten beskriver bestyrerinnen som hard og kald, og mener hun var lite interessert i barn. Hun sier videre at de ansatte tok opp styrerens atferd med barnevernkontoret.

Assisterende barnevernsjef som var ved barnevernkontoret i Oslo i av fase 3, fortalte til granskningsutvalget at barnehjemmet ble styrt på en svært gammeldags måte. Han hadde hørt at det forekom fysiske overgrep og fysisk grensesetting ved barnehjemmet. Ved et tilsynsbesøk hadde bestyrerinnen glemt at han skulle komme. Det stod da dårlig til på barnehjemmet, barna var halvpåkledd, og det virket som om det var dårlig hygiene der. Det ble skrevet en rapport, og en representant fra Kirkens Bymisjon skal da ha undersøkt forholdene.¹⁸²

Man kan nok ikke komme bort fra at Granskningsrapporten har avdekket en mørk og dyster periode i Alfredheims historie og at det på den tiden var et hjem med et strengt og kontrollerende regime. Det finnes også ungdommer som kan fortelle om de positive sidene ved å bo på barnehjem/ungdomshjem i fase 4. I et intervju til magasinet Aftenposten Oppvekst forteller en ung kvinne om trygghet hun og søsteren fikk da de kom til Heggeli da hun var fem år. Det hun husker best er rutinene hun fikk: «tirsdagene med bading på Tøyenbadet, å komme hjem med klorklukt i håret til nystekte horn og senger med rent sengetøy».¹⁸³

En gutt som tidligere bodde ved Solgløtt, forteller til Krigsropet i et intervju at han husker best at han aldri kom hjem til tomt hus: «Det var alltid noen voksne der, jeg behøvde aldri å

---

¹⁸² Rapport fra Granskningsutvalg oppnevnt av Fylkesmannen i Oslo og Akershus, side 45-47, 2005, <http://www.samfunnsmagasinet.no/Barnevern/Granskningsutvalget-Oslo.pdf>, 16.10.2014

¹⁸³ Aftenposten Oppvekst 2/2015, s. 18-19

være alene.» Jula var også koselig og han forteller at han kommer fremdeles til Solgløtt hver julaften. Høytidsdager og bursdager ble feiret stort. Han forteller videre at det var faste rammer, og at det var nettopp det han trengte. Det nyttet ikke å sette personalet opp mot hverandre, for de var enige og samkjørte. Han sier videre: «Da jeg kom i rolige og trygge boforhold, ble også karakterene mine på skolen betraktelig forbedret.»¹⁸⁴

Gjennom barnehjemmenes 100 års historie har et gjennomgangstema vært dette: å redusere antall barn, og øke antall ansatte slik at det ble mer tid til hvert barn. Det kom imidlertid ingen lovregulering på dette før i starten av fase 4, og fram til da var det opp til hvert enkelt hjem og styre hvordan de skulle løse dette. Hvor mange barn man også hadde i forhold til antall ansatte, var med på å prege hvordan tanken om et hjem kunne la seg løse i praksis. I Granskningsrapporten uttalte en av guttene som bodde på Alfredheim i perioden 1936-1940, at det var lite trøst og omsorg på barnehjemmet fordi de ansatte ikke hadde tid til det. Barna lekte i hagen utenfor barnehjemmet, og det hendte at de ansatte tok dem med på tur.¹⁸⁵ På årsmøtet i 1944 anbefaler tilsynsdamene ved Alfredheim i et skriv at antallet av barn litt etter litt måtte bli redusert fra 30 til maksimum 25 barn.¹⁸⁶

Litt avlastning på dagtid ved Alfredheim kunne de ansatte få ved at noen av de eldste barna fikk være i barnepark. Også på Solgløtt leide de om nødvendig inn daghjelp.¹⁸⁷ Det var også viktig at barna skulle få være sammen med andre barn som ikke bodde på institusjon: «Takket være våre dameforeninger har vi i det siste halvår også hatt de fire største barna hos parktante for å bingje dem sammen med barn fra annet miljø.»¹⁸⁸

5.4 Oppdragelse

Grunnprinsippet til August Hermann Francke var at all oppdragelse skulle skje til Guds ære. Det rette kristne sinnelag skulle påvirke barnas vilje, og oppdrageren skulle overvåke barnas oppførsel og gi tydelige og forståelige formaninger som også burde begrunnes ut fra Bibelen. Det var imidlertid ikke bare på barnehjemmene man så at den kristne oppdragelsen

---

¹⁸⁴ Utklipp fra Krigsropet 1992, årgang ukjent, Privatarkiv ved Solgløtt ungdomshjem

¹⁸⁵ Rapport fra Granskningsutvalg oppnevnt av Fylkesmannen i Oslo og Akershus, side 48, 2005, <http://www.samfunnsmagasinet.no/Barnevern/Granskningsutvalget-Oslo.pdf>, 16.10.2014

¹⁸⁶ Årsberetning fra 1945, Årsmeldinger Alfredheim, Byarkivet: A-50225/x11

¹⁸⁷ Årsmelding fra 1972, Privatarkiv Solgløtt ungdomshjem

¹⁸⁸ Årsberetning fra 1947, Årsmeldinger Alfredheim, Byarkivet: A-50225/x11

gjennomsyret både skolen og dagliglivet, kravet om lydighet og disiplin var vanlig oppdragelsesform ved begynnelsen av 1900-tallet.

Slik vi har sett uttrykte statuttene ved Alfredheim helt fra starten at barna skulle få en kristen oppdragelse og at de skulle få en utdanning og sette dem i stand til å bli dyktige tjenestepiker. Dette var det yrket som beskjeftiget flest kvinner i fase 1 og 2. Riddervold fortalte tydelig i sin åpningstale for hjemmet hvilket mål han hadde med å hjelpe barna som skulle utvikle en skjærpet sans for arbeidets plikt. Han ville utruste barna til å klare seg selv i livet:

«Hvad angaar børnenes ydre opdragelse for sit kommende kald, da vænnes de til arbeidsomhed i en gennemført dagsorden. Det bliver en hovedsag at søge at udvikle en skjærpet sands for arbeidets pligt, saa at børnene vænnes til straks at komme, naar arbeidet kalder. Al den leilighet, som hjemmet tilbyder til praktisk uddannelse, benyttes, saa at børnene selv, naar deres alder tillader det, udføre alle de arbeider, som hjemmet kræver. Vi vil i regelen beholde børnene indtil et aar efter deres konfirmation, for at de kan være desto dygtigere til sin gjerning, naar de trede ud.»¹⁸⁹

I årsmeldingene blir det imidlertid ikke beskrevet hvordan den kristne oppdragelsen ble ivaretatt ved Småbarnshjemmet ved ritualer og læremessig dimensjon. I 1964 får vi for første gang vite at en 4-åring ble døpt i Frogner kapell av sokneprest Asle Enger.¹⁹⁰ Vi må nok likevel anta at bordbønn, aftenbønn og andakter ble praktisert både for barna og for de ansatte helt fra starten og muligens helt fram til fase 4 hvor hjemmet omorganiseres. I dette skiftet forsvant «mor», den opprinnelige bestyrerinnen som trolig hadde ivaretatt akkurat dette fram til da. I skiftet fra kvinnelig bestyrer til mannlig styrer, ble mål og retningslinjer endret, i disse ble hjemmet beskrevet som en diakonal institusjon hvor diakoni ble definert som handling motivert i kjærlighet, og at man skulle ivareta barnas åndelige liv.¹⁹¹ Her har man gått bort i fra den kristne oppdragelsen, men brukte da et videre begrep. Det er

---

¹⁸⁹ Beretning om det nyoprettede Børnehjem Alfredheim i Kristiania tilligmed foredrag i anledning af Børnehjemmets indvielse av pastor Jul. Riddervold, 1875, Årsmeldinger Alfredheim, Riksarkivet: A-50225/x11

¹⁹⁰ Årsberetning fra 1964, Kirkens Bymisjon, Riksarkivet: SAO/PAO/D/Db/L0081

¹⁹¹ Virksomhetsplan for Heggeli fra 1996, Privatarkiv Heggeli barnehjem

imidlertid ikke mulig å lese ut fra materialet hvordan man greide å ivareta det åndelige livet barna hadde, og det er også uvisst om de ansatte forstod hva dette målet innebar.

Ved Solgløtt kan vi lese i det historiske materialet at man i tidligere tider holdt jevnlige andakter for både personale og barn. Etter hvert kom det retningslinjer for hvordan denne biten kunne ivaretas, og at det var lederen og ledelsen ved hjemmet som hadde ansvar for at den åndelige dimensjonen blir ivaretatt ved institusjonen. Ved nyansettelser skal man også være bevisst på behovet for å ha egnede kristne ansatte, trolig for at Frelsesarmeen ønsket bevisste kristne forbilder og «foreldre» for barna. Barna og ungdommene som flytter til Solgløtt skulle få informasjon om at de bodde i institusjon som ble drevet av Frelsesarmeen. De kristne grunnverdiene skulle også presenteres og kristent personale skulle være tilgjengelig for samtale. Kristne temakvelder skulle holdes på eller utenfor institusjonen, og kristen litteratur og musikk skulle være tilgjengelig. Barna og ungdommene skulle oppmuntres til å delta i kristne aktiviteter som passet deres aldersgrupper i menigheter som er tilgjengelig.¹⁹²

I årsmeldingen fra 1997 ble det opplyst om at den sentrale verdien i arbeidet var det kristne menneskesyn, der begrepet «omsorg for hele mennesket» var en rettesnor for alt utøvende arbeid.¹⁹³ I dette kan man se at man nå hadde gått bort fra den kristne oppdragelsen også ved Solgløtt, og man kan også se at de begynte å ansette personale som ikke var kristne, på tross av at de måtte forplikte seg til å jobbe etter Frelsesarmeens kristne verdigrunnlag. I en prosjektsøknad til Frelsesarmeens sosialtjeneste ble det søkt om et stipend fordi Solgløtt hadde flere ikke-kristne medarbeidere, og de derfor hadde behov for å finne fram til en felles plattform for hvordan de skulle formidle det kristne livssynet i institusjonshverdagen. Prosjektets mål var å skulle inspirere personalet som gruppe til å bli tydeligere og tryggere i hverdagen i forhold til å formidle Frelsesarmeens kristne verdigrunnlag. Spesielt skulle dette rettes mot den åndelige dimensjonen i forhold til Frelsesarmeens verdier om fysisk, psykisk, sosial og åndelig dimensjon.¹⁹⁴ Det er også ved Solgløtt vanskelig å si noe om hvordan en ivaretagelse av den åndelige dimensjonen ble gjort, slik som ved Heggeli, etter dette.

---

¹⁹² Hefte, Privatarkiv ved Solgløtt barnehjem

¹⁹³ Årsmelding 1997, Privatarkiv ved Frelsesarmeens hovedkontor

¹⁹⁴ Prosjektsøknad av 31.12.2000, Privatarkiv ved Frelsesarmeens hovedkontor

En av guttene som bodde ved Solgløtt mente at den kristne påvirkningen var bra for han: «Den kristne oppdragelsen var med og gav meg støtte i livet», sier han. Han følte seg aldri presset til å bli med på Frelsesarmeens kristne aktiviteter, men han visste at bestyreren ble glad hvis han ble med, så noen ganger var han der for hennes skyld.¹⁹⁵

5.5 Lydighet og disiplin

På den tiden da begge hjemmene ble etablert, gikk religiøse og pedagogiske prinsipper hånd i hånd i samfunnet. Det viktigste var å gi barna en kristen oppdragelse og ut i fra den lære barna om kjærlighet, sannhet, lydighet og flid. Selv om tiden kalte på opposisjon og motstand, var fysisk avstraffelse et anbefalt oppdragelsesmiddel. Foreldre og verger hadde rett til å gi barna fysisk straff. Ønsket var, som også Riddervold uttrykte i sin åpningstale av hjemmet; å oppdra barna til å bli nyttige medlemmer av samfunnet. Avstraffelse av barna kunne også forsvares ut ifra det kristne perspektivet, på den tiden også samfunnets, med ord om at den som «elsket sine barn, skulle tukte dem.»¹⁹⁶

Ut fra materialet kan vi ikke lese at fysiske avstraffelser fant sted verken på Alfredheim eller Solgløtt i virksomhetenes begynnelse, selv om det kan ha forekommet. Det var først i slutten av fase 2 den første saken ved Alfredheim kom opp ved at pianisten J. R. Ringnes fortalte at han fra pleiersker som jobbet på hjemmet på tidlig 1930-tallet hadde hørt at bestyrerinnen anvendte fysiske straffer på barna. Det kan se ut som at de tar saken på full alvor da de startet med undersøkelser via barnehjemets lege og tilsynsdamene. I senere rapporter fra legen kan vi lese at alle barna «fantas å være i særdeles god stand, og at ikke en flekk eller merke kunde påvises hos noen av dem. Alt tydet på et fortrolig og tillitsfullt forhold mellom barna og bestyrerinnen og assistenten.»¹⁹⁷

Heller ikke tilsynsdamene hadde noen mistanke til at slike ting hadde skjedd, og hadde full tillit til bestyrerinnen. Formannen hentet også inn forklaringer fra pleiersker og bestyrerinnen og de fant etter dette ingen grunn til å gå videre med saken. De sluttet seg dermed til tilsynsdamenes uttalelse om full tillit til bestyreren. Etter dette ble det imidlertid

---

¹⁹⁵ Krigsropet 47/1992, Privatarkiv ved Solgløtt ungdomshjem

¹⁹⁶ Dette innebar ikke nødvendigvis en voldelig fysisk avstraffelse. En fysisk avstraffelse skulle på den tiden være innenfor rimelighetens grenser og stå i forhold til forseelsen.

¹⁹⁷ Møtebøker 1933-1949, Alfredheim barnehjem, Kirkens bymisjon, Riksarkivet: SAO/PAO-0096/A/Ad/L0003

foreslått å ha med et ekstra punkt i statuttene for hjemmene: «Legemlig straff (ris) bør som regel ikke finne sted. Ansees sådan straff undertagelsesvis påkrevet, skal den utføres av bestyrerinnen i nærvær av assistenten eller en av de andre pleierskene». Ut fra dette kan vi altså lese at fysisk straff fant sted, men at de ønsket å skjerpe inn og ha kontroll på dette. Det kan imidlertid se ut til at «undersøkelsene» og denne anmodningen var nok, tillegget om legemlig straff ble imidlertid utsatt, og det ble aldri senere nevnt i protokollene. I Granskningsrapporten fra 2005 uttalte imidlertid en av guttene som bodde på Alfredheim i slutten av fase 2 at om barna gjorde noe galt fikk de ris på rumpa eller ble truet med å bli sendt i kjelleren. Det hendte også at barna ble lugget og dratt i ørene av de ansatte.¹⁹⁸

I samme Granskningsrapport kan vi lese at Småbarnshjemmet gikk inn i en mørk periode fra 1960-årene. Assistentene som jobbet i denne perioden fortalte om at barnevernkontoret kom jevnlig på besøk. En barnevernskonsulent som jobbet ved barnevernkontoret fra 1974-1976, og som var på ett tilsynsbesøk, syntes at bestyreren var for streng. Barna som ble intervjuet fortalte at det var strenge rutiner i tilknytning til måltidene. Styrer brukte en stokk til å dytte ned armene til barna dersom de lå på bordet under måltidene, og at hun dro barna i ørene. Barna måtte si fra på forhånd hvor mye mat de ville ha, og dersom de hadde «bestilt» for lite mat, fikk de ikke mer. Ett av barna fortalte at søsteren hennes, som bodde der samtidig, måtte sitte i kjellertrappen som straff for at hun ikke ville spise opp maten sin. Dette bekreftet også assistentene som ble intervjuet, at barna kunne bli plassert i kjellertrappen hvis de ikke var stille under måltidet eller ikke spiste opp maten. De ansatte hadde mindre strenge regler ved måltidene når styrer var bortreist.

Både barna og assistentene fortalte at barna ble utsatt for fysiske avstraffelser som klyping, lugging og slag fra bestyreren når barna ikke gjorde som hun ville. Assistentene hadde aldri sett henne slå barna, men blitt fortalt det av barna selv. En av assistentene som ble intervjuet hadde oppdaget at styreren hadde bundet fast en fire år gammel gutt til en bjelke i kjelleren. Dette var straff for at han hadde beveget seg utenfor porten. Ut ifra det foregående kan vi se at barna hadde regler de måtte forholde seg til. Med mange barn og få ansatte, var det behov for regler og rutiner slik man også har i vanlige hjem.

---

¹⁹⁸ Til det følgende: Rapport fra Granskningsutvalg oppnevnt av Fylkesmannen i Oslo og Akershus, side 45-48, 2005, <http://www.samfunnsmagasinet.no/Barnevern/Granskningsutvalget-Oslo.pdf>, 16.10.2014

Solgløtt ble aldri gransket, derfor er det vanskelig å vite noe om hvordan regimet har vært i ulike tider ved hjemmet ut fra et annet perspektiv enn fra hjemmets eget. En uttalelse i et intervju med brigader Isaksen, leder for slumarbeidet i Drammen i slutten av fase 2 beskrev noen tanker de hadde om lydighet og disiplin:

«Man skal aldri gå og mase på ungene bestandig. Man skal rettlede dem og få dem til forståelse av tingene, ikke dette evindelige maset, du skal, du skal ikke. Man skal alltid møte barna på halvveien og vise at man forstår dem og setter pris på dem. Heller ikke skal man true noe på barna, men gi dem noe godt av hjertet som de kan ta med ut i livet».¹⁹⁹

I rapporten hvor Alfredheim ble gransket, forteller både tidligere barn og voksne at det var strenge regler med påfølgende straff om man ikke fulgte dem. Hvis man imidlertid sammenligner med andre barnehjem, også kommunale, som ble gransket på samme tid, var det dessverre ikke noe typisk kristent fenomen å avstraffe barn. Mange ikke-kristne barnehjem kom ifølge rapportene enda dårligere ut enn Alfredheim.

5.6 Fritid og aktiviteter

Fritidsaktiviteter slik vi kjenner dem i dag, blir ikke omtalt før på 70-tallet. I de første femti årene av Alfredsheims virksomhet, blir det fortalt om at de deltok i «Barnas uke» i Oslo og at de så på barnetoget 17. mai. Julen og julefester beskrives imidlertid ofte: «Ved regnskapsårets begynnelse var julen rykket oss et godt stykke inn på livet, og det ble da mange hyggelige aftenstunder for betjeningen med søm og strikking, for hver av barna skal jo ha noe nytt og pent i høytiden».²⁰⁰

Det blir også fortalt at en mengde gaver til barna fra fjern og nær ble delt ut av «tantene», og gleden hos de små var selvsagt stor. På Alfredheim ser det ut til at barna i begynnelsen hadde sin fest før jul, og at personalet hadde sin fest på julaften sammen med slekt og

---

¹⁹⁹ Avisutklipp fra 1939, avis og dato ikke oppgitt, Solgløtt, Privatarkiv Solgløtt ungdomshjem

²⁰⁰ Årsberetning fra 1949, Årsmeldinger Alfredheim, Byarkivet: A-50225/x11

venner. I hvilken grad barna fikk være med på denne, er usikkert.²⁰¹ Ett år står det også at alle barna var sammen med sine pårørende i jula, og at hele betjeningen dermed fikk fri til over nyttår.²⁰² Mange frivillige var også med på å gi barna en god julefeiring ved å arrangere julefester, og Aftenposten forteller 27. desember i 1950 om at det ble jubel blant barna da den argentinske sosialattachè med hjelp fra Eva Duarte Peróns hjelpefond i Buenos Aires kom med julegaver til barna. Ett år ble også barna invitert til et begivenhetsrikt juleselskap hos en amerikansk familie. Det var General Motors som arrangerte dette, og hvert av barna fikk sin egen bankbok med kr 25,- i gave, i tillegg til underholdning og servering.

Etter styreskifte i 1959 på Alfredheim ble det også åpnet for at personalet kunne ta med barna på utflukter blant annet til Frognerparken som ligger rett ved barnehjemmet.²⁰³ I 1962 ble behovet for fjernsyn ved Alfredheim diskutert. Det viste seg at det var umulig å holde barna inne om kvelden uten fjernsyn. Barna gikk ut til venninner og naboer for å se fjernsynprogrammene, og dette mente bestyrerinnene var meget uheldig. Formannen i styret var prinsipielt mot fjernsyn for barn, og advarte mot bruken av dette middel for å holde barna samlet. Psykologisk sett mente han det var meget uheldig med fjernsyn for små barn. Tiden og utviklingen tatt i betraktning ville han på den annen side ikke sette seg imot at fjernsyn ble innkjøpt hvis det for øvrig var ønskelig.

På Solgløtt var det også ulike aktiviteter for barna. Kiwanis Club, Drammen, var i mange år en god støttespiller som arrangerte juleselskap for barnehjemmet.²⁰⁴ I 1993 pusset de opp hobbyrommet som kunne brukes til tegning/maling, trearbeider, dreining og modellering. Hver onsdag lånte de en gymsal hvor både ungdom og voksne, samt mange av de «gamle» beboerne og venner trente innebandy og kurvball. De hadde også sykkel- og skiturer med overnatting flere ganger i året.

Både på Alfredheim/Heggeli og Solgløtt fortelles det om ulike kurs og fysiske aktiviteter som barna kunne være med på: sjakk, turning, svømming, skiskole, pianoundervisning og søndagsskole. Også sirkus-, kino- og teaterbesøk blir omtalt. Støttekontakter ble også brukt

---

²⁰¹ Ibid

²⁰² Årsberetning fra 1965, Kirkens Bymisjon, Riksarkivet: SAO/PAO/D/Db/L0081

²⁰³ Rapport fra Granskningsutvalg oppnevnt av Fylkesmannen i Oslo og Akershus, side 45-47, 2005, <http://www.samfunnsmagasinet.no/Barnevern/Granskningsutvalget-Oslo.pdf>, 16.10.2014

²⁰⁴ Årsberetning fra 1979, Solgløtt barnehjem, Privatarkiv

på 80-tallet, og private organisasjoner og personer tok barna med på biltur til sjøen, båtturer og teaterbesøk.

På Solgløtt jobbet ungdommene i løpet av vinteren 2006 med en kunstutstilling. Kunst i form av foto, håndverksprodukter, dikt og malerier ble stilt ut på Drammen bibliotek under tittelen «Livet er ikke for amatører». Her hadde også familie og venner bidratt. De hadde også fredagsaktiviteter på Frelsesarmeen i Drammen, og Solgløtt stilte med eget lag på Frelsesarmeens fotballcup.²⁰⁵

Nærmiljøet har hele tiden vært viktig for begge hjemmene, men det ser ut til at det til tider kunne være vanskelig å få barna og ungdommene til å bli en del av det. Begge hjemmene forteller om gode naboforhold. Da Solgløtt ble gjort om til ungdomshjem, ble det en del bråk utenfor hjemmet som følge av mopedkjøring og mekking. I den forbindelse kom det også klager fra naboene. En av guttene som bodde på Alfredheim forteller i Granskningsrapporten at han var mye hos en venn. I årsmeldingen fra 1983 fortelles det om at forholdene til naboene var godt, med tilførsler av frukt fra de nærliggende hagene.²⁰⁶ Solgløtt ble plaget av en kikker som de ofte oppdaget utenfor vinduene til ungdomshjemmet på 90-tallet. Dette ble anmeldt til politiet.²⁰⁷ I dag har begge hjemmene skolebarn, og som en naturlig del av dette får barna sine skolevenner og sine fritidsaktiviteter. Begge hjemmene ønsker at de som bor ved hjemmet skal oppleve at det er naturlig å ta med seg venner dit.

For å kunne være et hjem i ordets rette forstand, var det viktig at barna møtte en fast struktur ved hjemmet, at de hadde felles måltider, faste leksetider med leksehjelp, og fikk oppfølging av hygiene og helse. Dette forteller årsrapporter fra begge hjemmene om. Spesielt behov for hjelp til skolearbeid var viktig.²⁰⁸

---

²⁰⁵ Krigsropet nr. 17/2006

²⁰⁶ Årsregnskap og beretning, 1983, Privatarkiv ved Heggeli barnehjem

²⁰⁷ Årsmelding 1990, Solgløtt, Privatarkiv ved Solgløtt ungdomshjem

²⁰⁸ Årsberetning fra 1964, Alfredheim, Statsarkivet: SAO/PAO/D/Db/L0081

At barn og ungdommer som hadde flyttet ut kom tilbake til barnehjemmet på besøk, blir det også fortalt om: «at I løpet av disse besøkene blir også mange situasjoner tatt opp, men at det alltid er noe av det positive som dominerer.»²⁰⁹

En gutt som bodde på Solgløtt sier til Krigsropet at han feirer jul der hvert år selv om han hadde flyttet ut.²¹⁰ En jente som bodde 2 1/2 år på Heggeli, forteller at det var veldig viktig for henne at hun fortsatt hadde kontakt med Heggeli etter at hun kom i fosterhjem. Det at de fikk komme på «Heggeli-helg» en gang i måneden og på sommerleir med barnehjemmet i to uker hver sommer, gjorde at Heggeli for henne ble som en familie, og at kontakten hun hadde med dem var veldig viktig. Hun sier hun aldri slutter å være en del av systemet fordi hun alltid blir invitert på sommerfester og julemiddager.²¹¹

5.7 Ferietilbud

Det som ser ut som en viktig sak for begge barnehjemmene tidlig, var muligheten til å ta med barna på ferie selv om det på den tiden ikke var vanlig for arbeiderfamilier å ha ferie. Tanken om at bybarna skulle få komme bort fra byene og ut på landet eller ved sjøen, var viktig i fase 1, og arbeidersamfunnet sendte barna som trengte det mest på feriekoloni. Alfredheim hadde i flere år i starten tilgang til et sommerhjem i Drøbak hvor mange av barna fikk en måneds sommeropphold. Dette var i samarbeid med Tøien menighet, og det var deres diakonisse som i samråd med doktoren valgte ut hvilke barn som skulle få være med. Barn ble også sendt fra Alfredheim og opp på fjellet og landet, både sommer og vinter. Dette var et tilbud som bestod helt fram til begynnelsen av fase 4.²¹² Fra fase 2 hadde også kommunene feriekoloni, og Alfredheim fikk også benytte seg av dette tilbudet.²¹³ Barna kunne dessuten være sammen med foreldrene sine på ferie.²¹⁴

En avtale mellom Oslo kommune og Kirkens Bymisjon sikret i 1990 muligheten for barna på Heggeli til å kunne dra på feriekoloni. Da Oslo kommune vurderte å selge øya utenfor

---

²⁰⁹ Årsberetning fra 1977, Kirkens Bymisjon, Riksarkivet: SAO/PAO/D/Db/L016

²¹⁰ Utklipp fra Krigsropet 1992, ukjent årgang, Privatarkiv Solgløtt ungdomshjem

²¹¹ Aftenposten Oppvekst 2/2015, s. 18-19

²¹² Årsberetning fra 1949, Årsmeldinger Alfredheim, Byarkivet: A-50225/x11 og Årsberetning fra 1984, Kirkens Bymisjon, Riksarkivet: SAO/PAO/D/Db/L0016

²¹³ Årsberetning fra 1965, Kirkens Bymisjon, Riksarkivet: SAO/PAO/D/Db/L0081

²¹⁴ Ibid

Tønsberg til hyttebygging, ble det på initiativ fra Kirkens Bymisjon opprettet en stiftelse sammen med kommunen som greide å redde øya som hadde vært en øy hvor Oslobarn kunne feriere siden 1916. Hudøy er for barna på Heggeli en annen verden med natur, badestrender, fjæresteiner og fotball. Der er det ikke TV, ingen kiosk og ingen biler – bare fellesskap.²¹⁵ I 2005 ble det etablert et samarbeid med Stiftelsen Hudøy som feriested, noe som eksisterer den dag i dag.

Også Frelsesarmeen ønsket å ta med barna på ferie etter hvert som byutviklingen i Drammen økte. I 1939 kjøpte slumsøstrene Solstua på Konnerud på meget rimelige betingelser en plass som barna på barnehjemmet kunne ha som feriested.²¹⁶ Etter at barnehjemmet flyttet til nytt sted og fikk bil, var barna ofte på dagsturer når de hadde skolefri. Flere av barna hadde også pårørende eller andre som de var med på ferie, sommer som vinter.

Frivillige bidragsytere var også med på å arrangere ferier for barna på Solgløtt. Ett eksempel på dette er at barna fikk i gave fra Kiwanis Club en dagstur med fly til Legoland i Danmark. I flere årsmeldinger fra 90-tallet og fram til i dag kan vi lese om turer til Valdres og Besseggen, Faratangen i Onsøy, og til Søgne hvor de leide privat hus med egen bade plass. På turene kombinerte de fysiske aktiviteter med kulturelle og kreative aktiviteter.²¹⁷

5.8 Helsetilstand

Hygiene stod høyt i fokus i begynnelsen av det 20. århundre på grunn av den høye dødeligheten blant barn. Dette hadde sammenheng med en generelt dårlig helsetilstand, tuberkulose eller alvorlige barnesykdommer. Opplysningsarbeid og opplæring av barn og foreldre i bedre hygiene ble et sentralt spørsmål. Hygiene som luft, sol, søvn, riktig ernæring, tannpleie, renhold og renslighet i hjem og skole og vanlige oppdragelsesspørsmål stod da på programmet. Medisinprofessor Carl Schiøtz undersøkte i sin doktorgrad vekstforholdene på norske skolebarn, og gjennom skolen ville han skape en nasjonal modell for helsearbeid. Skolebad, avlusing, helsekort, skolefrokost og årlige helseundersøkelser var deler av dette

---

²¹⁵ Kullerud, side 240

²¹⁶ Ulike avisutklipp, privatarkiv Solgløtt ungdomshjem

²¹⁷ Årsmeldinger, privatarkiv Solgløtt ungdomshjem

programmet. Innøving av gode vaner var også viktig: spedbarna skulle få mat og sove til faste tider, og ikke tas opp når de gråt. Man skulle også vokte seg for å forkjæle spedbarna, og kontakten mellom mor og barn måtte ikke bli for intim. På mange spedbarns- og barnehjem ble de hygieniske kravene overordnet pedagogiske mål som tilrettelegging av stimulerende og spennende lekemiljøer, kos og hygge med barna.²¹⁸

Det var viktig for begge hjemmene at de på forhånd visste hvilken helsetilstand barna var i når de ankom barnehjemmene: I Alfredheims statutter stod det helt fra begynnelsen at «barnehjemmet opptages kun børn, som ikke lide av saadan engelighed eller legemsfeil, der gjør dem uskikkede til tjenste».²¹⁹

I 1929 ble kravet om at barna ikke skulle ha legemsfeil tatt ut av statuttene, men det måtte fremdeles medfølge legeattest på barna: «barnehjemmene avgjør om et barn skal optas. Ved optagelsen må lægeerklæring medføre eller være innsendt til hjemmene....».²²⁰

Frelsesarmeen hadde også sine krav om at det skulle følges legeattest med barna som ble søkt inn på herberget. Bestyrerinnen kunne også i samarbeid med sine overordnede nekte å motta barn. Barn som hadde fysiske eller psykiske utfordringer, eller som oppførte seg dårlig:

«Bestyrerinnen kan efter konferanse med sine overordnede nekte å motta barn, naar det kan formodes, at barnet paa grunn av aandelige eller legemlige mangler, eller paa grunn av slett oppførsel, vil volde uforholdsmessige vanskeligheter eller virke uheldig på øvrige barn».²²¹

Fordi man kunne velge barna man skulle ha på hjemmet, kan man vel forstå at rapportene fra Alfredsheimers lege var gode: Kun en lungebetennelse hadde rammet ett av barna i løpet av det første året. Vinteren 1918 fikk imidlertid alle barna på småbarnshjemmet difteri, en

---

²¹⁸ Thuen, 2008

²¹⁹ Statutter vedtatt 1875, fra: Beretning om det nyoprettede Børnehjem Alfredheim i Kristiania tilligmed foredrag i anledning af Børnehjemmets indvielse av pastor Jul. Riddervold, 1875, Årsmeldinger Alfredheim, Riksarkivet: A-50225/x11

²²⁰ Årsmelding fra 1929, Alfredheim, Riksarkivet: A-50225/x11

²²¹ Til det følgende: Plan for Frelsesarmeens herberge, Privatarkiv Frelsesarmeens familie- og sosialtjenste

alvorlig infeksjon i nese og hals som i dag kalles ekte krupp, og som det i dag finnes en egen vaksine for.

I 1935 var det fokus på barns tenner i dagspresse og fagskrifter som Liv og Sundhet, og her har det fremkommet rosende uttalelser om barnehjemsbarnas tenner, og da i første rekke barna på Småbarnshjemmet. Av 27 barn på Alfredheim Småbarnshjem hadde 25 helt kariesfrie tenner, dvs. ingen hull eller plomber. Dr. S. Bendixen, som da var lege ved hjemmet, skrev i en årsmelding at professor Carl Schiøtz, sjef for skolelegevesenet, sunnhetsinspektør for barneforsorgen i Oslo og professor i hygiene og bakteriologi, var veldig interessert i disse undersøkelsene og mente det skyldtes tre grunner: Et rikt friluftsliv - seks timer hver eneste dag, en strengt ordnet sovetid – barna ble vekket kl 0700 og lagt kl 1830, og en sunn kost som bestod av nysilt melk, grovt brød og frukt eller grønnsaker hver eneste dag, med fire faste måltider om dagen (kl 0730, 1200, 1500 og 1700).

Det ble også i et ekstra skriv fra dr. Bendixen på grunn av krigen i 1941 fortalte om en utbredt skarlagensfeberepidemi i 1940-41 hvor kun tre på Småbarnshjemmet ble rammet. Det var to barn og en pleierske, hvor den siste ble innlagt på sykehus. I tillegg skriver han «Som vanlig hadde man i sommermånedene en del tilfeller av fordøielsesykdom (akutt mavearmkatarr), der alle forløp lett og som regel kureres med diett». Vekt og høydemåling viste også et gunstig resultat, selv om man hadde gjort påkrevde små forandringer i kostholdet på grunn av krigstilstandene. Han skriver videre at tennene fikk fortsatt oppmerksomhet fordi barna «etter noen tids opphold på hjemmet går ut med helt feilfrie tenner!» En meslingepidemi rammet også Småbarnshjemmet hardt i 1944-45, og her ble alle barna angrepet.

Etter krigen hadde også Solgløtt fast lege som undersøkte barna før de ble opptatt og etter lengre fravær. Det var imidlertid ingen regelmessighet i dette, men ble foretatt etter legens bestemmelse. Det var Vergerådet, Forsorgsvesenet eller Trygdekassen som betalte for legeundersøkelsene.²²² På 70-tallet fikk barna rutinekontroll to ganger i året av hjemmets lege. Det ble meldt at barna hadde vært friske og sunne.²²³

---

²²² Spørreskjema for barneheimer fra Sosialdepartementet av 1949, Privatarkiv Frelsesarmeens familie- og sosialtjeneste

²²³ Årsmelding fra 1972, Privatarkiv Solgløtt ungdomshjem

I starten av fase 4 kom de første rapportene hvor man bekymret seg over den psykiske helsetilstanden til barna.²²⁴ Styret i Kirkens bymisjon blir fortalt om barn som har alvorlige psykotiske diagnoser, som er utsatt for seksuelle overgrep, om selvskading og rømningsforsøk, om skolevegging og smugling av våpen inn på barnehjemmet.²²⁵

I årsmeldingen fra 1990 til 1992 brukes ord som «stridens år» og «det mest tyngste og arbeidskrevende året i barnehjemmets historie.» Årsakene lå i at oppholdstiden for det enkelte barn hadde økt betraktelig og at barnas problembelastninger hadde økt. Man regnet totalt i Oslo at halvparten av barnehjemsbarna trengte psykiatrisk behandling, og at tallet for Heggeli trolig lå noe høyere enn dette. Dette året kom også den første «fosterhjemssprekken». Voldsproblematikk, trusler og angrep med våpen overfor ansatte, førte til at barn på Heggeli måtte benytte seg av tilbud som Statens Senter for Barne- og Ungdomspsykiatri og Barnevernets Ungdomssenter kunne gi. Også tilsynskomiteen reagerte på plassering som medførte mye bråk og uro blant de øvrige beboerne og et meget stort arbeidspress og ansvar for de ansatte.²²⁶ Også 1992 var preget av uro, vold og hærverk. To ansatte sluttet på grunn av vanskelige arbeidsforhold.²²⁷

Ved Solgløtt fortelles det i et informasjonshefte laget på slutten av 80-tallet til de nyansatte at flere barn går til behandling på barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk. De har også samarbeid med Fjellbrott som er veiledningsorgan for Solgløtt. I årsmeldingen fra 1988 skrives det at de «Har forsøkt å fungere så nær opptil et vanlig hjem som mulig, da de fleste av beboerne her kommer fra svært utrygge hjemmeforhold, og ofte er helt nedkjørt, både fysisk og psykisk.» Også på 1990-tallet får Solgløtt store utfordringer med psykiske problemer blant store deler av beboerne. De fleste beboere har problemer av ulik art, stort sett psykiske, eks. anoreksi, angst/depresjon, selvmordsforsøk og utagering.²²⁸

---

²²⁴ Årsregnskap og beretning, 1980, Privat arkiv ved Heggeli barnehjem

²²⁵ Brev i saksarkiv, Kirkens Bymisjon, Riksarkivet: SAO/PAO/D/Db/L0067

²²⁶ Årsrapport, Tilsynskomiteen, Heggeli Barnehjem, 1991, Privat arkiv ved Heggeli Barnehjem og Årsmelding for 1991, Privat arkiv ved Heggeli Barnehjem

²²⁷ Årsmelding fra 1990 og 1992, Privatarkiv ved Heggeli Barnehjem

²²⁸ Årsmeldinger fra 1991 og 1994, Privatarkiv ved Solgløtt Ungdomshjem

5.9 De biologiske foreldrene

I planene og statuttene for barnehjemmene ble det allerede i starten beskrevet når de biologiske foreldrene og pårørende kunne besøke barna sine. Ved barneherberget var det bestyrerinnen i samarbeid med tilsynskomiteen som skulle fastsette tidene når de pårørende kunne komme på besøk. Bestyrerinnen kunne imidlertid tillate besøk utenom denne fastsatte tiden eller at barna kunne besøke sine slektninger. Det var bare i de tilfellene hvor Vergerådet hadde nedlagt forbud mot besøk, at foreldrene eller pårørende ikke fikk møte barna. Barna som kom til herberget i fase 1 og 2, skulle som regel tilbake til sine biologiske hjem, og derfor var kontakten mellom barna og de biologiske foreldrene naturlig.

Det kan se ut som at tanken var slik også på Alfredheim. De hadde fastsatte tider hvor foreldre og pårørende kunne komme på besøk, og hjemmet kunne dessuten tillate besøk utover denne tiden. De kunne imidlertid nekte noen adgang dersom oppførselen de hadde virket uheldig på barna. I 1936 fikk foreldre og pårørende til barn ved Alfredheim lov til å besøke barna sine hver søndag mellom halv tre og halv fem. Det var ikke lov for dem å ta med slikkerier til barna. Under særlige forhold (sykdom eller lignende) kunne besøk nektes. Det fortelles også at barna kunne ha søndagstante og onkel til gjensidig glede. En av de biologiske mammaene beskrev i et brev til hjemmet at det som hadde holdt henne oppe i en vanskelig tid, var at hun fortsatt kunne ha kontakt med sønnen sin og besøke han hver uke.²²⁹

Det har allikevel vært regimer ved Alfredheim som ikke har likt kontakten barna hadde med den biologiske familien, noe som kan leses ut fra granskningsrapporten. Dette gjenspeiles også i årsmeldingene fra den tiden hvor det skrives at det oppleves vanskelig å ha kontakt med de biologiske foreldrene fra styrers side, og at de ofte møtte sur kritikk. I 1959 opplevde bestyreren at det ble friere på barnehjemmet da hun begynte å jobbe der, blant annet fikk foreldrene lov til å komme å besøke barna når det passet dem. Hun ønsket å etablere et godt forhold til foreldrene. Barna som ble intervjuet i granskningsrapporten fortalte at de opplevde at det var restriksjoner med hensyn til kontakt med biologisk familie, men at de

---

²²⁹ Årsberetning fra 1952, Kirkens Bymisjon, Riksarkivet: SAO/PAO/D/Db/L0081

fikk komme på besøk på søndager og at de fikk lov å være med foreldrene ut noen timer. En av guttene sier at styreren tok presanger og godteri som han hadde fått av de som hadde kommet på besøk, og at han og søstrene hans måtte bade for å få av seg lukten av den biologiske moren som de hadde vært sammen med. De skulle verken snakke eller tenke på henne, for det var styreren som var «moren» deres.²³⁰

På begynnelsen av 1970-tallet prøvde Alfredheim sammen med tilsynsføreren fra barnevernskontoret å skape kontakt med de biologiske hjemmene, men at det bød på vanskeligheter. De møtte ofte sur kritikk, og det var tidkrevende. Allikevel blir det også beskrevet at de fleste barna feiret julaften hjemme hos sine pårørende. Det var bare to av barna som feiret julen på hjemmet, men at også disse hadde besøk av sine slektninger sammen med betjeningen og andre kjente gjester som var invitert dit. I 1976 ble det fortalt om kritikk fra foreldre som ikke fikk ha barna på julaften, men barnehjemmet forsvarte dette med at de ikke har vist noe interesse for barnet i månedsvis og var helt ukjent for den lille.²³¹

Når den nye barneloven trådte i kraft på 1990-tallet, så man også en endring i barnehjemmenes arbeid i forhold til de biologiske foreldrene. Dette ble mer synlig ved at foreldrene inkluderes i barnehjemmenes målrettede arbeid for barna. I virksomhetsplanen fra 1992 het det Heggeli barnehjem ønsket å jobbe med barnets foreldre slik at de kunne få hjelp til å se barnets beste og samarbeide om tiltak for å oppnå dette. Foreldrehjelp var også et punkt som ble omtalte i denne planen. Heggeli mente at det måtte opprettes bistand til foreldre som hadde opplevd omsorgsovertakelse og at barnehjemmet måtte få ha fokus på barna, ikke foreldrene.²³²

I 1993 samarbeidet Heggeli med foreldrene i ansvarsgrupper som de deltok i så sant de ikke var for dårlig fungerende til å være med. Barnehjemmets holdning var at de måtte oppmuntres til å være så mye foreldre de maktet å være. Foreldrene var på besøk hos sine barn fra tre ganger pr. uke til fire ganger pr. år. Målet var at de skulle møtes med respekt og

---

²³⁰ Til det følgende: Rapport fra Granskningsutvalg oppnevnt av Fylkesmannen i Oslo og Akershus, side 45-47, 2005, <http://www.samfunnsmagasinet.no/Barnevern/Granskningsutvalget-Oslo.pdf>, 16.10.2014

²³¹ Årsberetning fra 1972 og 1976, Kirkens Bymisjon, Riksarkivet: SAO/PAO/D/Db/L0134

²³² Virksomhetsplan for Heggeli Barnehjem, 1992, Privat arkiv ved Heggeli Barnehjem

omsorg på Heggeli, men også med klare grenser om nødvendig. I virksomhetsplanen fra 2005 så barnehjemmet det som viktig å hjelpe barna til en forståelse av og sammenheng i sin livshistorie. De ønsket derfor å få til et så godt samarbeid som mulig med barnas familie og øvrige nettverk.²³³ En jente som blir intervjuet i Aftenposten Oppvekst forteller at moren, som var syk, fikk lov å sove sammen med henne og søsteren den første natten da de kom til Heggeli.²³⁴

Helt fra 2006 og fram til i dag har Heggeli jobbet med ulike prosjekter for å ha et inkluderende nettverksarbeid med de biologiske foreldrene. Hvert barn har en familiekonsulent som opprettholder forbindelsen mellom opprinnelsesforeldrene og barnet, barnevernet og fosterforeldrene. I artikkelen «Rett familie til rett barn» kan vi lese at også de biologiske foreldrene blir fulgt opp av Heggeli. De kan delta på møter om barnet, og de kan være med på besøk til familiebasen. De kan være med i Foreldrestøtten, et gruppetilbud til foreldre i Oslo som ikke lenger har omsorgen for barna sine, og de får tilbud om individuelle samtaler med en av konsulentene.²³⁵

Også ved Solgløtt jobbes det målrettet fra fase 4 mot den biologiske familien, og med veiledning til foreldrene. Årsmelding fra 1998 beskriver hvordan de jobbet spesielt i forhold til to familier, for den ene familien resulterte det i flytting hjem til biologisk far.²³⁶ I virksomhetsplanen fra 2000 fortelles det at Solgløtt fokuserer på familien til barnet som helhet og ikke bare på ungdommen som bor der. Dette arbeidet beskrives som «et ressurskrevende arbeid som har vist resultater.»²³⁷ Solgløtt tilbyr også overnatting for foreldre som kommer på besøk.²³⁸ De synes det er viktig å ivareta familien slik at den kan være en ressurs for ungdommen. De kan for eksempel lage og spise middag sammen en gang i uka hjemme eller på Solgløtt, eller følge opp fritidsaktiviteter hvor det er felles interesser.²³⁹ I Krigsropet beskrives det hvordan ungdommene skal få mulighet til å «nyskrive sin historie» gjennom å se flere muligheter og øke handlekompetanse på eget liv.

---

²³³ Virksomhetsplan og årsberetning fra 1993 og 2005, Privatarkiv ved Heggeli barnehjem

²³⁴ Aftenposten Oppvekst 2/2015, side 19

²³⁵ Fagbladet, 3/2015, s. 34

²³⁶ Årsmelding fra 1998, Privatarkiv Solgløtt ungdomshjem

²³⁷ Virksomhetsplan fra 2000, Privatarkiv Solgløtt ungdomshjem

²³⁸ Årsmelding fra 2004, Privatarkiv Solgløtt ungdomshjem

²³⁹ Evalueringsrapport 2002, Privatarkiv Solgløtt

De skal få et avklart forhold til familien sin, som kan bety løsrivelse og en bearbeidelse av følelser slik at ungdom og foreldre skal få et bedre forhold. Solgløtt arbeider for å finne frem til andre i ungdommenes nettverk som kan være en ressurs. Ungdommene har medbestemmelsesrett, de skal få mestringsopplevelser, individuell veiledning. I tillegg skal Solgløtt informere og veilede foreldrene.²⁴⁰

5.10 Ettervern

Begge barnehjemmene har hatt som mål å se barna lykkes i samfunnet, og det har blitt gjenspeilet i et ønske om å følge opp den unge etter at oppholdet ved barnehjemmet ble avsluttet. Dette kan man tolke som en omsorg som går utover det praktiske arbeidet som barnehjemmene i utgangspunktet var ment å gjøre.

I årsmeldingen fra 1947 beskriver bestyrerinnen hvordan det var å skilles fra barna de har hatt på barnehjemmet:

Det er to spørsmål som stadig går igjen når samtalen kommer inn på barnehjem: Hva slags barn har dere på hjemmet? og Er det ikke vondt når barna skal reise fra Dem? På det første spørsmål må svaret bli lite tilfredsstillende, da der bak hver liten barnekropp finnes en mer eller mindre ublid skjebne som ikke må nevnes. For det annets vedkommende kan jeg svare både ja og nei. Mange av barna våre kommer heldigvis hjem til sine pårørende, noe vi alle gledes over, og rent personlig tror jeg det er av uvurderlig betydning dette å høre til noen. Vi har rik anledning til å se det her hvor flere av barna får besøk av sine egne hver uke. For de barns vedkommende som skal adopteres kan fortelles at flere pleiemødre, helt anonyme, i flere dager på forhånd kommer til barnehjemmet for det felles kjennskap skyld, så når avreisen forestår er alle vanskeligheter overstått med hensyn til skilsmissen for oss alle, og man sitter igjen med takken for at barnet har fått et godt hjem.²⁴¹

I årsmeldingene ble det beskrevet hvor barna skulle videre etter endt opphold ved barnehjemmet. Noen skulle flytte tilbake til biologiske hjem, noen til slektninger, noen i

---

²⁴⁰ Krigsropet 17/2006

²⁴¹ Årsberetning fra 1947, Kirkens Bymisjon, Riksarkivet: SAO/PAO/D/Db/L0081

fosterhjem og noen ble bortadoptert. Barnehjemmene hadde etter dette ikke noe ansvar for hvert enkelt barn, og førte ikke tilsyn med barnet etter plassering. Allikevel beskrives det flere ganger at barn og ungdom kommer på besøk, feirer jul og er på ferier sammen med hjemmet etter at de har flyttet ut.

Fra slutten av 70-tallet opplevde Alfredheim en stigende tendens til fosterhjemsplassing, men at dette ikke opplevdes som like vellykket da barn rømte fra fosterhjemmet og tilbake til barnehjemmet flere ganger.²⁴² Det var også vanskelig å finne egnede fosterhjem fordi det var mange hensyn å ta. Noen av barna var behandlingstrengende, for andre kunne det være avgjørende med avstanden til hvor de biologiske foreldrene bodde.²⁴³

Tanken om å fortsatt være i barnas liv, selv etter at de har blitt store, kom derfor til uttrykk når man i fase 4 satte ned en gruppe for å utrede utformingen av en fosterhjemsbase på Heggeli, en tilleggsvirksomhet slik at barnehjemmet kunne ivareta barna også etter plassering i fosterhjem. Dette var ikke noe krav fra myndighetenes side, men skjedde på eget initiativ. Heggeli barnehjem mottok etter dette «en del kritikk» for å ha tatt på seg ansvaret for ettervern og oppfølging av barn i fosterhjem. Dette ansvaret lå på denne tiden på de respektive bydeler, og kritikken gikk ut på at «de undergraver intensjonene ved bydelenes selvstyre og tilslører ansvarsforholdene».²⁴⁴

Barnehjemmet fortsatte allikevel å tilby dette arbeidet og begrunnet det ut fra at de ville sikre en forsvarlig avtrapping av omsorgspersoner (særkontakter), ivareta en viss kontinuitet i barnets tilværelse, og fordi de så at samarbeidspartnere etter eget utsagn i liten grad så seg i stand til å utføre dette på en forsvarlig måte. De jobbet derfor fortsatt med å etablere en fosterhjemsbase på Heggeli, men de møtte betydelig motstand i barnevernssekretariatet: «Motargumentene er stort sett sammenfallende med argumentene mot at Heggeli utfører ettervern».²⁴⁵

---

²⁴² Årsmeldinger fra 1977 og 1979, Kirkens Bymisjon, Riksarkivet: SAO/PAO/D/Db/L0016

²⁴³ Årsmelding fra 1984, Kirkens Bymisjon, Riksarkivet: SAO/PAO/D/Db/L0016

²⁴⁴ Årsmelding fra 1988, Privatarkiv ved Heggeli Barnehjem

²⁴⁵ Årsmelding fra 1989, Kirkens Bymisjon, Riksarkivet: SAO/PAO-0096/D/Db/L0012

Høsten 1992 opprettet Heggeli det første etterverntiltaket ut fra barnehjemmet, en såkalt familiegruppe hvor en familie ble ansatt i 1 ½ stilling ved Heggeli Barnehjem, men som arbeidet i eget hjem under veiledning av Heggelis konsulent. Et sett av hjelpetiltak ble også bygd rundt dette tiltaket. I virksomhetsplanen kom for første gang ettervern som et strategisk arbeidsfelt, og i visjonen for hjemmet het det:

- Heggeli barnehjem ønsker å bidra til at det enkelte barn får et tilbud som er tilpasset dets spesielle behov, i fosterhjem, ulike typer institusjoner, kollektiv, familiegrupper eller hjemme hos sine foreldre
- Heggeli barnehjem ønsker å følge opp de barna som plasseres i andre tiltak slik at kontinuiteten bevares

I virksomhetsplanen omtales utfordringer som at det rekrutteres for få fosterhjem, at det var varierende kvalitet på godkjenningsprosessene, og opplæring og oppfølging av fosterhjemmene var for mangelfull. Heggeli mente at fosterhjem var det beste, billigste og mest benyttede omsorgstilbud til barn i den målgruppen som ikke skal hjemføres. De mente derfor at fosterfamilienes kompetanse måtte økes og langsiktige støttetiltak opprettes. I den nye institusjonsplanen ble Heggeli Barnehjem omgjort til «en spesialinstitusjon for kortsiktig relasjonsbehandling, fosterhjemsoppfølging, krisearbeid i fosterhjem samt forebygging av uhensiktsmessige flyttinger fra fosterhjem.» Det ble nå bestemt at det skulle opprettes en fosterhjemsbase ved Heggeli.²⁴⁶

Et annet område som nevnes er de barna som hadde for komplekse skader til å kunne bo i fosterhjem. Disse barna trengte flere instanser å samarbeide om og «skreddersy» helt spesielle tilbud for. Heggeli ville derfor utrede og utvikle et tiltak, en familiegruppe, som et alternativt tilbud til noen av disse barna. I løpet av 1997 og 1998 var Heggeli barnehjem med i en arbeidsgruppe som lagde en overordnet fagmodell for langsiktig omsorg som skulle innføres i langtidsinstitusjonene. På bakgrunn av denne overordnede modellen skulle det så utarbeides lokale modeller for de enkelte institusjoner på de praksisfelt der dette var hensiktsmessig.²⁴⁷

---

²⁴⁶ Virksomhetsplan for Heggeli Barnehjem, 1992, Privat arkiv ved Heggeli Barnehjem

²⁴⁷ Årsmeldinger fra 1997 og 1998, Privatarkiv Heggeli barnehjem

Fra 2004 ble Heggeli familiebasert knyttet tett til barnehjemmet, og de fleste barna som ble søkt inn, ble søkt inn med ønske om videre plassering i dette. Tanken med dette var et langsiktig omsorgs- og oppveksttilbud for barn som hadde større behov for tett oppfølging og tilrettelegging enn det et vanlig fosterhjem kunne tilby. Familiebasene skulle tilfredsstille barns behov for stabile og nære relasjoner i en familiesetting som grunnlag for videre utvikling. I familiebasene skulle det jobbes etter samme metodikk som inne på Heggeli barnehjem og familiebasene fikk tett oppfølging fra familiebasekonsulentene og fra personalet fra Heggeli barnehjem. Familiebasene fikk også tilbud om avlastningshelger hver 3. uke, for noen barn hver 2. helg. Basebarna hadde også to ukers sommerferie hvor det faste miljøpersonalet og familiebasekonsulentene var med. Det ble også arrangert to familiebasedager, hvor alle familiene deltok, også biologiske barn.²⁴⁸

I dag har Heggeli inntil 20 familiebasert som blir lønnet som forsterket fosterhjem. Fosterhjemmene tilbys opplæring og kontinuerlig veiledning, med avlastning hver 3. helg og to uker sommerferie. Hvert barn har sin familiekonsulent som jobber bevisst mot barnet, de biologiske foreldrene, barnevernet, fosterforeldrene, skole/barnehage og andre som danner et team rundt barnet. I artikkelen Rett familie til rett barn blir det godt beskrevet hvordan familiebasene fungerer i praksis. Heggeli bruker tid på å bli kjent med hvert enkelt barn slik at de kan finne den riktige familien til barnet. Det er også en seks uker lang tilvenningsfase med flere overnattinger hvor miljøterapeut fra barnehjemmet blir med barnet i starten. I starten får fosterforeldrene veiledning annenhver uke i det første halve året, siden hver tredje uke. Barnehjemmet har døgnberedskap slik at fosterforeldrene når som helst kan ta kontakt og snakke med en ansatt som kjenner barnet deres. I tillegg har også Heggeli leilighet på Nordstrand for ungdom hvor fosterhjem ikke er aktuelt, men som trenger et langtidsstilbud. Denne leiligheten er døgnbemannet.²⁴⁹

Heggeli arrangerer årlig tre middager for ungdommer som har bodd på Heggeli og i familiebase. I tillegg er det spontane besøk for ungdommer som kommer innom eller som

---

²⁴⁸ Årsmelding 2004, Privatarkiv ved Heggeli Barnehjem

²⁴⁹ Fagbladet 3/2015, s. 32-34

trenger å snakke med noen som har kjent dem lenge og som kjenner historien deres. De som ønsker å bevare kontakten med Heggeli etter at de er blitt voksne, er velkomne til det.²⁵⁰

På midten av 80-tallet hadde Solgløtt verken midler eller bemanning til å drive noe organisert ettervern. De opprettholdt imidlertid kontakt med barna og de unge en tid etter utflytting pr. telefon, ved besøk hos den enkelte, og ved besøk av barnet/ungdommen, gjerne med overnatting på institusjonen. De hjalp også til med oppussing og utstyr og moralsk støtte hvis ungdommene flyttet til egen bolig.²⁵¹

Ti år senere hadde imidlertid også ettervern økt i omfang også på Solgløtt. De ønsket å være støttespillere for ungdommene fra å flytte ut fra institusjonen og til å klare seg på egen hånd. Det kunne være alt fra å gi praktisk hjelp til å flytte, til råd om disponering av økonomi, fortelle hvor de skal gå om de ikke har penger, hvordan de skal søke jobb, og lignende, noe som ble beskrevet som en slags foreldrefunksjon. De voksne stakk også innom ungdommene, og ungdommene kunne ringe til Solgløtt når de ville, eller komme innom. Solgløtt hadde også en egen råd- og veiledningstjeneste som var en del av et ettervernstilbud for utflyttet ungdom. Her samlet ungdommene seg til et fast opplegg, et måltid og en aktivitet:

«Noen av ungdommene som bodde ved Solgløtt her for seks-syv år siden kommer på disse treffene. Vi snakker om tiden de tilbrakte ved Solgløtt, og det er i seg selv en evaluering til personalet om tanker og meninger ungdommene sitter igjen med. Ungdommen blir også invitert til enkelte arrangement på ungdomshjemmet.»²⁵²

Fra 2012 fikk også Solgløtt sin egen fosterhjemsbase hvor de selv godkjenner fosterfamilier. De gjennomfører selv opplæringskurs og fagdager for fosterforeldrene, og disse får individuell og gruppeveiledning. De har 24 timers tilgjengelighet for fosterforeldrene og tilbyr avlastning.

---

²⁵⁰ Fagbladet 3/2015, s. 34

²⁵¹ Årsmelding fra 1986, privatarkiv Solgløtt ungdomshjem

²⁵² Krigsropet 2006/17

5.11 Oppsummering

Begge barnehjemmene har i ulike perioder hatt som mål å ta over familiens- og hjemmets oppgave ved å sørge for barnets åndelige liv og vel. Alfredheim hadde dette som en tydelig tanke allerede fra starten, mens hos Frelsesarmeen skulle barnekrybben i begynnelsen være et midlertidig sted. Tanken om å være et «hjem» tones imidlertid ned for begge hjemmene i fase 4. Solgløtt får en endret funksjon og blir ungdomshjem, og med ungdommer som skal løsrive seg fra hjemmet, blir hjem-tanken mindre aktuell. Ved Heggeli beskrives barnehjemmet som en «mellomstasjon», da oppholdet er ment å vare for en kortere periode til barna skal videre ut i fosterhjem.

Tanken om å være et hjem var nok heller ikke like vellykket. Få ansatte med mange barn gjorde sitt til at det kunne bli underskudd på omsorg. Det finnes allikevel ungdommer som i ettertid kan fortelle at de opplevde omsorg og trygghet ved begge hjemmene. De hadde fritidsaktiviteter for barna, men ulike regimer og tidsperioder kan ha vært med på å bestemme hvor mye. Først i slutten av fase 3, og i fase 4 ser vi at hjemmene følger barna på aktiviteter etter skoletid. Ferie har imidlertid vært viktig for begge hjemmene helt fra fase 1.

Begge hjemmene var opptatt av en indre- og en ytre oppdragelse helt fra starten. Barna skulle bli oppdratt i den lutherske kristne tro og bli selvstendige samfunnsnyttige mennesker som kunne forsørge seg selv. Fysiske avstraffelser skjedde også på barnehjem på samme måte som dette var akseptert i samfunnet for øvrig. Bare Alfredheim/Heggeli er blitt gransket, og ut i fra materiale kan man derfor ikke få bekreftet at også dette skjedde på Solgløtt.

Helse var en samfunnsutfordring helt fra fase 1 på grunn av den høye spedbarnsdødeligheten. Begge hjemmene hadde på denne tiden sine helsekriterier for inntak av barn, nedfelt i statutter og planer, men disse forsvant i løpet av fase 2. I fase 4 ble det et stort fokus på de psykiske utfordringene de som bodde ved hjemmene slet med, og begge hjemmene fikk merke de fikk inn svært belastede barn og ungdom.

Begge hjemmene har gitt biologiske foreldre lov til å besøke barna til fastsatte tider. Det kan virke som om enkelte regimer ikke har vært så imøtekommen overfor de biologiske

foreldrene på Alfredheim. Fra fase 4 ble også de biologiske foreldrene inkludert i hjemmets og barnas planer på en ny måte, og man ville fra nå av få til et samarbeid utover faste besøksrammer.

Gjennom hele den hundreårige perioder har begge hjemmene uttrykt interesse for hvordan det gikk med barna etter at de flyttet ut fra institusjonen. Det blir også fortalt om besøk av ungdommer etter at de hadde flyttet. Først i fase 4 kommer tanken om også å være en del av barnas- og ungdommenes livsløp etter utflytting i form av ettervern. Begge hjemmene utvikler sine fosterhjemsbaser, slik at de selv kan være med på å ha innflytelse på hvor barna og ungdommen skal flytte, og har veiledning og oppfølging av fosterhjemmene.

6. Oppsummering med drøfting

Den historiske konteksten preger både Alfredheim/Heggeli og Solgløtt, noe som illustrerer validiteten i Anne-Lise Seips Trekantmodell som jeg har utvidet med enda en fase. Ved å ta utgangspunkt i velferdstrekantens fire faser, viser min analyse at driften av de to barnehjemmene har undergått store forandringer på grunn av to hovedfaktorer; lovgivning og samfunnsutvikling.

Barnehjemmene ble grunnlagt i fase 1. Tanken for hvordan hjemmene skulle være, var helt forskjellig. Den kristne barmhjertighetstanken stod imidlertid sentralt for både Alfredheim og Solgløtt. Uten at Riddervold og slumsøstrene hadde sett og respondert på et skrikende behov, hadde ikke barnehjemmene blitt stiftet i utgangspunktet. Den kristne grunntanken, om omsorg og forkynnelse, var bærende for begge barnehjemmene i store deler av de tre første fasene, men virksomheten ble i hovedsak styrt ut ifra hvilke behov som var viktige å fylle. Begge barnehjemmene har i ulike perioder hatt som mål å ta over familiens- og hjemmets oppgave ved å sørge for barnets åndelige liv og vel. Alfredheim hadde dette som en tydelig tanke allerede fra starten. Hos Frelsesarmeen skulle barneherbergene fylle et midlertidig behov, og barna skulle etter et kortere eller lengre opphold, reise tilbake til sitt biologiske hjem. Da Frelsesarmeen opplevde at ikke barna kunne reise hjem igjen, gikk barneherbergene over til å bli barnehjem i løpet av fase 2. Tanken om å være et hjem varte for begge hjemmene fram til fase 4. Bestyrerinnen og assistenten som jobbet ved begge hjemmene, bodde ved hjemmene slik som foreldrene gjorde i vanlige hjem. Det var nok ikke like enkelt for hjemmene å bli et «vanlig hjem», få ansatte med mange barn gjorde sitt til at det kunne bli underskudd på omsorg i de tre første fasene.

Begge hjemmene var opptatt av en indre- og en ytre oppdragelse helt fra starten. Barna skulle bli oppdratt av kvinner i den lutherske kristne tro, og bli selvstendige samfunnsnyttige mennesker som kunne forsørge seg selv. Fysiske avstraffelser skjedde på barnehjem på denne tiden og helt fram til fase 4, på samme måte som dette var akseptert i samfunnet forøvrig. Materialet jeg har undersøkt bekrefter bare at dette har skjedd på Alfredheim, siden Solgløtt aldri ble gransket. Helse var en samfunnsutfordring i fase 1 på grunn av den høye spedbarns-dødeligheten. Begge hjemmene hadde også på denne tiden sine helsekriterier for inntak av barn, nedfelt i statutter og planer. Ferie og fritid har vært viktig

for begge hjemmene helt fra starten, og de gav biologiske foreldre lov til å besøke barna til fastsatte tider. Det kan imidlertid virke som om enkelte regimer ikke alltid har vært så positiv til fritidsaktiviteter og så imøtekommen overfor de biologiske foreldrene på Alfredheim.

Selv om det i løpet av fase 1 ble innført flere viktige barnepolitiske reformer i Norge fikk ikke dette så mye å si for driften av hjemmene. Det offentlige hadde riktignok tilsyn, men dette hadde myndigheten vanskelig for å følge opp. De private aktørene fikk drive sine virksomheter mer eller mindre på egen hånd. Dette betød også at de måtte klare seg helt på egenhånd økonomisk. Både Solgløtt og Alfredheim var avhengig av økonomiske bidrag fra private velyndere og ulike organisasjoner. Hvis ikke hadde ikke driften av barnehjemmene på denne tiden vært mulig. Velferdsstaten var enda ikke utviklet, og det offentlige hadde lite å bidra med overfor barna som manglet et hjem.

På grunn av kriger og økonomiske nedgangstider i fase 2, ble både Solgløtt og Alfredheim drevet slik som i første fase, og det offentlige hadde fortsatt liten innflytelse på arbeidet de drev. Omstillinger var imidlertid begge hjemmene igjennom i løpet av denne fasen. Alfredheim gikk bort fra å være småbarnshjem, til å motta en eldre gruppe barn fordi behovene for hvem som trengte plass, endret seg. Solgløtt gikk fra å være et midlertidig barneherberge, til å bli et barnehjem for barn som skulle adopteres bort eller plasseres i fosterhjem. Denne endringen kom også som et resultat av at de så at behovet for midlertidig plassering ble borte i takt med at velferdssamfunnet utviklet seg.

I fase 3, etter den andre verdenskrig, skjedde det en ny rollefordeling i velferdstrekanten, og med det halveres antall barnehjem. Både Solgløtt og Heggeli må ha vært i en slik stand at de var to av de rundt 100 hjemmene som myndighetene ville satse på og modernisere. Flere faktorer kan ha vært med på å avgjøre dette. Bygningsmassen hjemmene hadde kan ha vært solid og tatt vare på, slik at en videre drift var mulig etter renovasjon. Selve driften av hjemmene kan også ha vært tilfredsstillende for myndighetene slik at de ønsket et videre samarbeid. Her kan også tanken om at ideelle private barnehjem kunne bli billigere i drift ha spilt en rolle, men dette vil i så fall bare være spekulasjon ut fra det vi vet fra før, at private institusjoner koster staten mindre. Til sist kan beliggenhet og antall hjem som fantes i området vært med på avgjøre deres fortsatte eksistens.

Selv om staten fikk mer innflytelse, beholdt frivillige organisasjoner sin plass. De ble imidlertid mer avhengig av offentlig støtte, og med den kom krav om hvilken karakter og profesjonalitet tilbudet skulle ha. Vi kan allikevel se ut i fra materialet at selv om det offentlige tok mer og mer over velferdsoppgavene, hadde hjemmene fortsatt behov for både praktisk og økonomisk hjelp fra det private. Med to sterke og vel ansatte ideelle organisasjoner i ryggen, fikk de stor velvilje fra både enkeltmennesker og bedrifter. Uten de privates offervilje til å gi av sin tid og økonomi til barnehjemmene, hadde nok ikke barnehjemmene hatt mulighet til å drive sin virksomhet heller i denne perioden.

Den nye barnevernloven som kom i denne fasen, gav også noen føringer for hvordan barnehjemmene skulle drive sin praksis. Krav om lederutdanning for de som ledet barnehjemmene ble også innført, men det er usikkert om lederne på Alfredheim og Solgløtt tok den ett-årige skolen. Først i 1960-årene ble velferdsstaten ledende i forhold til velferdskommunen. Staten kom tyngre inn med penger, påbud og regelverk. Sakte, men sikkert, går man fra å være en sosialhjelpstat til velferdsstat, og til et mer «offentligprivat» system. Dette får også konsekvenser for barneomsorgen, og ansvaret for barnehjemmene overføres til fylkeskommunen på slutten av 1970-tallet.

I denne perioden kan vi ut i fra materialet se at barnehjemmene går inn i en bedre økonomisk tid. I årsmeldingen kan vi lese om økonomiske overskudd, og overføringer av penger fra stat og fylkeskommune førte til en romsligere økonomi ved begge hjemmene. Dette kan skyldes flere faktorer. Politiske føringer på denne tiden gav rom for private aktører, og politikerne så at de ikke greide velferdsoppgavene alene. Antall barnehjem hadde også blitt enda færre, og derfor ble det offentlige enda mer avhengig av de barnehjemmene som fortsatt drev sin virksomhet. En økende ungdomskriminalitet, samtidig som spesialskoler hadde blitt lagt ned i takt med tanken om at vi skulle ha en enhetsskole, kan også være faktorer som har spilt inn. Det offentlige kan faktisk ha vært i underskudd på barnehjem, og de private kunne på sin side, «kreve» mer midler.

Det er i fase 4 Solgløtt og Alfredheim/Heggeli fikk de største omstillingene og utfordringene i løpet av sin 100-årige drift. Begge hjemmene gikk gjennom en stor omstillingsprosess som er starten på den veien de har gått for å bli de institusjonene de er i dag. For

Alfredheim/Heggelis del skjedde denne omstillingsprosessen innenfra, de gikk fra å ha en gammeldags drift til å tenke nytt. Statlige føringer kan imidlertid ha hatt noe å si for at det ble slik. Ved ansettelse av ny styrerassistent, har «kallet» i stillingsinstruksen måttet vike for profesjon. Denne nye medarbeideren, som var spesialpedagog, både så og rapporterte til Kirkens Bymisjon og de offentlige myndigheter om ting som ikke var bra ved hjemmet. Assistenten fikk deretter, i kraft at han ble ny styrer, lede omorganiseringsprosessen og ansette nye fagpersoner.

For Solgløtts del, kom omorganiseringen som et krav fra fylket. På grunn av behov for plassering av eldre barn og ungdom, ble driften lagt om. Dette kostet barnehjemmet mye på mange måter. Med ungdommene kom nye problemstillinger og utfordringer, et felt de ikke hadde mye kompetanse på. Selv om flere medarbeidere sluttet, valgte Frelsesarmeen og ledelsen ved hjemmet å stå i omstillingen.

Tanken om å være et «hjem» tones ned for begge hjemmene fra denne fasen. Omorganiseringen ved Alfredheim/Heggeli førte til at det for første gang i hjemmets historie blir en mannlig styrer i stedet for den kvinnelige bestyreren som var «mor». Både personal- og barnegruppen ble byttet ut, og det ble nye rutiner ved at de ansatte skulle gå på skift. Planene viste at de hadde som mål å ha barn ved hjemmet som trengte langtidsopphold. Dette fungerte av ulike grunner ikke så godt, og i dag beskrives barnehjemmet som en «mellomstasjon», og oppholdet er ment å vare for en kortere periode til barna skal videre ut i fosterhjem. Solgløtt får også en endret funksjon og blir ungdomshjem, og med ungdommer som skal løsrive seg fra hjemmet, blir tanken om å være et «hjem» mindre aktuell. Det finnes allikevel ungdommer som i ettertid kan fortelle at de opplevde omsorg og trygghet ved begge hjemmene i denne fasen.

Det er ikke bare tanken om å være et «hjem» som tones ned, også den kristne barmhjertighetstanken om omsorg og forkynnelse, tones kraftig ned og blir til slutt nesten helt borte fra hjemmenes planer på tross av at de fremdeles drives av to private kristne organisasjoner. Nye lover og forskrifter satte kriteriene for godkjenning av barnehjem og ungdomshjem, og søknadsprosessen ble nødvendigvis preget av det de offentlige myndigheter ville ha. Omsorg og forkynnelse ble byttet ut med profesjonelle

barnevernfaglige termer. Det var ikke nok med ønsket om å hjelpe barn som ikke hadde et hjem, hjelpen måtte også være faglig begrunnet og inneholde målsettinger for hvert enkelt barn. Kravet om profesjon kom også foran «kallet» til å hjelpe. Selv om de som ble ansatt skulle være forpliktet til å arbeide etter de kristne organisasjonenes verdier, var det ikke like enkelt å få alle ansatte til å gjøre dette praktisk. Økt sekularisering i Norge har nok også ført til at det religiøse har blitt tonet ned, samtidig som at barne- og ungdomsgruppene også bestod av barn fra andre kulturer og religioner, noe man måtte ta hensyn til.

Fra denne fasen ble både Heggeli og Solgløtt helt avhengig av det offentlige økonomisk, og de økonomiske utfordringene var store gjennom denne perioden. En av årsakene hjemmene skisserte var at de fikk for lite fra stat og kommune i forhold til hva andre offentlige barnehjem fikk. En annen årsak var at de fikk inn svært belastede barn og ungdom som førte til at de fikk store lønnsutgifter fordi de ansatte måtte jobbe overtid. Anbudsordningen som ble innført, var også med på å presse prisene ned, noe som betyr mindre inntekter for de private institusjonene. Solgløtt måtte blant annet legge ned ett av tiltakene sine som følge av at de tapte anbudsrunder.

Det som fikk størst følge for organisering og drift i denne fasen var utfordringene de fikk på grunn av en stor belastende barne- og ungdomsgruppe med store psykiske problemer. Både Solgløtt og Heggeli bestemte seg for å ta «tyren ved hornene». Heggeli prøvde først å utøve press mot det offentlige ved å innføre inntaksstopp. De ansatte var forberedt på å få oppsigelse, da det offentlige i siste time åpnet for fortsatt samarbeid. Heggeli benyttet anledningen til å løfte utfordringene opp på et politisk plan, og ansatte ble med i plangrupper i statlig og kommunal regi. Begge hjemmene startet sine avdelinger og tilbud for barn og unge med store vansker. De ansatte ble skolert og rustet for oppgaven, og hjemmene dro inn ekspertise i form av veiledning og samarbeid med andre virksomheter som hadde kunnskap de trengte. Både Solgløtt og Heggeli utarbeidet etter hvert sin egen metodikk og pedagogikk som ble særtrekkene ved hjemmene og som definerer hjemmene slik de drives i dag.

Da dreiningen fra institusjon til fosterhjem kom for alvor med forvaltningsreformen i 2004, hadde Heggeli allerede etablert sin fosterhjemsbase. Solgløtt fikk sin 2012. Gjennom hele

den hundreårige perioden har begge hjemmene uttrykt interesse for hvordan det gikk med barna etter at de flyttet ut fra institusjonen. Det ble i årsmeldingene fortalt om besøk av ungdommer og tilstelninger hjemmene hadde for dem etter at de hadde flyttet. Først i fase 4 kom tanken om også å være en del av barnas og ungdommenes livsløp etter utflytting i form av ettervern. Dette kan jo også ha vært en helt bevisst strategi fra hjemmenes side for å nettopp overleve reformen. Uansett hva motivet kan ha vært, jobber begge hjemmene i dag med å knytte barna opp mot et fosterhjem hvor barnehjemmet fortsatt skal være med på barnets reise til å bli et voksent selvstendig individ. At de selv vil være med på å finne familier som er «riktig» for barna, og godkjenne dem, kan si noe om omsorgen de har for barna «sine» og den helhetstenkingen rundt barna de har. At de kurser og følger opp fosterforeldrene, og er med på utfordringene og gledene de har med barna gjennom veilederrollen, sier også noe om «eierskapet» de har til barna.

Ut fra dette kan vi se at både Alfredheim/Heggeli og Solgløtt har vært drevet av foreninger/organisasjoner som har vært tilpasningsdyktige og har tatt mulighetene som har bydd seg. Prisen de har måttet betale har vært å oppgi sin religiøse profil, og/eller tilpasset den til et nytt multikulturell og sekularisert samfunn. Til gjengjeld har hjemmene overlevd gjennom hundre år og blitt foregangsinstitusjoner ved å tenke framtidsrettet og langsiktig. De har også utviklet sin egen pedagogikk og modell, og for Heggelis del blir dette lagt merke til også utenfor landets grenser. «Vi trenger alle gode krefter for å gi barna en bedre hverdag enn det de har hatt før, og derfor trenger vi både fosterhjem og institusjoner», sa barne-, likestillings- og inkluderingsminister Solveig Horne. Heggeli og Solgløtt har begge deler.

Nettopp derfor hadde det vært interessant om hjemmene ble gjenstand for videre forskning. Selv om både Alfredheim/Heggeli og Solgløtt har eksistert i 100 år, sier denne oppgaven lite eller ingenting om arbeidet de har hatt med barna og ungdommene har vært vellykket. Først når beboerne selv blir sentrum for forskning, vil man få en indikasjon på om pedagogikken og den modellen de driver etter, har større suksessrate enn offentlige institusjoner, beredskapshjem og fosterhjems plasseringer. En hypotese kan i så fall være at en eventuell suksess vil kunne tilskrives hjemmenes livsløpstenkning rundt barna og ungdommene.

LITTERATUR/KILDER:

Statsarkivet i Oslo:

SAO/PAO-0096/D/Dd/L0001-Saksarkiv – Alfredheim stifelse, Kirkens bymisjon, korrespondansearkiv, 1970-1978

SAO/PAO-0096/A/Ad/L0003 – Alfredheim barnehjem, Kirkens bymisjon, møtebøker 1933-1949

SAO/PAO-0096/A/Ad/L0004 – Diverse styrer og utvalg, Kirkens bymisjon, møtebøker 1950-1964

SAO/PAO-0096/A/Ad/L0005 – Diverse styrer og utvalg, Kirkens bymisjon, møtebøker 1895-1930

SAO/PAO/D/Db/L0012 – Årsberetning fra 1988 og 1989, Kirkens bymisjon

SAO/PAO/D/Db/L0016- Årsregnskap og beretning fra 1981 og årsberetning fra 1977, 1984

SAO/PAO/D/Db/L0067 – Saksarkiv, Kirkens bymisjon

SAO/PAO/D/Db/L0081 – Årsberetning fra 1947, 1952, 1956, 1957, 1959, 1962, 1964, 1965, Kirkens Bymisjon

SAO/PAO/D/Db/L0083 – Årsrapport fra 1961/1962, Kirkens Bymisjon

SAO/PAO/D/Db/L0134 – Årsberetning fra 1972, 1976, Kirkens Bymisjon

Byarkivet i Oslo:

A-50225/x11 – Årsmeldinger Alfredheim fra 1875 – 1950, Kirkens Bymisjon

Privatarkiv ved Heggeli barnehjem:

Årsmelding fra 1980, 1982, 1986, 1988, 1990, 1991, 1992, 1997, 1998, 2004, 2005, 2006

Årsregnskap og beretning fra 1980, 1983

Institusjonsplan for Alfredheim Barnehjem, 1985

Årsrapport, Tilsynskomiteen, 1991

Virksomhetsplan for Heggeli Barnehjem, 1992, 1993, 1996, 2005

Strategisk plan 1998-2000

Forelesningsnotater fra Norsk barnevernkongress, PPT

Privatarkiv ved Solgløtt ungdomshjem:

Årsmelding fra 1980, 1986, 1993, 1995, 1996, 1998, 2003, 2004

Skriv om Solgløtts historie

Utklipp fra Faklen, 1917, dato er ikke oppgitt

Utklipp fra Drammens Tidende, 1917, dato er ikke oppgitt
Avisutklipp fra 1939, avis og dato ikke oppgitt
Avisutklipp fra DT/BB, 4.2.1971
Avisutklipp fra A-magasinet, 1980, dato ikke oppgitt
Informasjonshefte fra slutten av 80-tallet, år og dato ikke oppgitt
Avisutklipp DT/BB, 12.9.1985
Utklipp fra Krigsropet, 1992, dato ikke oppgitt
Virksomhetsplan for Solgløtt, 2000
Evalueringsrapport fra 2002
Skriv om Home Start
Søknadsskjema om godkjenning av private og kommunale institusjoner som skal benyttes for barn som plasseres utenfor hjemmet med hjemmel i barnevernloven – Det kongelige barne- og familiedepartementet, 2004

Privatarkiv ved Frelsesarmeens barne- og familievern, Oslo:

Spørreskjema for barneheimer fra Sosialdepartementet, 1949
Årsmelding fra 1950, 1968, 1971, 1972, 1973, 1976, 1978, 1984, 1985, 1986, 1987, 1989, 1988, 1990, 1991, 1997, 2002
Avisutklipp fra Vårt Land 1972
Evaluering av barnevernsinstitusjonene, 1988
Prosjektsøknad til Frelsesarmeens sosialtjeneste av 31.1.2000
Intern årsrapport Frelsesarmeens sosialtjeneste, 2005

Bøker:

Andresen Astri, Rosland Sissel, Ryymin Teemu og Skålevåg Svein Atle (2015): *Å gripe fortida – innføring i historisk forståing og måte*, 2. utgåva, Oslo; Det Norske Samlaget

Dahl, Tove Stang (1992): *Barnevern og samfunnsvern om stat, vitenskap og profesjoner under barnevernets oppkomst i Norge*, Oslo; Pax forlag

Hagen, Gerd (2001): *Barnevernets historie – om makt og avmakt i det 20. århundret*, Oslo; Akribe

Henne, Elisabeth m.fl (2013): *Barna våre*, Oslo; Frelsesarmeens Hovedkvarter

Hjelmtveit, Vidar (2005): Sosialpolitikk i historisk perspektiv i *Velferdsstaten i endring*, (red. Mary Ann Stamsø), Oslo; Gyldendal Norsk forlag

Key, Ellen (1900): *Barnets århundrade*, Stockholm; Albert Bonniers forlag

Kjelstadli, Knut (2007): *Fortida er ikke hva den en gang var. En innføring i historiefaget*, 5. opplag, Oslo; Universitetsforlaget

Kullerud, Dag (2005): *Kirkens bymisjon, respekt, omsorg, rettferd*, Oslo; Aschehoug

Norum, Charles (1991): *Med omsorg for hele mennesket*, Oslo; Frelsesarmeens Sosialtjeneste

Oftestad, Alf B. (2001): *Kirke, fellesskap og omsorg, Diakoniens historie I*, Oslo; Luther forlag

Oftestad, Alf B. (2011): *Kirke, fellesskap og omsorg, Diakoniens historie II og III*, Oslo; Luther forlag

Seip, Anne-Lise (1994): *Veien til velferdsstaten. Norsk sosialpolitikk 1920-1975*, Oslo/Gjøvik; Gyldendal Norsk Forlag

Sogner, Sølvi (red), (2003): *I gode og vonde dager - Familieliv i Noreg frå reformasjonen til vår tid*, Oslo; Det norske samlaget

Stamsø, Mary Ann (red), (2005): *Velferdsstaten i endring. Norsk helse- og sosialpolitikk ved starten av et nytt århundre*, Oslo; Gyldendal Akademisk

Thuen, Harald (2008): *Om barnet, oppdragelse, opplæring og omsorg gjennom historien*, Oslo; Abstrakt forlag

Thuen, Harald og Sommerschild, Hilchen (1997): *Foreldre – til barns beste*, Oslo; Pedagogisk forum

Tutvedt, Øyvind (red), (1990): *40 år for velferdsstaten. NKSH's historie 1950-1990*. Oslo: NKSH

Øia, Tormod og Fauske, Halvor (2010): *Oppvekst i Norge, 2. utgave*, Oslo; Abstrakt forlag

Wiesener, Gerhard (1948): *Barnevernet i Norge. En oversikt*, Oslo; forlag ikke oppgitt

Rapporter/publikasjoner:

Dette er Norge 2014, Statistisk Sentralbyrå, <http://ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/attachment/188232?ts=1475e7ac938>, 22.11.14

Forvaltningsreformen, rapport av 7. mai 2012, regjeringen.no, https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/barnevern/2012/evaluering_forvaltningsreformen.pdf, 15.11.2015

Elisabeth Hugseth (2012): *HEGGELI – et barnehjem med foreldrestøttende innsatsformer*; artikkel, Oslo

NOU 1985: 18, *Lov om sosiale tjenester mv.*, <http://www.regjeringen.no/upload/kilde/odn/tmp/2002/0034/ddd/pdfv/154579-nou1985-18.pdf>, 27.10.14

Lov om barneverntjenester, (1992) <http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>, 27.10.14

NOU 2000: 12, *Barnevernet i Norge, Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer*, <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/nouer/2000/nou-2000-12.html?id=117351>, 27.10.14

Statens forvaltningstjeneste, Informasjonsforvaltning (2004), NOU 2004/23: *Barnehjem og spesialskoler under lupen – nasjonal kartlegging av omsorgssvikt og overgrep i barnevernsinstitusjoner 1945-1980*, Oslo

Granskningsutvalg oppnevnt av Fylkesmannen i Oslo og Akershus, avgitt 1. desember 2005: *Barnevernsinstitusjoner benyttet av Oslo kommune 1954 – 1993, granskning av overgrep, omsorgssvikt, tilsyn og tvangsplassering*, Oslo

Backe Hansen, Elisabeth (red), (2011), *Rapport 21/11: Institusjonsplasseringer – siste utvei? Betydningen av barnevernsreformen fra 2004 for institusjonstilbudet*, Oslo; NOVA

Mathiesen, Anders S. (2010): Notat 5/10: *Suppe, såpe og frelse som en del av det miljøterapeutiske arbeidet. En studie av Frelsesarmeens barnevernsinstitusjoner*, Oslo; NOVA

Aviser/fjernsyn:

DT/BB, 4.2.1971

Aftenposten, 4.2.1971

Aftenposten 9.11.1985

Moss Dagblad, 9.12.1972

Krigsropet 17/2006

Brustne hjerterom, Brennpunkt, NRK 25.02.14:

<http://tv.nrk.no/serie/brennpunkt/MDUP11000114/25-02-2014#t=52m36s>

Aftenposten Oppvekst 2/2015

Fagbladet 3/2015

www.Bibelen.no

Illustrasjonsfoto: fotograf ukjent, SAO/PAO-0096/A/Ad/L0005 – Diverse styrer og utvalg, Kirkens bymisjon, møtebøker 1895-1930